

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ, ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ & ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ**

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΒΙΟΟΙΚΟΝΟΜΙΑ, ΚΥΚΛΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ & ΒΙΩΣΙΜΗ
ΑΝΑΠΤΥΞΗ»**

**«ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΩΝ ΕΠΙΛΟΓΩΝ
ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΗΣ ΠΡΑΣΙΝΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ»**

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ ΚΑΡΒΕΛΗ

Πειραιάς, Νοέμβριος 2023

UNIVERSITY OF PIRAEUS
SCHOOL OF ECONOMICS, BUSINESS AND INTERNATIONAL STUDIES
DEPARTMENT OF ECONOMICS

**MSc. In Bioeconomy, Circular Economy & Sustainable
Development**

**Evaluation of Investment Options in Green Economy
in Greece**

Piraeus, Greece, November 2023

ΤΜΗΜΑ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΒΕΒΑΙΩΣΗ ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

«Δηλώνω υπεύθυνα ότι το έργο που εκπονήθηκε και παρουσιάζεται στην υποβαλλόμενη διπλωματική εργασία, για τη λήψη του μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών, στη «Βιοοικονομία, Κυκλική Οικονομία και Βιώσιμη Ανάπτυξη» με τίτλο:

«Αξιολόγηση Επενδυτικών Επιλογών στο Χώρο της Πράσινης Οικονομίας στην Ελλάδα»

έχει γραφτεί από εμένα αποκλειστικά στο σύνολό της. Δεν έχει υποβληθεί ούτε εγκριθεί στο πλαίσιο κάποιου άλλου μεταπτυχιακού προγράμματος ή προπτυχιακού τίτλου σπουδών στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό, ούτε είναι εργασία ή τμήμα εργασίας ακαδημαϊκού ή επαγγελματικού χαρακτήρα.

Δηλώνω επίσης υπεύθυνα ότι οι πηγές στις οποίες ανέτρεξα για την εκπόνηση της συγκεκριμένης εργασίας αναφέρονται στο σύνολό τους, κάνοντάς πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου.»

Υπογραφή Μεταπτυχιακού Φοιτητή

Κωνσταντίνα Καρβέλη

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

«Με την ολοκλήρωση της Μεταπτυχιακής μου Διατριβής θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου προς όλους όσους συνέβαλαν σ' αυτό. Ειδικότερα, ευχαριστώ πολύ τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Σωτήρη Καρκαλάκο για την υποστήριξη και βοήθεια που μου παρείχε. Ακόμη, ευχαριστώ την οικογένειά μου για την υποστήριξη τους στη διάρκεια του μεταπτυχιακού Προγράμματος».

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός της παρούσας Μεταπτυχιακής Διατριβής αποτελεί η αξιολόγηση των επενδυτικών επιλογών στο χώρο της πράσινης οικονομίας στην Ελλάδα. Ειδικότερα, μελετάται η έννοια της πράσινης/βιώσιμης ανάπτυξης, καθώς επίσης και η εφαρμογή στρατηγικών βιώσιμης ανάπτυξης σε διεθνές επίπεδο και στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται στην ενσωμάτωση και στην προώθηση πράσινων επενδύσεων. Περαιτέρω, εξετάζεται η ανάπτυξη πράσινων επενδύσεων στην ελληνική πραγματικότητα, όπου έμφαση δίνεται στα επιμέρους διαθέσιμα χρηματοδοτικά εργαλεία, ενώ ακόμη εξετάζονται τα χρηματοδοτικά εργαλεία, τα οποία αφορούν πράσινες επενδύσεις στην Ελλάδα και παρέχονται από διεθνείς χρηματοδοτικούς οργανισμούς.

Στο δεύτερο σκέλος της εργασίας, λαμβάνει χώρα εμπειρική διερεύνηση του υπό μελέτη θέματος, όπου επιχειρείται αξιολόγηση των επενδυτικών επιλογών στο χώρο της πράσινης οικονομίας στην Ελλάδα, με την έρευνα αυτή να απευθύνεται σε στελέχη δημοσίων οργανισμών, σε στελέχη ιδιωτικών επιχειρήσεων, αλλά και σε άτομα που εργάζονται σε Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ). Λαμβάνοντας υπόψη τα συμπεράσματα της έρευνας, αλλά και τη βιβλιογραφική έρευνα που έγινε παραπάνω, γίνεται ανάλυση της ελληνικής εμπειρίας, όπου επισημαίνονται τα πλεονεκτήματα των διεθνών χρηματοδοτικών εργαλείων, οι ευκαιρίες, καθώς επίσης και τα προβλήματα και οι δυσκολίες, όπως και οι πιθανές λύσεις.

Λέξεις Κλειδιά: *Βιώσιμη Ανάπτυξη, Διεθνείς Χρηματοδοτικοί Οργανισμοί, Ελλάδα, Πράσινη Οικονομία, Χρηματοδοτικά Εργαλεία.*

ABSTRACT

The aim of this Master's Thesis is to evaluate the investment options in the green economy in Greece. In particular, the concept of green/sustainable development is studied, as well as the implementation of sustainable development strategies at international level and in the European Union. Particular reference is made to the integration and promotion of green investments. Furthermore, the development of green investments in the Greek reality is examined, where emphasis is placed on the individual financial instruments available, while the financial instruments that relate to green investments in Greece and are provided by international financial institutions are also examined.

In the second part of the thesis, an empirical investigation of the topic under study takes place, where an evaluation of the investment options in the field of green economy in Greece is attempted, with this research being addressed to executives of public organizations, executives of private companies, as well as to people working in Local Authorities (LAs). Taking into account the conclusions of the research, as well as the literature survey conducted above, an analysis of the Greek experience is carried out, where the advantages of green economy investment options in Greece are highlighted.

Keywords: *Sustainable Development, International Financial Institutions, Greece, Green Economy, Financial Tools, International Financial Institutions.*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	3
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	4
ABSTRACT	5
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ.....	8
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ.....	9
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ	10
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ.....	11
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	12
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Πράσινη/Βιώσιμη Ανάπτυξη.....	16
1.1 Εισαγωγή.....	16
1.2 Ορισμός πράσινης/Βιώσιμης Ανάπτυξης.....	16
1.3 Πράσινες επενδύσεις.....	19
1.4 Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ) και δείκτες που σχετίζονται με τις πράσινες επενδύσεις	22
1.5 Πράσινη επιχειρηματικότητα	25
1.6 Επιπλοκές και εμπόδια πράσινης/Βιώσιμης Ανάπτυξης λόγω Covid-19	29
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Εφαρμογή στρατηγικών Βιώσιμης Ανάπτυξης σε διεθνές επίπεδο & στην Ευρωπαϊκή Ένωση-Ενσωμάτωση & προώθηση πράσινων επενδύσεων.....	33
2.1 Εισαγωγή.....	33
2.2 Πράσινα Ομόλογα.....	33
2.3 Στρατηγικές Βιώσιμης Ανάπτυξης στην Ευρώπη	40
2.4 Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία	41
2.5 Χρηματοδοτικά εργαλεία Βιώσιμης Ανάπτυξης (Horizon, Invest EU, COSME) 43	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Ανάπτυξη πράσινων επενδύσεων στην Ελλάδα	49
3.1 Εισαγωγή.....	49
3.2 Θεσμικό πλαίσιο και εθνική στρατηγική για Βιώσιμη-Πράσινη ανάπτυξη	49
3.3 Διαθέσιμα «εργαλεία» σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο (Πράσινο Ταμείο)	51
3.4 Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας	53
3.5 Αναπτυξιακός Νόμος	56
3.6 ΕΣΠΑ 2021-2027	58
3.7 Στρατηγικές επενδύσεις	61

3.8	Πράσινη τραπεζική	62
3.9	Χρηματοδότηση και ESG	63
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Χρηματοδοτικά εργαλεία για πράσινες επενδύσεις στην Ελλάδα από διεθνείς χρηματοδοτικούς οργανισμούς		65
4.1	Εισαγωγή.....	65
4.2	Διεθνείς αναπτυξιακές τράπεζες	65
4.3	Τι είδους έργα χρηματοδοτούν οι διεθνείς αναπτυξιακές τράπεζες	66
4.4	Παράδειγμα λειτουργίας στην Ελλάδα-Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (EBRD).....	67
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Εμπειρικό μέρος		71
5.1	Εισαγωγή.....	71
5.2	Σκοπός έρευνας και ερευνητικά ερωτήματα	71
5.3	Μεθοδολογία.....	72
5.4	Ερευνητικό εργαλείο	73
5.5	Ανάλυση αποτελεσμάτων	75
5.6	Συζήτηση.....	96
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: Ανάλυση ελληνικής εμπειρίας.....		98
6.1	Εισαγωγή.....	98
6.2	Πλεονεκτήματα διεθνών χρηματοδοτικών εργαλείων	98
6.3	Ευκαιρίες.....	99
6.4	Προβλήματα-Δυσκολίες.....	100
6.5	Πιθανές λύσεις	100
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: Προτάσεις-Συμπεράσματα		102
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....		105
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ-ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ		109

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ

Γράφημα 1: Φύλο συμμετεχόντων στην έρευνα	76
Γράφημα 2: Ηλικία συμμετεχόντων στην έρευνα	77
Γράφημα 3: Έτη προϋπηρεσίας δείγματος	78
Γράφημα 4: Επίπεδο εκπαίδευσης.....	79
Γράφημα 5: Φορέας απασχόλησης.....	80
Γράφημα 6: Γνωρίζω εις βάθος την έννοια της πράσινης/βιώσιμης ανάπτυξης.....	81
Γράφημα 7: Κατανοώ τις έννοιες πράσινες επενδύσεις και πράσινη επιχειρηματικότητα	82
Γράφημα 8: Υπήρξαν εμπόδια/προβλήματα στην εφαρμογή της πράσινης/βιώσιμης ανάπτυξης εν μέσω Covid-19	83
Γράφημα 9: Οι στρατηγικές βιώσιμης ανάπτυξης της Ε.Ε. και η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία είναι αποτελεσματικές.....	85
Γράφημα 10: Το θεσμικό πλαίσιο στην Ελλάδα προωθεί τις βιώσιμες/πράσινες επενδύσεις	86
Γράφημα 11: Τα διαθέσιμα χρηματοδοτικά εργαλεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (π.χ. ΕΣΠΑ, Αναπτυξιακός Νόμος, Στρατηγικές Επενδύσεις κτλ.) συμβάλλουν στην προώθηση της βιώσιμης/πράσινης ανάπτυξης.....	88
Γράφημα 12: Η πράσινη τραπεζική και τα πράσινα ομόλογα είναι αναπτυγμένα στην Ελλάδα.....	89
Γράφημα 13: Γνωρίζω πράσινες επενδύσεις που έχουν χρηματοδοτηθεί στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών.....	90
Γράφημα 14: Οι διεθνείς αναπτυξιακές τράπεζες μέσω των χρηματοδοτήσεων τους συμβάλλουν στην ενδυνάμωση της πράσινης/βιώσιμης ανάπτυξης.	91
Γράφημα 15: Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (EBRD) ενισχύει την πράσινη/βιώσιμη ανάπτυξη μέσω των δράσεων της στην Ελλάδα	92
Γράφημα 16: Η Ελλάδα διαθέτει σημαντικές ευκαιρίες πράσινης ανάπτυξης.....	93
Γράφημα 17: Μπορεί να υπάρξει αντιμετώπιση των εμποδίων/ προβλημάτων (π.χ. χρηματοδοτικά κενά) που συνδέονται με την πράσινη/βιώσιμη ανάπτυξη στην Ελλάδα.....	94
Γράφημα 18: Η διεθνής χρηματοπιστωτική αστάθεια αναμένεται να επηρεάσει την πραγματοποίηση πράσινων/βιώσιμων επενδύσεων.....	95

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1: Χρηματοδοτούμενα έργα από πράσινα ομόλογα.....	33
Πίνακας 2: Επιμέρους χρηματοδοτήσεις στα πλαίσια του Πυλώνα 1-Πράσινη Μετάβαση..	55
Πίνακας 3: Περιφέρεια και ύψος χρηματοδότησης των Περιφερειακών Προγραμμάτων.....	60
Πίνακας 4: Φύλο συμμετεχόντων στην έρευνα.....	75
Πίνακας 5: Ηλικία συμμετεχόντων στην έρευνα.....	76
Πίνακας 6: Έτη προϋπηρεσίας δείγματος.....	77
Πίνακας 7: Επίπεδο εκπαίδευσης.....	78
Πίνακας 8: Φορέας απασχόλησης.....	79
Πίνακας 9: Γνωρίζω εις βάθος την έννοια της πράσινης/βιώσιμης ανάπτυξης.....	80
Πίνακας 10: Κατανοώ τις έννοιες πράσινες επενδύσεις και πράσινη επιχειρηματικότητα....	82
Πίνακας 11: Υπήρξαν εμπόδια/προβλήματα στην εφαρμογή της πράσινης/βιώσιμης ανάπτυξης εν μέσω Covid-19.....	83
Πίνακας 12: Οι στρατηγικές βιώσιμης ανάπτυξης της Ε.Ε. και η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία είναι αποτελεσματικές.....	84
Πίνακας 13: Το θεσμικό πλαίσιο στην Ελλάδα προωθεί τις βιώσιμες επενδύσεις.....	86
Πίνακας 14: Τα διαθέσιμα χρηματοδοτικά εργαλεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (π.χ. ΕΣΠΑ, Αναπτυξιακός Νόμος, Στρατηγικές Επενδύσεις κτλ.) συμβάλλουν στην προώθηση της βιώσιμης/πράσινης ανάπτυξης.....	87
Πίνακας 15: Η πράσινη τραπεζική και τα πράσινα ομόλογα είναι αναπτυγμένα στην Ελλάδα.....	88
Πίνακας 16: Γνωρίζω πράσινες επενδύσεις που έχουν χρηματοδοτηθεί στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών.....	90
Πίνακας 17: Οι διεθνείς αναπτυξιακές τράπεζες μέσω των χρηματοδοτήσεων τους συμβάλλουν.....	91
Πίνακας 18: Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (EBRD) ενισχύει την πράσινη/βιώσιμη ανάπτυξη μέσω των δράσεων της στην Ελλάδα.....	92
Πίνακας 19: Η Ελλάδα διαθέτει σημαντικές ευκαιρίες πράσινης/βιώσιμης ανάπτυξης.....	93
Πίνακας 20: Μπορεί να υπάρξει αντιμετώπιση των εμποδίων/προβλημάτων (π.χ. χρηματοδοτικά κενά) που συνδέονται με την πράσινη/βιώσιμη ανάπτυξη στην Ελλάδα.....	94
Πίνακας 21: Η διεθνής χρηματοπιστωτική αστάθεια αναμένεται να επηρεάσει την πραγματοποίηση πράσινων/βιώσιμων επενδύσεων.....	95

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1: Στόχοι και δομή του Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας.....54

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ

Σχήμα 1: Τομείς δραστηριότητας «πράσινων» επιχειρήσεων.....	27
Σχήμα 2: Φορείς έκδοσης πράσινων ομολόγων	37
Σχήμα 3: Σημαντικά στοιχεία που αφορούν την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία.....	42
Σχήμα 4: Πυλώνες Ορίζοντας Ευρώπη	44
Σχήμα 5: Κίνητρα που προβλέπονται στα σχέδια του Αναπτυξιακού Νόμου	58
Σχήμα 6: Προγράμματα του ΕΣΠΑ 2021-2027.....	59
Σχήμα 7: Τομείς χρηματοδότησης των διεθνών αναπτυξιακών τραπεζών	66

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα 1: Σύνθεση χαρτοφυλακίου της EBRD στην Ελλάδα	69
Διάγραμμα 2: Δυναμική χαρτοφυλακίου.....	70

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Είναι γεγονός ότι κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών, η ανθρωπότητα βρίσκεται αντιμέτωπη με σημαντικές μεγάλες προκλήσεις στις οποίες συγκαταλέγεται η προστασία του περιβάλλοντος, καθώς επίσης και η ανάσχεση της κλιματικής αλλαγής. Αναμφίβολα, η βιωσιμότητα είναι άμεσα συνυφασμένη με την περαιτέρω εξέλιξη της ανθρωπότητας, ενώ συνδέεται με την ισότιμη ανάπτυξη του περιβάλλοντος, της οικονομίας και της κοινωνίας. Παρά το γεγονός ότι η ανησυχία για το κλίμα αυξάνεται διαρκώς, οι δεσμεύσεις στις οποίες προβαίνουν τα κράτη αναφορικά με τη μείωση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα, δεν θεωρείται ότι είναι ικανές για να συγκρατήσουν την άνοδο της θερμοκρασίας, στα επίπεδα του στόχου 1,5°C (Καθρέπτης & Κωνσταντινίδης,2022).

Το 2020, αλλά και σε ένα βαθμό και το 2021, λόγω των περιορισμένων που επιβλήθηκαν στην κοινωνική και οικονομική ζωή (lockdown), εξαιτίας της πανδημίας Covid-19, υπήρξε περιορισμός των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα, σε ποσοστό που κυμαίνονταν μεταξύ 4-7%, ενώ αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι για να μπορέσουν να επιτευχθούν οι στόχοι που έχουν τεθεί με ορίζοντα το 2030, απαιτείται αντίστοιχα μείωση σε ετήσια βάση. Ουσιαστικά, κατά την περίοδο της πανδημίας, αναδείχθηκαν οι διαρθρωτικές αλλαγές που πρέπει να συμβούν, έτσι ώστε να επιτευχθεί μια κλιματικά ουδέτερη οικονομία. Ταυτόχρονα, καθώς η κάθε κρίση μπορεί να μετατραπεί σε ευκαιρία, η πανδημία αποτελεί ευκαιρία για την επίτευξη πράσινης ανάπτυξης, σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπου μπορεί να υπάρξει αξιοποίηση των σχετικών πόρων που είναι διαθέσιμοι στα πλαίσια του Next Generation EU. Σύμφωνα με εκτιμήσεις που έγιναν αμέσως μετά τη πανδημία, υπολογίζεται ότι οι χώρες θα προβούν σε επενδύσεις της τάξεως των 20 τρισεκατομμυρίων δολαρίων, εκ των οποίων μεγάλο μέρος αναμένεται να διοχετευθεί σε βιώσιμες επενδύσεις (Στουρνάρας,2020).

Αναφορικά με τη δομή της Μεταπτυχιακής Διατριβής, αποτελείται από έξι κεφάλαια. Ειδικότερα, το πρώτο κεφάλαιο αναφέρεται στην πράσινη/βιώσιμη ανάπτυξη, όπου προσδιορίζεται αυτή εννοιολογικά, ενώ στη συνέχεια παρουσιάζεται η έννοια των πράσινων επενδύσεων, της πράσινης επιχειρηματικότητας, καθώς επίσης

και τα προβλήματα-επιπλοκές και εμπόδια της πράσινης/βιώσιμης ανάπτυξης που προέκυψαν εν μέσω της πανδημίας Covid-19. Εν συνεχεία, στο δεύτερο κεφάλαιο εξετάζεται η εφαρμογή στρατηγικών βιώσιμης ανάπτυξης σε διεθνές επίπεδο, αλλά και στην Ευρωπαϊκή Ένωση, καθώς επίσης και η ενσωμάτωση και προώθηση των πράσινων επενδύσεων. Πιο συγκεκριμένα, εξετάζονται τα πράσινα ομόλογα, καθώς και οι στρατηγικές βιώσιμης ανάπτυξης στη Ευρώπη, εστιάζοντας στην Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία, αλλά και στα διάφορα διαθέσιμα χρηματοδοτικά εργαλεία βιώσιμης ανάπτυξης (Horizon, Invest EU, COSME κτλ.).

Περαιτέρω, στο κεφάλαιο τρία γίνεται λόγος για την ανάπτυξη των πράσινων επενδύσεων στην Ελλάδα, όπου προσδιορίζεται αναλυτικά το θεσμικό πλαίσιο και η εθνική στρατηγική για την βιώσιμη/πράσινη ανάπτυξη. Ακόμη, αναδεικνύονται ορισμένα διαθέσιμα «εργαλεία» τα οποία λειτουργούν τόσο σε ευρωπαϊκό, όσο και σε εθνικό επίπεδο, όπως για παράδειγμα είναι το «Πράσινο Ταμείο». Ιδιαίτερη μνεία γίνεται στο Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, όπως επίσης και στον ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει το ΕΣΠΑ της παρούσας προγραμματικής περιόδου 2021-2027. Τέλος, εξετάζεται η εφαρμογή της πράσινης τραπεζικής στην ελληνική πραγματικότητα, καθώς και ο ρόλος των πράσινων ομολόγων. Ακολούθως, στο κεφάλαιο τέσσερα μελετώνται τα χρηματοδοτικά εργαλεία που αφορούν τις πράσινες επενδύσεις στην Ελλάδα από διεθνείς χρηματοδοτικούς οργανισμούς, όπου παρουσιάζονται οι διεθνείς αναπτυξιακές τράπεζες, καθώς και τι είδους έργα αυτές χρηματοδοτούν. Τέλος, παρουσιάζεται το παράδειγμα λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (EBRD) στην Ελλάδα.

Στο κεφάλαιο πέντε λαμβάνει χώρα εμπειρική διερεύνηση του υπό εξέταση ζητήματος, όπου αρχικά προσδιορίζεται ο σκοπός της έρευνας και τα ερευνητικά ερωτήματα, ενώ στη συνέχεια αναλύεται η μεθοδολογία, καθώς και το χρησιμοποιούμενο μεθοδολογικό εργαλείο. Ακολουθεί η ανάλυση των αποτελεσμάτων, καθώς και η συζήτηση, όπου ουσιαστικά γίνεται σύγκριση των αποτελεσμάτων που προέκυψαν στην παρούσα έρευνα, με αντίστοιχα αποτελέσματα που αφορούν παρόμοιες έρευνες. Τέλος, στο κεφάλαιο έξι αναλύεται η ελληνική εμπειρία που αφορά τις πράσινες επενδύσεις, όπου αναδεικνύονται τα πλεονεκτήματα των διεθνών χρηματοδοτικών εργαλείων, όπως επίσης και οι ευκαιρίες που

αναδεικνύονται για το ίδιο το κράτος, καθώς και για τις ελληνικές επιχειρήσεις. Ακόμη, παρουσιάζονται τα προβλήματα και οι δυσκολίες, όπως επίσης και οι πιθανές λύσεις που συνδέονται μ' αυτά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Πράσινη/Βιώσιμη Ανάπτυξη

1.1 Εισαγωγή

Σκοπός του κεφαλαίου αυτού είναι να μελετήσει την πράσινη/βιώσιμη ανάπτυξη, όπου προσδιορίζονται οι έννοιες αυτές, ενώ στη συνέχεια μελετώνται οι πράσινες επενδύσεις, καθώς και η πράσινη επιχειρηματικότητα. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στις επιπλοκές, καθώς και στα εμπόδια που απαντώνται στην πράσινη/βιώσιμη ανάπτυξη εξαιτίας της πανδημίας Covid-19.

1.2 Ορισμός πράσινης/Βιώσιμης Ανάπτυξης

Είναι γεγονός ότι στο πέρασμα του χρόνου, έχουν εξελιχθεί οι έννοιες της πράσινης και βιώσιμης ανάπτυξης, οι οποίες και παρουσιάζονται με αρκετές διαφορετικές προσεγγίσεις. Ωστόσο, σε κάθε περίπτωση, κοινή συνισταμένη των διαφορετικών προσεγγίσεων είναι η εξοικονόμηση πόρων, η αξιοποίηση της τεχνολογίας, η δημιουργία απασχόλησης, καθώς και οι παρεμβάσεις που αφορούν τη βελτίωση του περιβάλλοντος. Η βιώσιμη ανάπτυξη (Sustainable Development) ως έννοια άρχισε να αναπτύσσεται μεταπολεμικά, κατά κάποιο τρόπο ως «απάντηση» στις συνέπειες που δημιουργούσε η υπέρμετρη οικονομική μεγέθυνση, η οποία και συνοδεύονταν από υπερβολικά μεγάλη κατανάλωση φυσικών πόρων και ενέργειας (Καρτάλης κ.α., 2021).

Ιδιαίτερα τις τελευταίες δεκαετίες η μετάβαση σε έναν νέο τρόπο ανάπτυξης με βιώσιμα χαρακτηριστικά αποτελεί διαρκές αίτημα κυβερνήσεων, οργανισμών, ενώσεων κρατών, επιχειρήσεων και γενικά της κοινωνίας των πολιτών. Η πολυπλοκότητα και η αλληλεξάρτηση οικονομικών, περιβαλλοντικών και κοινωνικών παραγόντων οδηγεί στην αναζήτηση καινοτόμων λύσεων και στη δέσμευση σε πράξεις που θα έχουν αντίκτυπο τόσο σε ατομικό όσο και σε συλλογικό επίπεδο.

Ο πιο γνωστός ορισμός της αειφόρου ή βιώσιμης ανάπτυξης προέρχεται από την πρώην πρωθυπουργό της Νορβηγίας Gro Harlem Brundtland. Ως Πρόεδρος της Παγκόσμιας Επιτροπής για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη, στο πλαίσιο της Γενικής

Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών το 1987, η κ. Brundtland στην αναφορά της με τίτλο «Το Κοινό μας Μέλλον» διατύπωσε τον ορισμό της βιώσιμης ανάπτυξης ως *την ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες της παρούσας γενιάς χωρίς να θέτει σε κίνδυνο τη δυνατότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιούν τις δικές τους ανάγκες.*

Ο όρος της βιώσιμης ανάπτυξης επαναδιατυπώθηκε στη Διεθνή Συνδιάσκεψη του Ρίο, το 1992, ως η ανάπτυξη που παρέχει μακροπρόθεσμα οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά οφέλη, φροντίζοντας τις ανάγκες της παρούσας και των μελλοντικών γενεών. Το Σεπτέμβριο του 2000 υιοθετήθηκε ομόφωνα η Διακήρυξη της Χιλιετίας με τους οκτώ Αναπτυξιακούς Στόχους της Χιλιετίας (Millennium Development Goals- MDGs).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση υιοθέτησε το 2001 για πρώτη φορά στρατηγική για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Göteborg. Στο κείμενο που προέκυψε η Βιώσιμη Ανάπτυξη εκφράζεται ως μια συνεχή πορεία αλλαγής και προσαρμογής και όχι μια στατική κατάσταση, με στόχο την ικανοποίηση των αναγκών του παρόντος, χωρίς όμως να μειώνεται η δυνατότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν και τις δικές τους ανάγκες, μέσα από την ισόρροπη και ισότιμη επιδίωξη και των τριών πυλώνων της Βιώσιμης Ανάπτυξης: Οικονομία- Περιβάλλον-Κοινωνία. Οι τρεις αυτοί πυλώνες συνθέτουν το τρίγωνο της Βιώσιμης Ανάπτυξης: οικονομική ανάπτυξη, περιβαλλοντική προστασία και κοινωνική συνοχή.

Η αναγκαιότητα της βιωσιμότητας καθιερώθηκε με τη Διεθνή Συνδιάσκεψη του Johannesburg το 2002, και με τη Σύνοδο των Ηνωμένων Εθνών στο Ρίο (Rio+20) το 2012, τόσο διεθνώς όσο και στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το 2015 η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών υιοθέτησε την Ατζέντα 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη με 17 Στόχους για την Βιώσιμη Ανάπτυξη (Sustainable Development Goals- SDGs), με στόχο την επίτευξη τους ως το 2030. Όλες οι χώρες που συμμετείχαν στη Γενική Συνέλευση συμφώνησαν για την πραγματοποίηση των στόχων αυτών.

Οι στόχοι αυτοί έχουν μια πολύ-επίπεδη προσέγγιση, καθώς συνδυάζουν τους τρεις πυλώνες της Βιώσιμης Ανάπτυξης. Σε ένα τέτοιο πλαίσιο καλούνται οι κυβερνήσεις και ο επιχειρηματικός κόσμος να συνεχίσουν την ανάπτυξη νέων επενδύσεων με ένα νέο τρόπο σκέψης που θα εμπεριέχει την ανάγκη να μην εξαντληθούν οι φυσικοί

πόροι, να μην υπάρχει συνεχής παραγωγή απορριμμάτων και αποβλήτων, να ενσωματώνουν καινοτόμες μεθόδους στην λειτουργία τους και ταυτόχρονα να συμπεριλαμβάνουν τις αρχές της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης. Οι απαιτήσεις μιας τέτοιας προσέγγισης είναι πραγματικά υψηλές καθώς το κέρδος αποτελεί τον κινητήριο μοχλό κάθε επένδυσης.

Παράλληλα, αναπτύχθηκε η έννοια της «πράσινης ανάπτυξης», η οποία προσδιορίζεται ως η προώθηση της οικονομικής μεγέθυνσης και ανάπτυξης, με ταυτόχρονη διασφάλιση ότι τα φυσικά περιουσιακά στοιχεία (natural assets), είναι σε θέση να συνεχίζουν να παρέχουν τους πόρους, καθώς και τις υπηρεσίες των οικοσυστημάτων, πάνω στα οποία στηρίζεται η ευημερία του πληθυσμού (OECD, 2011). Ιδιαίτερη μνεία θα πρέπει να γίνει στην έννοια της «πράσινης οικονομίας», η οποία συνδέεται με την ανάπτυξη, καθώς και με τη χρήση προϊόντων και υπηρεσιών, τα οποία συμβάλλουν στην προώθηση της περιβαλλοντικής προστασίας, στην ενεργειακή ασφάλεια, καθώς και στην οικονομική ανάπτυξη. Ειδικότερα, η περιβαλλοντική προστασία σχετίζεται άμεσα με την πρόληψη, καθώς και με τη μείωση των ρύπων, ενώ σ' αυτήν περιλαμβάνεται και η περιβαλλοντική αποκατάσταση. Αναφορικά με την ενεργειακή ασφάλεια, αυτή περιλαμβάνει την προώθηση της ενεργειακής αποδοτικότητας, την προώθηση των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΑΠΕ), αλλά και την περαιτέρω προώθηση των «έξυπνων» ενεργειακών προϊόντων και υπηρεσιών, κατά την παραγωγή, μεταφορά/ διανομή, καθώς και κατά την κατανάλωση ενέργειας.

Στα πλαίσια ανάπτυξης ενός «πράσινου» οικονομικού μοντέλου περιλαμβάνεται πλήθος δράσεων, όπως είναι ενδεικτικά οι ακόλουθες (IOBE, 2023):

- Ανάπτυξη και αξιοποίηση των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας, όπως είναι η αιολική, η ηλιακή, η βιομάζα, η υδραυλική κτλ.
- Προώθηση της ενεργειακής αποδοτικότητας στο σύνολο των τομέων τελικής κατανάλωσης, όπως είναι η βιομηχανία, οι μεταφορές, καθώς επίσης και ο κτιριακός τομέας, αλλά και ο τομέας των μεταφορών. Στα πλαίσια της ενεργειακής αποδοτικότητας περιλαμβάνεται και ο τομέας των κατασκευών, ο οποίος συνδέεται άμεσα με την κατασκευή κτιρίων

σχεδόν μηδενικής ενεργειακής κατανάλωσης, αλλά και η ενεργειακή αναβάθμιση υφιστάμενων τεχνολογιών.

- Προώθηση της φιλικής προς το περιβάλλον τουριστικής ανάπτυξης.
- Περιβαλλοντική προστασία, στα πλαίσια της οποίας επιδιώκεται ο περιορισμός των περιβαλλοντικών φορτίων, η βελτίωση της ποιότητας περιβάλλοντος, καθώς και η προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή.
- Η εστίαση του τομέα της γεωργίας προς την ανάπτυξη πιστοποιημένων αγροτικών προϊόντων, καθώς και στην προώθηση της βιολογικής γεωργίας και κτηνοτροφίας, όπως και της αλιείας που πραγματοποιείται με βιώσιμο τρόπο.
- Η προστασία και ανάδειξη των δασών, καθώς και των προστατευόμενων περιοχών.
- Η αναμόρφωση του αστικού σχεδιασμού, έτσι ώστε να μπορέσουν να διαμορφωθούν βιώσιμες, ασφαλείς πόλεις.

Ουσιαστικά, η πράσινη ανάπτυξη δεν συνδέεται με την εφαρμογή πολιτικών οι οποίες είναι απλά φιλικές προς το περιβάλλον, αλλά αποτελεί ένα πρότυπο ανάπτυξης το οποίο συμβάλλει στην ανασυγκρότηση της παραγωγικής βάσης μιας χώρας, δημιουργώντας πλούτο και αξία, έχοντας ως βασική συνισταμένη το περιβάλλον (Ίδρυμα Μποδοσάκη, 2022).

1.3 Πράσινες επενδύσεις

Πράσινες επενδύσεις θεωρούνται πρακτικά όλες οι δαπάνες ενός οργανισμού, δημόσιου ή ιδιωτικού, οι οποίες έχουν θετική επίδραση στο περιβάλλον. Ως όρος περιλαμβάνει ταυτόχρονα και την αποφυγή επιβλαβών δράσεων στο περιβάλλον καθώς και την αποκατάσταση και διατήρηση του φυσικού κεφαλαίου. Τέτοιες δράσεις περιλαμβάνουν τη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, βιο-καυσίμων, βιοτροφίμων κ.α. Οι πράσινες επενδύσεις στοχεύουν προς την κατεύθυνση της υιοθέτησης ενός πράσινου μοντέλου οικονομίας και αναζητούν λύσεις που περιλαμβάνουν τη χρήση ουδέτερων συσκευών ως προς τον άνθρακα, τον έλεγχο τεχνολογιών, την εκπαίδευση

των ατόμων ώστε να σέβονται το περιβάλλον καθώς και την ανάπτυξη της κοινωνικής υπευθυνότητας.

Η σταδιακή εδραίωση των “πράσινων” κεφαλαίων ως «ηθικότερων» επιλογών σε σχέση με τις συμβατικές μορφές επενδυτικών κεφαλαίων, ταυτόχρονα με την διεύρυνση της συνειδητοποίησης μεταξύ των επενδυτών της σημασίας των περιβαλλοντικών θεμάτων τροφοδότησε το ενδιαφέρον επιλογής τέτοιων κεφαλαίων.

Οι πράσινες επενδύσεις αποτελούν έναν όρο που καλύπτει μορφές επένδυσης οι οποίες υιοθετούν περιβαλλοντικά καθώς και χρηματοδοτικά κριτήρια ως βάση της πολιτικής επιλογής και διαχείρισης τους. Υπάρχει μια ευρεία διαθέσιμη και συνεχώς αυξανόμενη γκάμα επενδυτικών κεφαλαίων που χρησιμοποιούν περιβαλλοντικά κριτήρια στην επιλογή του χαρτοφυλακίου. Αποτελεί ένα είδος επένδυσης που διαμορφώνει επενδυτικά χαρτοφυλάκια μέσω της εφαρμογής τουλάχιστον ενός ηθικού κριτηρίου.

Γενικότερα θα λέγαμε ότι η συμπεριφορά των επενδυτών επηρεάζεται από παράγοντες όπως το επενδυμένο κεφάλαιο, το οικονομικό όφελος, τις απαιτήσεις της αγοράς, την κυβερνητική πολιτική κ.α. Οι επενδυτές που έχουν περιβαλλοντικές ανησυχίες εξετάζουν πιθανές επενδύσεις σε συνάρτηση με την κλιματική αλλαγή, τις εναλλακτικές μορφές ενέργειας, τα ανθρώπινα δικαιώματα, τη βιοποικιλότητα κλπ. Ταυτόχρονα το περίπλοκο παγκόσμιο επιχειρηματικό περιβάλλον υποχρεώνει τους managers να υιοθετήσουν ενισχυμένα πρότυπα εταιρικής κοινωνικής ευθύνης (Environmental Social Governance- ESG).

Οι πολιτικές και στρατηγικές των επιχειρήσεων εστιάζουν σε επενδύσεις όπως ο εξοπλισμός ελέγχου των εκπομπών, η ανακύκλωση υλικών, η μείωση της κατανάλωσης φυσικών πρώτων υλών καθώς και των απορριμμάτων, η δημιουργία προϊόντων με πράσινη ετικέτα.

Οι κυριότεροι παράγοντες που επηρεάζουν και ενθαρρύνουν μια επιχείρηση να γίνει πιο πράσινη (Doval et Negulescu, 2014) είναι οι εξής:

- **Ο ανταγωνισμός της αγοράς:** οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι αντιμέτωπες με έντονο ανταγωνισμό κυρίως από την

είσοδο στην αγορά διεθνών επιχειρήσεων μέσω των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων (ΑΞΕ). Οι επιχειρήσεις αυτές έχουν υιοθετήσει ήδη στρατηγικές πράσινης ανάπτυξης και εφαρμόζουν πρότυπα περιβαλλοντικής προστασίας.

- **Η σπανιότητα των πρώτων υλών:** υποχρεώνει συνήθως σε πρακτικές ανακύκλωσης, επαναχρησιμοποίησης κ.α.
- **Νέες κυβερνητικές ρυθμίσεις:** σε όλα τα κ-μ της ΕΕ υπάρχει υποχρέωση συμμόρφωσης της εθνικής τους νομοθεσίας με το αντίστοιχο ευρωπαϊκό δίκαιο μέσω κανονισμών, οδηγιών κλπ. Επιπρόσθετα, η υιοθέτηση εθνικών στρατηγικών που περιλαμβάνουν διεθνείς συνεργασίες στο πλαίσιο προώθησης της βιώσιμης ανάπτυξης πολλές φορές εμπεριέχουν συνεργασίες επιχειρήσεων του ιδιωτικού τομέα από διαφορετικές χώρες.
- **Χρήση ενέργειας χαμηλού άνθρακα:** οι περισσότεροι οργανισμοί είναι υποχρεωμένοι πλέον να χρησιμοποιούν καθαρότερες μορφές ενέργειας, ενώ ταυτόχρονα δημιουργούνται ανάλογες ευκαιρίες χρήσης καθαρότερης πράσινης ενέργειας.
- **Έξυπνες τεχνολογίες:** οι πλέον αναπτυγμένες εταιρείες χρησιμοποιούν τις πιο εξελιγμένες και έξυπνες τεχνολογίες προκειμένου να βελτιώσουν την παραγωγικότητα τους και να ενισχύσουν την περιβαλλοντική προστασία.
- **Γνώση και καινοτομία:** το διεθνές περιβάλλον ευνοεί την ανταλλαγή γνώσης και διευκολύνει την διάχυση της καινοτομίας. Η τεχνογνωσία για θέματα περιβάλλοντος και πράσινα προϊόντα είναι πλέον διαθέσιμη σε όλους.
- **Πράσινη κουλτούρα:** η κουλτούρα για τις πράσινες επενδύσεις μεταφέρεται κυρίως από τις ΑΞΕ.

Είναι γεγονός ότι οι πράσινες επενδύσεις, δύναται να πραγματοποιηθούν σε όλους τους κλάδους της οικονομίας, με την ωριμότητα αυτών να διαφέρει σημαντικά, λαμβάνοντας υπόψη τόσο τις επιμέρους χώρες, όσο και τις επικρατούσες οικονομικές συγκυρίες. Σημαντικότεροι τομείς, όπου θεωρείται ότι πραγματοποιούνται πράσινες επενδύσεις είναι οι Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ) για ηλεκτροπαραγωγή, καθώς επίσης και η εξοικονόμηση ενέργειας, αλλά και η προώθηση των ΑΠΕ στους τομείς τελικής κατανάλωσης, όπως για παράδειγμα είναι τα κτίρια, οι μεταφορές, αλλά και ο κλάδος της βιομηχανίας. Περαιτέρω, στην κατηγορία των πράσινων επενδύσεων εντάσσονται επενδύσεις που αποσκοπούν στον μετριασμό της

βιομηχανικής ρύπανσης, καθώς επίσης και στη βελτίωση της υποδομής των Βιομηχανικών Περιοχών, αλλά και στη διαχείριση των στερεών αποβλήτων, εστιάζοντας στην ανακύκλωση, καθώς και στην επαναχρησιμοποίηση. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται επίσης στην ανάπτυξη φιλικών προς το περιβάλλον συνδυασμένων μεταφορών, καθώς επίσης και στην προώθηση του βιώσιμου τουρισμού, όπως και στη διαχείριση των υδάτινων πόρων, καθώς και στην ενίσχυση πρακτικών βιολογικής γεωργίας (INE-Ινστιτούτο Εργασίας Γ.Σ.Ε.Ε.,2011).

Θα πρέπει να επισημανθεί ότι η επιτακτικότητα της κλιματικής και συνάμα ενεργειακής μετάβασης, αποτελεί σημαντικό ζήτημα της χρηματοδότησης των αναγκαίων επενδύσεων. Το «χρηματοδοτικό κενό» που δημιουργείται, συνδέεται με επιμέρους ζητήματα όπου πρόκειται για το επίπεδο της χρηματοδότησης, δηλαδή για το αν ο σχεδιασμός και η κινητοποίηση κεφαλαίων, δύναται να γίνει σε κεντρικό επίπεδο (ΕΕ), είτε από το κάθε κράτος ξεχωριστά, ενώ ταυτόχρονα, αναδεικνύεται και το ζήτημα χρηματοδότησης από τον δημόσιο τομέα για την επίτευξη των ενεργειακών και κλιματικών στόχων. Ακόμη, ένα ζήτημα που προκύπτει αφορά τον ρόλο των εργαλείων της οικονομικής πολιτικής που πρόκειται να χρησιμοποιηθούν (Βουλγαράκη, 2022).

Ως συνέπειες της αύξησης των πράσινων επενδύσεων μπορούμε να θεωρήσουμε τη δημιουργία νέων καταναλωτικών αγορών, την αύξηση της αξίας μιας επένδυσης, την αύξηση των θέσεων εργασίας, τη σταθεροποίηση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (ΜΜΕ), την εφαρμογή νέων πολιτικών για μείωση της χρήσης ενέργειας με τεχνολογίες άνθρακα, καθώς και την ενίσχυση της εταιρικής υπευθυνότητας.

1.4 Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ) και δείκτες που σχετίζονται με τις πράσινες επενδύσεις

Οι 17 Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ) αναλύονται σε μια λίστα 169 επιμέρους υπό-στόχους, ενώ η πρόοδος που σημειώνεται στους υπό-στόχους αυτούς ανιχνεύεται από 232 μοναδικούς δείκτες (Our World in Data,2023). Η ενσωμάτωση των πράσινων επενδύσεων και γενικότερα της πράσινης ανάπτυξης στους υπό- στόχους και στους δείκτες μπορεί να αναδειχθεί με επιλεκτικά παραδείγματα:

Στόχος 7- Εξασφάλιση της πρόσβασης σε φθηνή, αξιόπιστη, αειφόρο και σύγχρονη ενέργεια για όλους:

- Με τον Υπό-στόχο 7.2, που αφορά την ουσιαστική αύξηση του ποσοστού ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στο διεθνές ενεργειακό μείγμα, μέχρι το 2030. Ο επιμέρους δείκτης 7.2.1 μετράει τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (ηλιακή, αιολική, γεωθερμία, υδροηλεκτρική, βιοενέργεια και ενέργεια θαλάσσιων πηγών) ως μερίδιο της τελικής (όχι πρωτογενούς) κατανάλωσης ενέργειας. Το ενεργειακό μείγμα περιλαμβάνει την ηλεκτρική ενέργεια, τις μεταφορές και τα καύσιμα θέρμανσης.
- Με τον Υπό-στόχο 7.3 προβλέπεται μέχρι το 2030, διπλασιασμός του παγκόσμιου ποσοστού ενεργειακής αποδοτικότητας.
- Ο 7.A Υπό-στόχος αναφέρεται στην προώθηση της πρόσβασης, της τεχνολογίας και των επενδύσεων στην καθαρή ενέργεια. Ο 7.A.1 δείκτης αφορά την ενίσχυση της διεθνούς συνεργασίας για τη διευκόλυνση της πρόσβασης στην έρευνα και τεχνολογία για καθαρή ενέργεια που περιλαμβάνει ΑΠΕ, ενεργειακή αποτελεσματικότητα, τεχνολογία καθαρότερης ενέργειας που προέρχεται από ορυκτά, και προώθηση επενδύσεων σε ενεργειακές υποδομές και τεχνολογίες καθαρής ενέργειας.

Στόχος 8- Προώθηση της βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης χωρίς αποκλεισμούς, της απασχόλησης και της αξιοπρεπούς εργασίας για όλους:

- Ο Υπό-στόχος 8.2 αφορά την επίτευξη υψηλότερων επιπέδων οικονομικής παραγωγικότητας μέσω της διαφοροποίησης, της τεχνολογικής αναβάθμισης και της καινοτομίας, μεταξύ άλλων μέσω της εστίασης σε τομείς υψηλής προστιθέμενης αξίας και έντασης εργασίας. Δείκτης είναι ο ετήσιος ρυθμός αύξησης του πραγματικού ΑΕΠ ανά απασχολούμενο.
- Με τον Υπό-στόχο 8.3 προωθούνται πολιτικές προσανατολισμένες προς την ανάπτυξη που στηρίζουν παραγωγικές δραστηριότητες, αξιοπρεπή εργασία, επιχειρηματικότητα, δημιουργικότητα και καινοτομία, και ενθαρρύνουν τον σχηματισμό μικρο-, μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων, διαμέσου χρηματοδότησης.

- Άλλοι Υπό- στόχοι είναι η βελτίωση της αποδοτικότητας σε κατανάλωση και παραγωγή (8.4), η πλήρης απασχόληση και η αξιοπρεπής εργασία με ισότιμη αμοιβή (8.5), η προώθηση της νεανικής απασχόλησης, εκπαίδευση και μόρφωση (8.6), η προώθηση του βιώσιμου τουρισμού (8.9), η διεθνής πρόσβαση στην τραπεζική, ασφάλεια και χρηματοοικονομικές υπηρεσίες κλπ.

Στόχος 9- Δημιουργία ανθεκτικών δομών, προώθηση βιώσιμης εκβιομηχάνισης, και προώθηση της καινοτομίας

- Ο Υπό-στόχος 9.1 περιλαμβάνει ανάπτυξη ποιοτικών, αξιόπιστων, βιώσιμων, και ανθεκτικών υποδομών, όπως είναι περιφερειακές και διασυνοριακές υποδομές, για να υποστηρίξουν την οικονομική ανάπτυξη και την ανθρώπινη ευζωία, με έμφαση στην ισότιμη πρόσβαση για όλους. Σχετικοί δείκτες είναι η οδική πρόσβαση για αγροτικούς πληθυσμούς και οι όγκοι επιβατών και εμπορευμάτων.
- Ο Υπό-στόχος 9.4 προβλέπει μέχρι το 2030, αναβάθμιση των βιομηχανιών υποδομών και μετασκευών, ώστε να γίνουν βιώσιμες, με αυξημένη αποδοτικότητα ως προς τη χρήση πηγών, και μεγαλύτερη υιοθέτηση καθαρών και περιβαλλοντικά αποδοτικών τεχνολογιών και βιομηχανικών διαδικασιών, με όλες τις χώρες να αναλαμβάνουν δράση σύμφωνα με τις ικανότητες τους.
- Άλλοι Υπό-στόχοι είναι η ενίσχυση της έρευνας και η αναβάθμιση των βιομηχανικών τεχνολογιών (9.5), η υποστήριξη της εγχώριας ανάπτυξης της τεχνολογίας και της βιομηχανικής διαφοροποίησης (9.B) κ.α.

Στόχος 12- Εξασφάλιση βιώσιμων προτύπων κατανάλωσης και παραγωγής

- Ενδιαφέρον παρουσιάζει ο Υπό-στόχος 12.6 που αφορά την ενθάρρυνση των επιχειρήσεων, ιδίως των μεγάλων διεθνών επιχειρήσεων, να υιοθετήσουν βιώσιμες πρακτικές και να ενσωματώσουν πληροφόρηση για τις πρακτικές αυτές στην ετήσια αναφορά τους. Σημαντικός είναι ο δείκτης 12.6.1 που αφορά τον αριθμό επιχειρήσεων που δημοσιεύουν εκθέσεις βιωσιμότητας (με ελάχιστες ή προηγμένες απαιτήσεις).
- Ο Υπό-στόχος 12.7 αναφέρεται στην προώθηση πρακτικών δημοσίων συμβάσεων οι οποίες είναι βιώσιμες, σύμφωνα με τις εθνικές πολιτικές και

προτεραιότητες. Έχει βασικό δείκτη τον 12.7.1 για τα εθνικά σχέδια βιώσιμων συμβάσεων -προμηθειών.

- Άλλοι σημαντικοί Υπό -στόχοι είναι η ανάπτυξη και εφαρμογή εργαλείων για την παρακολούθηση του βιώσιμου τουρισμού (12.B) και η κατάργηση των στρεβλώσεων της αγοράς που ενθαρρύνουν την σπάταλη κατανάλωση (12.C).

Στόχος 17- Αναζωογόνηση της παγκόσμιας εταιρικής σχέσης για τη βιώσιμη ανάπτυξη

- Ο Υπό- στόχος 17.1 αναφέρεται στην ενίσχυση της κινητοποίησης των εγχώριων πόρων, μεταξύ άλλων μέσω της διεθνούς υποστήριξης προς τις αναπτυσσόμενες χώρες, για τη βελτίωση της ικανότητα των χωρών να συλλέγουν φόρους και άλλα έσοδα.
- Ο Υπό-στόχος 17.3 θέτει το θέμα της κινητοποίησης χρηματοοικονομικών πηγών προς τις αναπτυσσόμενες χώρες και μετριέται μέσω του δείκτη 17.3.1 για τις άμεσες ξένες επενδύσεις και την επίσημη αναπτυξιακή βοήθεια.

1.5 Πράσινη επιχειρηματικότητα

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών, ως μια αναδύομενη μορφή επιχειρηματικότητας θεωρείται η πράσινη επιχειρηματικότητα, η οποία και λαμβάνει υπόψη την προστασία του περιβάλλοντος στην καθημερινή αντίληψη και λειτουργία αυτής. Μέσω της πράσινης επιχειρηματικότητας, δίνεται έμφαση στην ποιότητα ζωής, καθώς επίσης και στη διατήρηση και την ήπια αξιοποίηση του φυσικού περιβάλλοντος. Στα πλαίσια της επιχειρηματικότητας της συγκεκριμένης κατηγορίας, γίνεται αναζήτηση νέων προϊόντων και υπηρεσιών, όπως επίσης και νέος σχεδιασμός, ενώ το σύνολο των δραστηριοτήτων θέτουν στο επίκεντρο την φύση, την κοινωνία, καθώς και τον ίδιο τον άνθρωπο (OECD,2011).

Η πράσινη επιχειρηματικότητα εκφράζεται κυρίως μέσω των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (ΜΜΕ). Σημειώνεται ότι στην ΕΕ οι ΜΜΕ αποτελούν τη ραχοκοκαλιά της οικονομίας της, καθώς σε αυτή δραστηριοποιούνται πάνω από 25 εκατ. ΜΜΕ, οι οποίες παράγουν περισσότερο από το 50% του ευρωπαϊκού ΑΕΠ, αποτελούν το 99% του συνόλου των επιχειρήσεων της ΕΕ και παρέχουν περισσότερο από το 70% των

διαθέσιμων θέσεων εργασίας. Ωστόσο παραμένει δύσκολο για τις επιχειρήσεις αυτές να γίνουν πιο πράσινες, ιδιαίτερα σε σχέση με μεγαλύτερες επιχειρήσεις, καθώς μόλις το 25% αυτών παρέχουν πράσινα αγαθά και υπηρεσίες.

Οι πράσινες ΜΜΕ είναι αυτές που συμβάλλουν στην προστασία του κλίματος, του περιβάλλοντος και της βιοποικιλότητας μέσω των προϊόντων, υπηρεσιών και επιχειρηματικών πρακτικών. Αυτές μπορεί να είναι eco-innovators οι οποίες μπαίνουν στην αγορά με ριζοσπαστικές και ανατρεπτικές καινοτομίες, ενώ είναι σχετικά μικρές και νεοϊδρυόμενες εταιρείες, eco-entrepreneurs οι οποίες είναι παραδοσιακές επιχειρήσεις που επιδιώκουν νέες ευκαιρίες και eco-adopters οι οποίες απλώς συμμορφώνονται με τις περιβαλλοντικές ρυθμίσεις

Οι eco-innovators που αποτελούν τη σπουδαιότερη κατηγορία ΜΜΕ για την πράσινη επιχειρηματικότητα, προσανατολίζονται είτε σε eco-product και eco-process καινοτομίες, είτε σε eco-organizational καινοτομίες.

Μέσω της πράσινης επιχειρηματικότητας, μπορεί να υπάρξει αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών, καθώς και των οικονομικών προκλήσεων, δίνοντας έμφαση στα ακόλουθα (OECD,2011):

- Παραγωγικότητα: Επιδιώκεται ενίσχυση της παραγωγικότητας, καθώς και μετριασμός των αποβλήτων και της κατανάλωσης ενέργειας, καθώς επίσης και ορθή κατανομή των διαθέσιμων πόρων, λαμβάνοντας υπόψη την υψηλότερη αξία χρήσης τους.
- Καινοτομία: Στα πλαίσια της πράσινης επιχειρηματικότητας δημιουργούνται ευκαιρίες για καινοτομία, μέσω της οποίας μπορεί να υπάρξει αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων και προκλήσεων.
- Νέες αγορές: Μέσω της πράσινης επιχειρηματικότητας δημιουργούνται ευκαιρίες για νέες αγορές, ενώ ταυτόχρονα επιτυγχάνεται τόνωση της ζήτησης για τις πράσινες τεχνολογίες και δημιουργούνται νέες ευκαιρίες απασχόλησης.
- Εμπιστοσύνη: Η πράσινη επιχειρηματικότητα, συμβάλλει στην ενίσχυση της εμπιστοσύνης των επενδυτών, καθώς χαρακτηρίζεται από μεγάλη προβλεψιμότητα και σταθερότητα.

- Σταθερότητα: Μέσω της πράσινης επιχειρηματικότητας, μπορούν να δημιουργηθούν ισορροπημένες μακροοικονομικές συνθήκες, όπως επίσης και μικρότερη αστάθεια των τιμών.

Το αυξημένο ενδιαφέρον για την πράσινη επιχειρηματικότητα συνδέεται με μια σειρά παράγοντες, όπως είναι το γεγονός ότι υπάρχουν διαρκείς εξελίξεις, τόσο στην εθνική, όσο και στην κοινοτική νομοθεσία, ενώ συνάμα ενισχύεται διαρκώς η ανάπτυξη και διάδοση των τεχνολογιών περιβάλλοντος. Παράλληλα, η πράσινη επιχειρηματικότητα ενισχύεται από τις τεχνολογικές εξελίξεις, ιδίως στον τομέα των «καθαρών» τεχνολογιών και των εγκαταστάσεων αντιρρύπανσης. Εξίσου σημαντική είναι η ώθηση που δημιουργείται στην πράσινη επιχειρηματικότητα λόγω της ανάπτυξης τομέων όπως είναι για παράδειγμα η διαχείριση και παραγωγή ήπιων μορφών ενέργειας, η αειφορική διαχείριση, καθώς επίσης και η προστασία και ανάδειξη των ευαίσθητων οικοσυστημάτων (Χρηστάκης,2010).

Στο σχήμα που ακολουθεί παρουσιάζονται οι τομείς στους οποίους μπορούν να δραστηριοποιηθούν οι επιμέρους πράσινες επιχειρήσεις (Χρηστάκης,2010).

Σχήμα 1: Τομείς δραστηριότητας «πράσινων» επιχειρήσεων

Ο πιο σημαντικός παράγοντας για την υιοθέτηση πράσινων καινοτομιών αποτελεί η ανταγωνιστική πίεση, όταν η οικονομική αποδοτικότητα ενισχύεται από την περιβαλλοντική αποδοτικότητα (Demirel et al.,2017). Ιδιαίτερα η συνεργασία με ερευνητικά ινστιτούτα ή πανεπιστήμια και η εστίαση στη ζήτηση για πράσινα προϊόντα είναι σημαντικά κίνητρα για την πράσινη καινοτομία.

Η υιοθέτηση της πράσινης επιχειρηματικότητας από τις επιχειρήσεις εξαρτάται από τα χρόνια λειτουργίας μιας εταιρείας, καθώς η εμπειρία μιας εταιρείας που συνδέεται με υψηλότερο επίπεδο γνώσης και πηγών χρηματοδότησης συμβάλλει στην επιτυχημένη εφαρμογή της πράσινης επιχειρηματικότητας (Vasilescu, 2023).

Η πράσινη επιχειρηματικότητα είναι περισσότερο προωθημένη σε αναπτυγμένες χώρες καθώς τα πράσινα προϊόντα και υπηρεσίες είναι σχετικά πιο ακριβά από τα αντίστοιχα παραδοσιακά. Αυτό οφείλεται στο μεγαλύτερο κύκλο ζωής, στο υψηλότερο κόστος της κοινωνικής υπευθυνότητας και στις μεγαλύτερες επενδύσεις σε έρευνα και ανάπτυξη για τη δημιουργία καινοτόμων παραγωγικών διαδικασιών. Στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες η πράσινη επιχειρηματικότητα δεν έχει προωθηθεί ιδιαίτερα, καθώς κυριαρχεί ο παραδοσιακός τρόπος επιχειρηματικής δραστηριότητας που στοχεύει στα γρήγορα αποτελέσματα. Η μειωμένη πρόσβαση στην χρηματοδότηση και οι ασταθείς οικονομικές συνθήκες αποτελούν σοβαρά εμπόδια για την πράσινη επιχειρηματικότητα.

Η κατανάλωση πράσινων προϊόντων έχει ενισχυθεί σημαντικά ιδιαίτερα από ένα κοινό που είναι ευαισθητοποιημένο σε περιβαλλοντικά προβλήματα και πολλές εταιρείες χρησιμοποίησαν την τάση αυτή ως συγκριτικό πλεονέκτημα για τα προϊόντα τους. Ωστόσο αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι η πράσινη επιχειρηματικότητα είναι πιο ενισχυμένη σε επιχειρήσεις που απευθύνονται σε ιδιώτες παρά σε όσους έχουν πελάτες άλλες εταιρείες, ενώ είναι σημαντικό ότι οι δημόσιες υπηρεσίες προτιμούν πλέον πράσινα προϊόντα και προμήθειες. Ένας τρόπος για να γίνει αυτό είναι μέσω διαφημιστικών εκστρατειών ή του eco-labelling.

1.6 Επιπλοκές και εμπόδια πράσινης/Βιώσιμης Ανάπτυξης λόγω Covid-19

Η πανδημία της Covid-19 είχε ως αποτέλεσμα να επηρεαστεί και η εφαρμογή της βιώσιμης ανάπτυξης στις επιμέρους χώρες. Η διασύνδεση της διαχείρισης της κρίσης του Covid-19 με την προώθηση και ενίσχυση της πράσινης οικονομίας ήταν δύσκολη, ιδίως καθώς στο πρώτο χρονικό διάστημα της κρίσης, έμφαση δόθηκε στα συστήματα υγείας, την κοινωνική ασφάλιση και στην προστασία τομέων που απειλούνταν με κατάρρευση λόγω των περιοριστικών μέτρων της πανδημίας. Η προσπάθεια επαναφοράς σε κανονικές συνθήκες μετά την Covid-19 και μετριασμού των δυσμενών οικονομικών συνεπειών οδήγησε τις κυβερνήσεις μεταξύ άλλων στην υιοθέτηση πράσινων πολιτικών με ταυτόχρονη αναδόμηση των συστημάτων, ιδιαίτερα μετά την περιβαλλοντική κρίση λόγω κλιματικής αλλαγής και κατάρρευσης της βιοποικιλότητας. Οι περισσότερες από αυτές ωστόσο αποδεικνύονται αποσπασματικές και βραχυπρόθεσμες.

Ταυτόχρονα, παρά το γεγονός ότι η εφαρμογή της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας επιταχύνθηκε με την πανδημία της Covid-19, φαίνεται ότι υπήρξαν προβλήματα και καθυστερήσεις στην εφαρμογή των πολιτικών βιώσιμης ανάπτυξης. Τα προβλήματα αυτά έγκειται στην αναγκαία εμπλοκή των ιδιωτικών επιχειρήσεων, καθώς οι επενδύσεις των κρατών δεν επαρκούν για την επίτευξη των στόχων βιώσιμης ανάπτυξης. Ταυτόχρονα, θα πρέπει να επισημανθεί ότι υπάρχουν σημαντικές αποκλίσεις και ανισότητες μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών ως προς την διαδικασία της βιώσιμης μετάβασης. Ωστόσο, δεν θα πρέπει να παραλείπεται και το γεγονός ότι υπάρχει διαφοροποίηση μεταξύ των κρατών και ως προς την έκθεσή τους στην κλιματική αλλαγή. Για παράδειγμα, οι χώρες που βρίσκονται στη νότια και νοτιοανατολική Ευρώπη, αναμένεται να έχουν δυσανάλογες περιβαλλοντικές και οικονομικές επιπτώσεις, σε σχέση με τις χώρες της βόρειας Ευρώπης (EIB,2023).

Περαιτέρω, οι συνθήκες ύφεσης, έστω και για μικρό διάστημα που δημιουργήθηκε, είχαν αποτέλεσμα να υπάρξει μια διστακτικότητα στην πραγματοποίηση νέων επενδύσεων. Οι επιχειρήσεις και οι οργανισμοί, παρά το γεγονός ότι αναγνωρίζουν τα οφέλη που δημιουργούνται από τις βιώσιμες λύσεις και πρακτικές, μέσω πανδημίας,

προβληματίστηκαν και φαίνεται να επέδειξαν μια στάση αναμονής, αναφορικά με την πραγματοποίηση νέων επενδύσεων. Βέβαια σε κάθε περίπτωση, οι συμπεριφορές αυτές διαφοροποιούνται ανάλογα με τον κλάδο των επιχειρήσεων και με τις αντίστοιχες επιπτώσεις που δημιουργήθηκαν λόγω της πανδημίας (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο,2023).

Στο πλαίσιο της ανάκαμψης από την πανδημία, είναι σημαντικό να γίνουν «πράσινες» δομικές μεταρρυθμίσεις, που θα αφορούν πολιτικές που στοχεύουν στην αλλαγή θεμελιωδών οικονομικών στοιχείων, όπως στην κατανάλωση, στην παραγωγή, στην τιμολόγηση και στην διακυβέρνηση (Hopkins & Greenfield,2021). Οι μεταρρυθμίσεις αυτές δεν εμφανίζουν άμεσα αποτελέσματα και απαιτούν μακρύτερο χρονικό πλαίσιο για να επιφέρουν το επιθυμητό αποτέλεσμα, ενώ έχουν εφαρμογή σε ένα ευρύ οικονομικό και γεωγραφικό πλαίσιο.

Δομικές μεταρρυθμίσεις που προτείνονται ώστε να επιτευχθεί πράσινος οικονομικός μετασχηματισμός (GEA,2020) είναι η απομάκρυνση περιβαλλοντικά επιβλαβών επιδοτήσεων και η επέκταση της τιμολόγησης του CO₂, η κατάργηση των ρυθμιστικών εμποδίων για τις πράσινες επενδύσεις, η επέκταση των πράσινων χρηματοδοτικών εργαλείων και των πράσινων ομολόγων, start of a qualification initiative. Ταυτόχρονα είναι σημαντική η υποστήριξη των περιβαλλοντικών καινοτομιών και της εισόδου τους στην αγορά, η δημιουργία πράσινων υποδομών και η διασύνδεση με τα μέτρα που προτείνει η Πράσινη Συμφωνία της ΕΕ (EU Green Deal).

Καθώς είναι κρίσιμο οι δομικές αλλαγές να συνδυάζονται με συγκεκριμένα μέτρα πολιτικής, προτείνονται τρόποι όπως:

- Δέσμευση κυβερνήσεων για τη σωστή ρύθμιση στις τιμές άνθρακα και για την ταχεία εξάλειψη των επιδοτήσεων στα ορυκτά καύσιμα, πιθανώς με ορισμό διεθνούς ορίου τιμής για τους μεγαλύτερους ρυπαντές όπως τις G20 χώρες και διασυνοριακές ρυθμίσεις για ενεργοβόρους τομείς.
- Στο πλαίσιο της παγκόσμιας ενεργειακής μετάβασης προτείνεται ο ορισμός στόχων όπως μηδενικού άνθρακα παραγωγή ενέργειας και οδικές μεταφορές. Η καθαρή ενέργεια και η ενεργειακή αποδοτικότητα εισάγονται ως όροι και

θεσμοθετείται σταδιακή κατάργηση των ορυκτών καυσίμων εγχώρια ως το 2030. Είναι κρίσιμος ο τερματισμός της υποστήριξης επενδύσεων σε ορυκτά καύσιμα, κυρίως της παραγωγής ενέργειας από άνθρακα, καθώς και ο καθορισμός μιας στρατηγικής σταδιακής κατάργησης ορυκτών καυσίμων, πλην του άνθρακα σύμφωνα με τους στόχους της Συμφωνίας των Παρισίων.

- Απαιτείται δέσμευση σε μια δίκαιη μετάβαση, η οποία διασφαλίζει ότι τα πλεονεκτήματα και οι ευκαιρίες της μετάβασης διαμοιράζονται δίκαια, ιδιαίτερα στις πιο ευάλωτες ομάδες.
- Επιτάχυνση της πράσινης έρευνας και ανάπτυξης (R&D) και ταχεία είσοδος των καινοτομιών στην αγορά μέσω άμεσης δημόσιας υποστήριξης και ανοικτών αγορών.

Στο πλαίσιο πράσινης ανάκαμψης μετά την κρίση COVID-19, πρέπει να γίνει προσπάθεια κάλυψης κενών που υπάρχουν και περιλαμβάνουν την ενσωμάτωση μέτρων για την ισότητα ευκαιριών ανάμεσα στα δύο φύλα, ώστε να επιτευχθεί η δικαιοσύνη και η δίκαιη μετάβαση. Έτσι βελτιώνεται η αποτελεσματικότητα των δημόσιων και ιδιωτικών δαπανών και ενδυναμώνεται η εφαρμογή των SDGs. Ταυτόχρονα στην πράσινη agenda θα πρέπει να ενσωματωθεί και η αναζήτηση λύσεων στο φυσικό περιβάλλον, καθώς οι επενδύσεις στη φύση και στη βιοποικιλότητα είναι παραγκωνισμένες σε σχέση με τα μέτρα μετριασμού του κλίματος και της απανθρακοποίησης.

Η χρηματοδότηση που αφορά τα μέτρα για την πράσινη ανάπτυξη στην μετά - COVID-19 εποχή είναι ένα πεδίο διερεύνησης, κυρίως για τις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες, καθώς οι χώρες υψηλού εισοδήματος δεν αντιμετωπίζουν πρόβλημα στη ανεύρεση πόρων. Καλές πρακτικές για την χρηματοδότηση πράσινης και ανεκτικής ανάκαμψης στις αναπτυσσόμενες χώρες οι οποίες έχουν αυστηρούς οικονομικούς περιορισμούς είναι:

- η ευθυγράμμιση των οικονομικών πακέτων στήριξης με τις εθνικές κλιματικές και αναπτυξιακές πολιτικές μιας χώρας, με μακροπρόθεσμους στόχους κινητοποίησης χρηματοδότησης για το κλίμα και γρήγορη εφαρμογή.

- Η παροχή προτεραιότητας για επενδύσεις σε τομείς που μπορεί να έχουν μελλοντικές επιδράσεις σε δημοσιονομικά έσοδα ή και διεύρυνση της φορολογικής βάσης.
- Συνεργασία φορέων με τον ιδιωτικό τομέα για μεγαλύτερη άντληση κεφαλαίων.
- Απαλλαγή από κρατικά χρέη που αφορούν θέματα βιωσιμότητας, μέσω ομολόγων που συνδέονται με τους SDGs, ώστε να χρηματοδοτηθούν μέτρα ανάκαμψης τα οποία θα εξισορροπήσουν την μακροπρόθεσμη δημοσιονομική βιωσιμότητα με την οικονομική και περιβαλλοντική βιωσιμότητα.
- Συνολική ενδυνάμωση της χρηματοδότησης της agenda για την βιώσιμη ανάπτυξη με μέτρα όπως η αναβάθμιση των PPPs (Public- Private Partnerships).
- Εφαρμογή μηχανισμών για την αύξηση των δημοσιονομικών εσόδων και μείωση των εξόδων σε μεσοπρόθεσμο επίπεδο.
- Χρήση πιστωτικών ενισχύσεων για τη μείωση κινδύνου που αφορά επενδύσεις του ιδιωτικού τομέα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Εφαρμογή στρατηγικών Βιώσιμης Ανάπτυξης σε διεθνές επίπεδο & στην Ευρωπαϊκή Ένωση- Ενσωμάτωση & προώθηση πράσινων επενδύσεων

2.1 Εισαγωγή

Στο κεφάλαιο αυτό εξετάζεται η εφαρμογή στρατηγικών Βιώσιμης Ανάπτυξης σε διεθνές επίπεδο, καθώς και αντίστοιχα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλά και η ενσωμάτωση και προώθηση των πράσινων επενδύσεων. Πιο συγκεκριμένα, μελετώνται τα πράσινα ομόλογα, καθώς και οι στρατηγικές Βιώσιμης Ανάπτυξης που εφαρμόζει η Ευρώπη, εστιάζοντας στην Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία. Ξεχωριστή αναφορά γίνεται στα διαθέσιμα χρηματοδοτικά εργαλεία Βιώσιμης Ανάπτυξης, όπως είναι το Horizon, το Invest EU, καθώς επίσης και το COSME.

2.2 Πράσινα Ομόλογα

Η μετάβαση προς μια «πράσινη» οικονομία χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα μπορεί να υλοποιηθεί μέσω χρηματοπιστωτικών αγορών που είναι κατάλληλα προσαρμοσμένες ώστε να χρηματοδοτούν τεχνολογίες φιλικές προς το περιβάλλον και να αναπτύσσουν έργα που συμβάλλουν στη μείωση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα. Τα πράσινα ομόλογα αποτελούν ένα σημαντικό τρόπο ανίχνευσης του πώς επηρεάζονται οι χρηματαγορές από την κλιματική αλλαγή.

Αρχικά θα πρέπει να προσδιοριστεί η έννοια του πράσινου ομολόγου, όπου πρόκειται για ένα είδος χρέους, το οποίο εκδίδεται από δημόσιο (κυβερνήσεις), είτε από ιδιωτικό φορέα (οργανισμούς, χρηματοπιστωτικά ιδρύματα) και σε αντίθεση με ότι συμβαίνει σε άλλες εκδόσεις ομολόγων, ο εκδότης αναλαμβάνει τη δέσμευση ότι τα έσοδα που θα προκύψουν από την έκδοση του ομολόγου αυτού θα κατευθυνθούν σε κάποιο έργο, το οποίο είτε είναι περιβαλλοντικό, είτε συνδέεται με την κλιματική αλλαγή. Κατά κύριο λόγο τα πράσινα ομόλογα χρηματοδοτούν έργα τα οποία αφορούν τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ), την αποδοτικότητα ενέργειας, τις

καθαρές μεταφορές, καθώς επίσης και την διαχείριση αποβλήτων. Ουσιαστικά, τα πράσινα ομόλογα δημιουργήθηκαν προκειμένου να χρηματοδοτηθούν έργα που παρουσιάζουν θετικές περιβαλλοντικές επιδράσεις, ενώ συμβάλλουν στην μετάβαση προς μια οικονομία χαμηλού άνθρακα.

Τα πράσινα ομόλογα μπορούν να ενεργοποιήσουν παραδοσιακές δανειακές επενδύσεις σε έργα που συμβάλουν στο μετριασμό των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής. Έτσι επιτυγχάνεται η ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης και στηρίζονται έξυπνες επενδύσεις χωρίς όμως να παραβλέπονται οι οικονομικές αποδόσεις.

Η ζήτηση για τα συγκεκριμένα επενδυτικά προϊόντα αυξάνεται, καθώς οι επενδυτές ενσωματώνουν όλο και περισσότερο τα κριτήρια βιώσιμης ανάπτυξης στις επενδυτικές τους αποφάσεις. Συνεπώς, ένα πράσινο ομόλογο δύναται να προσελκύσει επενδυτές, οι οποίοι υπό διαφορετικές συνθήκες δεν θα επένδυναν στον εκδότη. Ιδιαίτερα σημαντικό είναι το γεγονός ότι με τον τρόπο αυτό αυξάνεται η δυνατότητα πρόσβασης σε πόρους και άλλα χρηματοδοτικά εργαλεία (Παυλίδης,2014).

Το πρώτο πράσινο ομόλογο εκδόθηκε από την Παγκόσμια Τράπεζα το Νοέμβριο του 2008 και αποτέλεσε πρότυπο και βάση για τα διεθνή πράσινα ομόλογα (Schumacher,2020). Η Παγκόσμια Τράπεζα αποτελεί ένα διεθνή χρηματοδοτικό οργανισμό ο οποίος εκδίδει ομόλογα υψηλής ποιότητας και έχει τη δυνατότητα να υποβάλλει εκθέσεις για τις επιπτώσεις των έργων που χρηματοδοτεί. Την περίοδο εκείνη οι επενδυτές αναζητούσαν έναν ασφαλή οργανισμό για να επενδύσουν, επιδιώκοντας παράλληλα να εκδώσουν ένα διαφοροποιημένο προϊόν. Καθόρισε λοιπόν τα κριτήρια των έργων που είναι επιλέξιμα για στήριξη από πράσινα ομόλογα καθώς και την αναγκαιότητα καταγραφής των επιπτώσεων τους. Από το 2008, η Παγκόσμια Τράπεζα έχει αντλήσει πάνω από 118 δισεκατομμύρια δολάρια μέσω 150 πράσινων ομολόγων για θεσμικούς και ιδιώτες επενδυτές σε όλο τον κόσμο.

Πράσινα ομόλογα πωλούν εκδότες από περισσότερες από 50 χώρες, συμπεριλαμβανομένων διεθνών οργανισμών όπως, η Παγκόσμια Τράπεζα και η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων. Πολυεθνικές εταιρείες όπως η Apple εκδίδουν πράσινα ομολογιακά δάνεια για να χρηματοδοτήσουν μεταξύ άλλων τις ανανεώσιμες

πηγές ενέργειας και την ενεργειακή απόδοση στις εγκαταστάσεις της και στην αλυσίδα εφοδιασμού της.

Πράσινα ομόλογα εκδίδουν και τοπικές και εθνικές κυβερνήσεις. Το 2012 η Νότια Αφρική εξέδωσε το πρώτο πράσινο ομόλογο αναδυόμενης αγοράς, ενώ το 2016 η Πολωνία, η Γαλλία, το Βέλγιο και η Ιρλανδία μπήκαν στην αγορά τέτοιων ομολόγων. Σημειώνεται ότι οι ΗΠΑ αποτελούν την μεγαλύτερη πηγή πράσινων ομολόγων.

Τα πράσινα ομόλογα διέπονται από τις αντίστοιχες αρχές του πράσινου ομολόγου (Green Bond Principles- GBP), όπου πρόκειται για εθελοντικές οδηγίες, οι οποίες αποσκοπούν στην μέγιστη δυνατή διαφάνεια, στα πλαίσια ανάγκης αξιολόγησης των επενδύσεων που πραγματοποιούνται στα πράσινα ομόλογα. Οι εν λόγω αρχές συμβάλλουν και στην καλύτερη ενημέρωση των κεφαλαιαγορών αναφορικά με τον τρόπο με τον οποίο τα πράσινα ομόλογα μπορούν να συμβάλλουν στην επίτευξη των περιβαλλοντικών στόχων, όπως επίσης και στην διαλογή των επενδύσεων αυτών, σε σχέση με άλλες πράσινες ταξινομήσεις, καθώς και άλλα σαφή περιβαλλοντικά πρότυπα (Banga,2019).

Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται αναλυτικά κατηγορίες έργων που μπορούν να χρηματοδοτηθούν κάνοντας χρήση πράσινων ομολόγων (Cochu et al.,2016):

Πίνακας 1: Χρηματοδοτούμενα έργα από πράσινα ομόλογα

Κατηγορίες Έργων	Έργα που μπορούν να υλοποιηθούν
Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ)	<ul style="list-style-type: none">• Φωτοβολταϊκά συστήματα• Συστήματα γεωθερμίας για θέρμανση και ψύξη• Συστήματα εξοικονόμησης ενέργειας• Ενεργειακές αναβαθμίσεις υφιστάμενων κτιρίων
Ενεργειακή αποδοτικότητα	<ul style="list-style-type: none">• Νέα και ανακαινισμένα κτίρια υψηλής ενεργειακής απόδοσης• Αποθήκευση ενέργειας

	<ul style="list-style-type: none"> • Έξυπνα δίκτυα, συσκευές και προϊόντα που βελτιώνουν την ενεργειακή αποδοτικότητα
Πρόληψη και έλεγχος της ρύπανσης	<ul style="list-style-type: none"> • Μετριασμός των εκπομπών αέρα • Έλεγχος των αερίων του θερμοκηπίου • Αποκατάσταση του εδάφους • Πρόληψη και μείωση αποβλήτων • Ανακύκλωση απορριμμάτων
Βιώσιμη περιβαλλοντική διαχείριση φυσικών πόρων και χρήσεων γης	<ul style="list-style-type: none"> • Περιβαλλοντικά βιώσιμη γεωργία • Έξυπνες εισροές για το κλίμα • Περιβαλλοντικά βιώσιμη δασοκομία
Διατήρηση της βιοποικιλότητας (χερσαία και υδρόβια)	<ul style="list-style-type: none"> • Προστασία παράκτιων, θαλάσσιων και υδρολογικών περιοχών
Βιώσιμες μεταφορές	<ul style="list-style-type: none"> • Ηλεκτρικές και υβριδικές δημόσιες σιδηροδρομικές μεταφορές • Καθαρές υποδομές για οχήματα • Μετριασμός των επιβλαβών εκπομπών
Διαχείριση υδάτων και λυμάτων με τρόπο βιώσιμο	<ul style="list-style-type: none"> • Κατασκευή υποδομών για καθαρό ή πόσιμο νερό • Επεξεργασία λυμάτων • Συστήματα για βιώσιμη αστική αποχέτευση (μετριασμός των πλημμυρών)

Πράσινα κτίρια	<ul style="list-style-type: none"> • Κατασκευή κτιρίων που πληρούν διεθνείς «πράσινες» πιστοποιήσεις • Κατασκευή υποδομών που βασίζονται στην μείωση της ενεργειακής κατανάλωσης
----------------	--

Όσον αφορά τους φορείς έκδοσης των πράσινων ομολόγων, αυτοί μπορεί να είναι οι ακόλουθοι (Ehlers & Packer,2017):

Σχήμα 2:Φορείς έκδοσης πράσινων ομολόγων

Τα πράσινα ομόλογα αγοράζουν κατά κύριο λόγο θεσμικοί επενδυτές, όπως είναι τα αμοιβαία κεφάλαια, οι ασφαλιστικές εταιρείες, καθώς και τα ασφαλιστικά ταμεία. Μέσω των επενδύσεων σε πράσινα ομόλογα, οι θεσμικοί επενδυτές καταφέρνουν και τηρούν τις δηλώσεις αποστολής τους, ενώ συνάμα μειώνουν την έκθεσή τους σε κινδύνους που συνδέονται με την κλιματική αλλαγή. Κατά δεύτερο λόγο, τα πράσινα ομόλογα απευθύνονται σε επενδυτές λιανικής, λαμβάνοντας υπόψη ότι σε διεθνές επίπεδο, οι επενδυτές λιανικής στα ομόλογα αποτελούν ποσοστό της τάξεως του 10% (Ehlers & Parker,2017).

Η αγορά των πράσινων ομολόγων ολοένα και διευρύνεται, ενώ λειτουργεί ως ισχυρός καταλύτης για τη δημιουργία περισσότερο βιώσιμων χρηματαγορών (Versal & Sholoiko, 2022). Οι εκδότες για να εξασφαλίσουν ότι οι επενδυτές είναι σίγουροι ότι μια επένδυση είναι πράσινη αναπτύσσουν σχετικά αξιόλογα πρότυπα. Το πως εξασφαλίζεται ότι μια επένδυση ή ένα ομόλογο είναι πράσινα είναι αρκετά συζητήσιμο. Διάφοροι οργανισμοί παρέχουν κατευθυντήριες γραμμές για την απόκτηση οικολογικού σήματος και άλλες πιστοποιήσεις που αποδεικνύουν την τήρηση συγκεκριμένων αυστηρών οικολογικών κριτηρίων. Τέτοιοι οργανισμοί είναι η Διεθνής Ένωση Κεφαλαιαγοράς (International Capital Market Association-ICMA) και η Πρωτοβουλία Κλιματικών Ομολόγων (Climate Bonds Initiative-CBI). Οι αρχές αυτές που είναι εθελοντικές αναφέρονται στον τρόπο με τον οποίο δαπανώνται και διαχειρίζονται τα έσοδα και το τρόπο με τον οποίο αξιολογείται αν ένα έργο είναι πράσινο.

Προς το σκοπό αυτό υπάρχει πολλές εταιρείες που προσφέρουν υπηρεσίες αξιολόγησης, επαλήθευσης ή πιστοποίησης πράσινων ομολόγων, όπως είναι η Moody's. Η λειτουργία πολλών από αυτές αμφισβητείται καθώς σε αρκετές περιπτώσεις έχουν χρηματοδοτηθεί έργα που δεν μπορούν σε καμιά περίπτωση να θεωρηθούν πράσινα, όπως πυρηνικά εργοστάσια. Για το λόγο αυτό η ΕΕ προχωρά στη θέσπιση δικού της προτύπου για τα πράσινα ομόλογα ώστε να διασφαλιστεί η διαφάνεια, η αποτελεσματικότητα, η αξιοπιστία και η συγκρισιμότητα της πράσινης αγοράς ομολόγων.

Τα πράσινα ομόλογα είναι πολλά υποσχόμενα για διάφορους λόγους (Lanz, 2014). Αρχικά παρέχουν τη δυνατότητα να εκπληρώσουν στόχους του δημόσιου τομέα, τους οποίους αδυνατούν να αντιμετωπίσουν ιδιωτικοί φορείς, για παράδειγμα τη μείωση των εκπομπών θερμοκηπίου. Ειδικότερα μέσω της συγκέντρωσης χρημάτων για τη χρηματοδότηση υποδομών χαμηλού άνθρακα, τα πράσινα ομόλογα αποτελούν χρήσιμα εργαλεία για την μείωση των εκπομπών GHG (Green House Gases).

Επίσης, τα πράσινα ομόλογα έχουν το δυναμικό να συγκεντρώσουν χρήματα για δημόσια έργα υποδομής τα οποία έχουν μακρύ ορίζοντα απόσβεσης. Συνήθως οι επενδυτές πραγματοποιούν τις επενδυτικές τους αποφάσεις βασιζόμενοι στις τριμηνιαίες και ετήσιες αποδόσεις. Παράλληλα, οι πολιτικοί λαμβάνουν τις αποφάσεις

τους με στόχο την επανεκλογή τους, δηλαδή εστιάζουν την προσοχή τους στην περίοδο που μεσολαβεί ανάμεσα σε δυο εκλογικές αναμετρήσεις, συνήθως τέσσερα χρόνια. Όλα τα παραπάνω ευνοούν επενδύσεις που έχουν βραχυπρόθεσμο ορίζοντα, καθώς οι μεγάλης κλίμακας επενδύσεις, που περιλαμβάνουν και πράσινες επενδύσεις, σε υποδομές δεν αποφέρουν οικονομικά οφέλη σε σύντομο χρόνο.

Εφόσον τα πράσινα ομόλογα έχουν διάρκεια δέκα, είκοσι, τριάντα ή περισσότερα χρόνια, αυτά τα χρηματοδοτικά μέσα θα μπορούσαν να βοηθήσουν τους εκδότες να συγκεντρώσουν κεφάλαια για επενδύσεις σε πράσινα έργα μεγάλης κλίμακας των οποίων τα οφέλη θα προκύψουν σε μακρύ χρονικό ορίζοντα. Με τον τρόπο αυτό τα πράσινα ομόλογα έχουν το δυναμικό να ξεπεράσουν τα προβλήματα των βραχυπρόθεσμων οικονομικών και πολιτικών βλέψεων.

Τα πράσινα ομόλογα θα μπορούσε να γίνει η βάση για την ανάπτυξη μιας νέας πράσινης οικονομίας μέσω της οποίας θα δημιουργηθούν νέες θέσεις εργασίας και αυξημένα φορολογικά έσοδα. Η υιοθέτηση μιας νέας πιο πράσινης οικονομικής ανάπτυξης είναι προτιμότερο να γίνει το συντομότερο δυνατόν και να μην μετατεθεί για το μέλλον, κυρίως γιατί κάτι τέτοιο είναι πιο φθηνό τώρα παρά στο μέλλον. Τα πράσινα ομόλογα θα μπορούσαν να αντιμετωπίσουν την άφθονη ζήτηση για κοινωνικά υπεύθυνες επενδυτικές επιλογές χαμηλού κινδύνου. Οι επενδυτές εμφανίζουν τεράστια ζήτηση για κοινωνικά υπεύθυνα επενδυτικά προϊόντα χαμηλού κινδύνου και οι εκδότες πράσινων ομολόγων θα μπορούσαν να αξιοποιήσουν αυτή τη ζήτηση για να κλιμακώσουν τις κοινωνικά υπεύθυνες επενδύσεις.

Μέσω των πράσινων ομολόγων ικανοποιείται η ανάγκη των επιχειρήσεων και των επενδυτών να αναλάβουν δράση για την κλιματική αλλαγή, ταυτόχρονα με τις πολιτικές επιταγές για μηδενικούς ρύπους σύμφωνα με τις συνθήκες του ΟΗΕ για το κλίμα που αναγκάζουν σε ανάλογες επενδυτικές επιλογές.

2.3 Στρατηγικές Βιώσιμης Ανάπτυξης στην Ευρώπη

Η Ευρωπαϊκή Ένωση εδώ και πολλά χρόνια έχει αντιληφθεί την αναγκαιότητα μετάβασης στην βιώσιμη ανάπτυξη και προς την κατεύθυνση αυτή αναλαμβάνει και σχετικές πρωτοβουλίες. Βασική επιδίωξη αποτελεί η εφαρμογή της Ατζέντας του 2030 των Ηνωμένων Εθνών, καθώς μέσω αυτής μπορεί να υπάρξει ενδυνάμωση της ανθεκτικότητας της Ε.Ε., όπως επίσης και καλύτερη προετοιμασία του κόσμου για μελλοντικά προβλήματα, υπό το πρίσμα της πράσινης και ψηφιακής μετάβασης (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2023). Περαιτέρω, θα πρέπει να επισημανθεί ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση προβαίνει στην εφαρμογή πολιτικών που αποσκοπούν στην επίτευξη της βιωσιμότητας.

Στη συνέχεια, παρουσιάζονται ορισμένες μεταρρυθμιστικές πολιτικές της Ε.Ε., οι οποίες και αποσκοπούν στην επίτευξη της βιωσιμότητας (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2023α):

- Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία.
- Ετήσιες στρατηγικές βιώσιμης ανάπτυξης.
- Επενδυτικό Σχέδιο Πράσινης Συμφωνίας.
- Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης.
- Διαμόρφωση ψηφιακού μέλλοντος της Ευρώπης.
- Βιομηχανική Στρατηγική για την Ευρώπη.
- Σχέδιο Δράσης για την Κυκλική Οικονομία.
- Στρατηγική της Ε.Ε. για την βιοποικιλότητα, με χρονικό ορίζοντα το 2030.
- Σχέδιο δράσης της Ε.Ε. για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη δημοκρατία, κατά την περίοδο 2020-2024.
- Ευρωπαϊκό θεματολόγιο δεξιοτήτων για τη βιώσιμη ανταγωνιστικότητα, την κοινωνική δικαιοσύνη και την ανθεκτικότητα.
- Υλοποίηση του Ευρωπαϊκού Χώρου Εκπαίδευσης.
- Στρατηγική για τη βιωσιμότητα των χημικών προϊόντων.

2.4 Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία

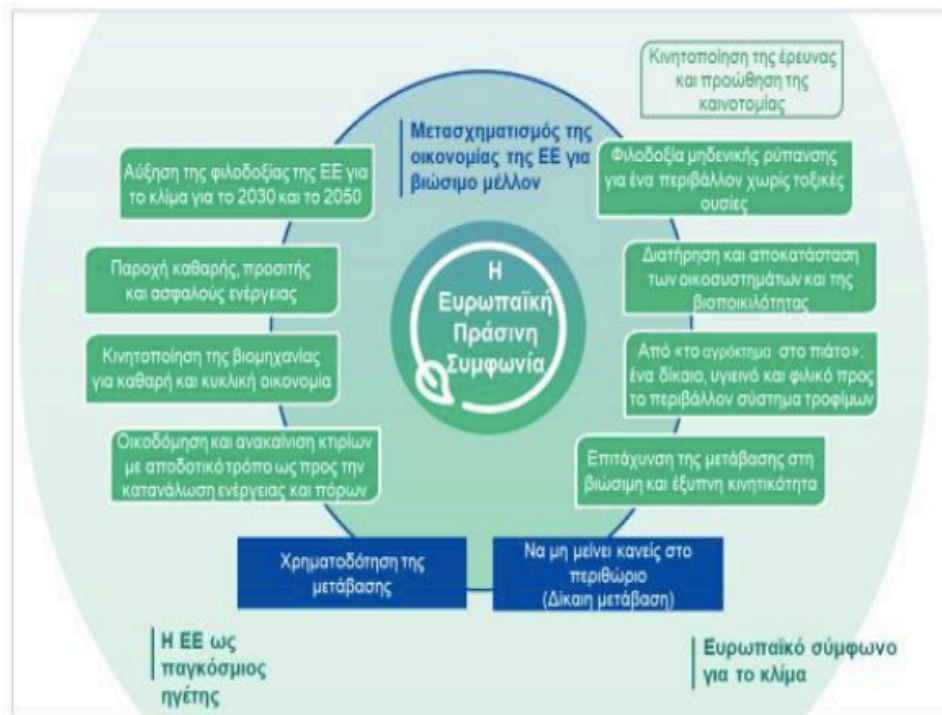
Τα περιβαλλοντικά κίνητρα για την υιοθέτηση επιχειρηματικών βιώσιμων πρακτικών, ειδικότερα για τα κράτη μέλη της ΕΕ, ενισχύονται μέσω των πολιτικών που εφαρμόζει η Ένωση. Δεδομένου ότι η οικονομία της ΕΕ εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από φυσικούς πόρους, η ορθολογική χρήση τους ήταν ένα από τα περιβαλλοντικά ζητήματα που ενσωματώθηκαν ήδη στις πρώτες ευρωπαϊκές Συνθήκες.

Η ΕΕ την τρέχουσα περίοδο φιλοδοξεί να εφαρμόσει την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία η οποία έχει στόχο να μετατρέψει την ΕΕ σε μια σύγχρονη, αποδοτική ως προς τη χρήση των πόρων και ανταγωνιστική οικονομία, καθώς και το 8ο Πρόγραμμα Δράσης για το περιβάλλον που αποτελεί το χάρτη πορείας για μια αποδοτική, από πλευράς πόρων, Ευρώπη.

Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία αποτελεί ανανέωση της δέσμευσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, καθώς και των προκλήσεων που συνδέονται με το περιβάλλον. Ουσιαστικά, η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία έρχεται να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις που συνδέονται με το περιβάλλον, όπως για παράδειγμα το γεγονός ότι ένα από τα οκτώ εκατομμύρια είδη του πλανήτη κινδυνεύει με εξαφάνιση. Απώτερος σκοπός της Ευρωπαϊκής Ένωσης συνιστά ο μετασχηματισμός αυτός σε μια δίκαιη κοινωνία, όπου επικρατεί ευημερία, με την οικονομία αυτής να χαρακτηρίζεται ως σύγχρονη, ανταγωνιστική, καθώς και αποδοτική ως προς τη χρήση των πόρων, ενώ προβλέπεται έως και το 2050 να υπάρχει αποσύνδεση της οικονομικής ανάπτυξης από τη χρήση των πόρων. Ταυτόχρονα, επιδιώκεται να υπάρξει διατήρηση και ενίσχυση του φυσικού κεφαλαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως επίσης και προστασία της υγείας και της ευημερίας των πολιτών από πλήθος κινδύνων και επιπτώσεων που συνδέονται με το περιβάλλον. Στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας, η μετάβαση που προβλέπεται θα πρέπει να είναι δίκαιη και χωρίς αποκλεισμούς, δίνοντας έμφαση στους ανθρώπους, καθώς και στις περιφέρειες, οι οποίες δύναται να βρεθούν αντιμέτωπες με μεγαλύτερες προκλήσεις (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2019).

Στο σχήμα που ακολουθεί παρουσιάζονται τα πλέον σημαντικά στοιχεία που συνθέτουν την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία.

Σχήμα 3: Σημαντικά στοιχεία που αφορούν την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία

Σε κάθε περίπτωση, η περιβαλλοντική φιλοδοξία που διέπει την Ευρωπαϊκή Ένωση δεν μπορεί να επιτευχθεί αν η Ευρώπη δράσει μόνη της, λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι οι αιτίες της κλιματικής αλλαγής, καθώς και οι απώλειες της βιοποικιλότητας είναι παγκόσμιες και σε καμία περίπτωση δεν περιορίζονται σε εθνικά επίπεδα. Ενδιαφέρον έχει το γεγονός ότι η Ε.Ε. καταφέρνει και ηγείται των διεθνών προσπαθειών, έτσι ώστε να μπορέσει να διαμορφώσει τις κατάλληλες συμμαχίες, κινητοποιώντας γείτονες, αλλά και εταίρους, έτσι ώστε και αυτοί να προβούν στην εφαρμογή μιας βιώσιμης πορείας. Ακόμη, θα πρέπει να αναφερθεί ότι η Πράσινη Συμφωνία συνιστά αναπόσπαστο τμήμα της στρατηγικής της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την υλοποίηση των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης, όπως επίσης και των υπολοίπων σχετικών προτεραιοτήτων που έχουν τεθεί σε επίπεδο Ε.Ε. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2019).

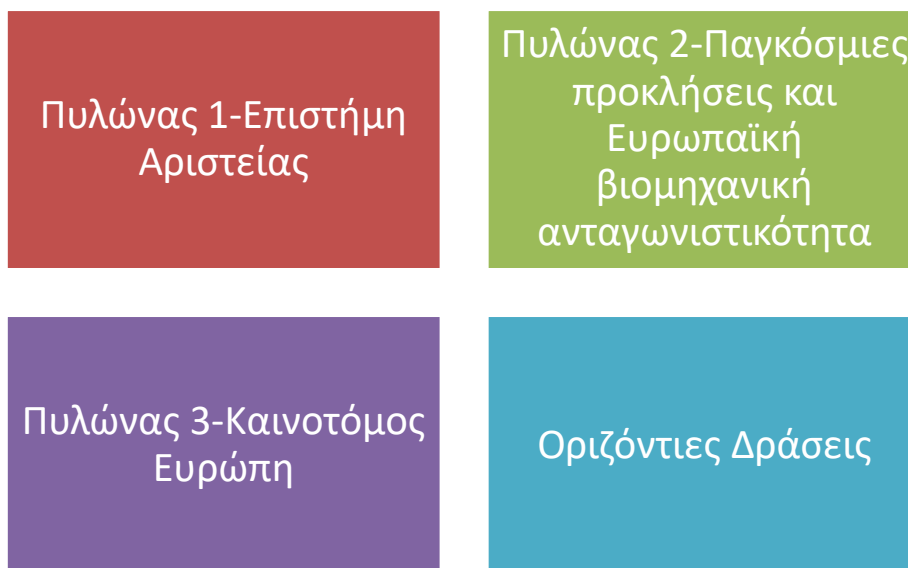
2.5 Χρηματοδοτικά εργαλεία Βιώσιμης Ανάπτυξης (Horizon, Invest EU, COSME)

Horizon Europe

Ιδιαίτερη μνεία θα πρέπει να γίνει στο πρόγραμμα Ορίζοντας Ευρώπη (Horizon Europe), το οποίο αποτελεί το 9^ο κατά σειρά Πρόγραμμα πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) που αφορά την έρευνα και την καινοτομία για την περίοδο 2021-2027, έχοντας συνολικό προϋπολογισμό 95,5 δισεκατομμύρια ευρώ, ενώ συνιστά τον διάδοχο του Προγράμματος-πλαίσιο Ορίζοντας 2020 (2014-2020). Βασικός στόχος του εν λόγω Προγράμματος συνιστά η περαιτέρω ενδυνάμωση της επιστημονικής και τεχνολογικής βάσης στην Ευρωπαϊκή Ένωση, όπως επίσης και η αναμόρφωση του Ευρωπαϊκού Χώρου Έρευνας (EXE), όπως επίσης και η βελτίωση της ικανότητας της Ε.Ε. να καινοτομεί. Παράλληλα, μέσω του συγκεκριμένου προγράμματος επιδιώκεται να υπάρξει σύνδεση της έρευνας με την καινοτομία σε έξι βασικές ευρωπαϊκές προτεραιότητες, οι οποίες συνδέονται με την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, με τον ψηφιακό μετασχηματισμό των κοινωνιών και της οικονομίας, όπως και με την ευημερία και ασφάλεια των πολιτών, αλλά και με την προστασία της ευρωπαϊκής δημοκρατίας (Horizon Europe 2021-2027,2023).

Το χρηματοδοτικό πρόγραμμα ορίζοντας Ευρώπη δομείται σε τρεις πυλώνες που είναι οι ακόλουθοι, ενώ υπάρχουν και οριζόντιες δράσεις (σχήμα 3).

Σχήμα 4: Πυλώνες Ορίζοντας Ευρώπη

Πιο αναλυτικά, ο Πυλώνας 1 περιλαμβάνει χρηματοδότηση ύψους 25 δισεκατομμυρίων ευρώ, δίνοντας έμφαση στην έρευνα αιχμής, καθώς και στην απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων από ερευνητές, μέσω της κινητικότητας της κατάρτισης, καθώς και μέσω της ανάπτυξης και περαιτέρω διασύνδεσης των ερευνητικών υποδομών παγκοσμίου κύρους. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι ο Πυλώνας 1 περιλαμβάνει τρεις κατηγορίες δράσεων, που είναι οι ακόλουθες (Horizon Europe 2021-2027,2023).

- Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Έρευνας (European Research Council-ERC).
- Δράσεις Marie Skłodowska-Curie (Marie Skłodowska-Curie Actions- MSCA).
- Ερευνητικές υποδομές (Research Infrastructures).

Ο Πυλώνας 2 του προγράμματος περιλαμβάνει έξι Θεματικές Ομάδες (Clusters), τα οποία είναι τα εξής:

- Υγεία (Health)

- Πολιτισμός, δημιουργικότητα και πολυδεκτική κοινωνία (Culture, Creativity and Inclusive Society).
- Πολιτική προστασία για την κοινωνία (Civil Security for Society).
- Ψηφιακές τεχνολογίες, βιομηχανία και διάστημα (Digital, Industry and Space).
- Κλίμα, ενέργεια και κινητικότητα (Climate, Energy and Mobility).
- Τρόφιμα, βιοοικονομία, φυσικοί πόροι, γεωργία και περιβάλλον (Food, Bioeconomy, Natural Resources, Agriculture and Environment).

Ξεχωριστή αναφορά θα πρέπει να γίνει στις Αποστολές (Missions), οι οποίες και συνιστούν βασικά στοιχεία του Προγράμματος Ορίζοντας Ευρώπη. Ειδικότερα, οι Αποστολές αυτές αφορούν την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή συμπεριλαμβανόμενου του κοινωνικού μετασχηματισμού (Adaptation to climate change including societal transformation), τον καρκίνο (cancer), καθώς επίσης και τους υγιείς ωκεανούς, τα θαλάσσια παράκτια και εσωτερικά ύδατα (Healthy oceans, seas, coastal and inland waters). Ακόμη, στις Αποστολές περιλαμβάνονται οι Κλιματικά ουδέτερες και έξυπνες πόλεις (Climate-neutral and smart cities), η υγεία του εδάφους και τα τρόφιμα (Soil health and food). Τέλος, να σημειωθεί ότι προβλέπονται Συμπράξεις (Partnerships), δράσεις Κοινού προγραμματισμού (Co-programmed), αλλά και δράσεις που είναι Συγχρηματοδοτούμενες (Co-funded), καθώς και Θεσμοθετημένες (Institutionalised). Τέλος, στα πλαίσια του Πυλώνα αυτού προβλέπονται και δράσεις που εντάσσονται στις λειτουργίες του Κοινού Κέντρου Ερευνών (Joint Research Centre).

Αναφορικά με τον Πυλώνα 3, αυτός περιλαμβάνει δράσεις που αφορούν το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Καινοτομίας (European Innovation Council), το EIC Pathfinder, το EIC Transition, το EIC Accelerator, το Επενδυτικό Ταμείο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Καινοτομίας (EIC Fund), τα Ευρωπαϊκά Οικοσυστήματα Καινοτομίας (European Innovation Ecosystems), το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο Τεχνολογίας και Καινοτομίας (European Institute of Innovation and Technology) (Horizon Europe 2021-2027, 2023).

Στο πλαίσιο του Προγράμματος, λειτουργεί το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Καινοτομίας, το οποίο παρέχει στήριξη σε ρηζικέλευθες και ανατρεπτικές καινοτομίες

με δυνατότητες επέκτασης που ενέχουν υπερβολικό κίνδυνο για ιδιώτες επενδυτές. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η νέα προσέγγιση όσον αφορά στις ευρωπαϊκές συμπράξεις κοινού προγραμματισμού βάσει μνημονίων συνεργασίας οι οποίες είναι συγχρηματοδοτούμενες από τους εταίρους. Κύρια χαρακτηριστικά έχουν το στρατηγικό προσανατολισμό τους, τη συστημική προσέγγιση, και την απλή δομή που παρέχει εργαλειοθήκη.

Invest EU

Το ευρωπαϊκό πρόγραμμα Invest EU, συνεχίζει να παρέχει υποστήριξη στα πλαίσια ανάκαμψης και προετοιμασίας της οικονομίας για το μέλλον. Το πρόγραμμα αυτό που αφορά την περίοδο 2021-2027, παρέχει εγγυήσεις ύψους 26,2 δισεκατομμύρια ευρώ στους επενδυτικούς εταίρους, έτσι ώστε να χρηματοδοτηθούν έργα με προφίλ κινδύνου που είναι υψηλότερα από το σύνθηδες. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι ο κύριος επενδυτικός εταίρος είναι η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, ενώ ως εταίροι θεωρούνται επίσης οι εθνικές αναπτυξιακές τράπεζες, καθώς και τα διεθνή χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, τα οποία έχουν άμεση πρόσβαση στις εγγυήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το εν λόγω ευρωπαϊκό πρόγραμμα αναμένεται να κινητοποιήσει πόρους που θα ξεπεράσουν τα 372 δισεκατομμύρια ευρώ, εστιάζοντας στην ανάκαμψη της οικονομίας από την πανδημία της Covid-19 (Enterprise Greece, 2023).

Βασικές επιδιώξεις του συγκεκριμένου χρηματοδοτικού προγράμματος είναι η βιωσιμότητα, οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις, καθώς επίσης και η καινοτομία. Ειδικότερα, η χρηματοδότηση κατανέμεται μεταξύ τεσσάρων τομείς πολιτικής:

- Βιώσιμες Υποδομές: 9,9 δισεκατομμύρια ευρώ, εκπροσωπώντας ποσοστό 37,8%.
- Έρευνα, καινοτομία και ψηφιοποίηση: 6,6 δισεκατομμύρια ευρώ, που αντιστοιχεί σε ποσοστό 25,1%.
- Μικρομεσαίες επιχειρήσεις, όπου διοχετεύονται 6,9 δισεκατομμύρια ευρώ και ποσοστό 26,4%.

- Κοινωνικές επενδύσεις και δεξιότητες: 2,8 δισεκατομμύρια ευρώ και ποσοστό 10,6%.

Ιδιαίτερα σημαντικό είναι το γεγονός ότι ποσοστό τουλάχιστον 30% των επενδύσεων στα πλαίσια του InvestEU, αναμένεται να συμβάλλει στην επίτευξη των κλιματικών στόχων που έχει θέσει η Ευρωπαϊκή Ένωση. Περισσότερη έμφαση δίνεται στα έργα που αφορούν τις περιοχές που θίγονται περισσότερο στα πλαίσια της διαδικασίας μετάβασης προς την επίτευξη της κλιματικής ουδετερότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Enterprise Greece, 2023).

COSME

Το πρόγραμμα COSME αποτελεί Πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης το οποίο εστιάζει στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων και ιδίως των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Χρηματοδοτεί πρωτοβουλίες που βοηθούν τις επιχειρήσεις να αποκτήσουν πρόσβασή σε νέες αγορές. Σε κάθε χώρα υπάρχει τοπικός εκπρόσωπος που μπορεί να παρέχει συμβουλές και πληροφόρηση σε ντόπιες επιχειρήσεις.

Οι υπηρεσίες του δικτύου περιλαμβάνουν πληροφόρηση σχετικά με την νομοθεσία της ΕΕ και τη δυνατότητα συμμετοχής σε προγράμματα της ΕΕ, συνδρομή στην αναζήτηση επιχειρηματικών εταίρων στην ΕΕ ή παγκόσμια κλπ. Σημαντικές δράσεις του COSME είναι το Ευρωπαϊκό δίκτυο για την παροχή συμβουλών σε γυναίκες επιχειρηματίες για όλα τα στάδια ανάπτυξης των επιχειρήσεων τους, καθώς και το Erasmus για νέους επιχειρηματίες που τους προσφέρει την ευκαιρία να μάθουν από πιο έμπειρους επιχειρηματίες που τους φιλοξενούν σε άλλη χώρα.

Μέσω του Προγράμματος αυτού στόχος είναι να δημιουργηθούν ευνοϊκότερες συνθήκες για την επιχειρηματικότητα μέσω της μείωσης των διοικητικών και ρυθμιστικών εμποδίων και να γίνει εντοπισμός και ανταλλαγή των καλύτερων πρακτικών μεταξύ των εθνικών διοικήσεων ώστε να βελτιωθούν οι πολιτικές για τις ΜΜΕ.

Ο προϋπολογισμός του έργου ανέρχεται σε 2,3 δισεκατομμύρια ευρώ και επικεντρώνονται στους ακόλουθους τομείς (ΕΕΤΑΑ,2023):

- Παρέχει πρόσβαση σε χρηματοδότηση, μέσω εγγυήσεων, όπως επίσης και μέσω δανείων και ιδίων κεφαλαίων, μέσω τοπικών και χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- Διεθνοποίηση και πρόσβαση στις αγορές, μέσω διαφόρων πρωτοβουλιών, όπως για παράδειγμα είναι το Κέντρο Υποστήριξης για θέματα πνευματικής και διανοητικής ιδιοκτησίας, είτε το Κέντρο Βιομηχανικής Συνεργασίας E.E-Ιαπωνίας κτλ.
- Βελτίωση των επιχειρηματικών συνθηκών, όπως για παράδειγμα επιτυγχάνεται μέσω του μετριασμού του διοικητικού φόρτου, είτε μέσω της εφαρμογής νέων επιχειρηματικών μοντέλων και ανάπτυξη νέων συστάδων (Cluster).
- Παροχή ενίσχυσης προς την επιχειρηματικότητα, με ενδεικτικές δράσεις το Entrepreneurship 2020 Action Plan και το Erasmus for Young Entrepreneurs.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Ανάπτυξη πράσινων επενδύσεων στην Ελλάδα

3.1 Εισαγωγή

Στο κεφάλαιο αυτό εξετάζεται η ανάπτυξη των πράσινων επενδύσεων στην Ελλάδα. Ειδικότερα, προσδιορίζεται το θεσμικό πλαίσιο και η εθνική στρατηγική που αφορά την βιώσιμη-πράσινη ανάπτυξη, καθώς επίσης και τα διαθέσιμα «εργαλεία» σε εθνικό, αλλά και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, όπως για παράδειγμα είναι το «Πράσινο Ταμείο». Ξεχωριστή αναφορά γίνεται στο Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, όπως επίσης και στον Αναπτυξιακό Νόμο και στις Στρατηγικές Επενδύσεις. Τέλος, εξετάζονται οι έννοιες της πράσινης τραπεζικής και των πράσινων ομολόγων, υπό το πρίσμα της ελληνικής πραγματικότητας.

3.2 Θεσμικό πλαίσιο και εθνική στρατηγική για Βιώσιμη-Πράσινη ανάπτυξη

Ήδη από τον Μάιο του 2019 έχει διαμορφωθεί η Εθνική Στρατηγική για τη Βιώσιμη και Δίκαιη Ανάπτυξη, έχοντας ως χρονικό ορίζοντα το 2030, με τη στρατηγική αυτή να αποτελεί το υπόδειγμα Δίκαιης, Βιώσιμης και Χωρίς Αποκλεισμούς Ανάπτυξης. Ειδικότερα, οι εθνικές προτεραιότητες που τίθενται στα πλαίσια των 17 στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης που έχουν τεθεί από τον ΟΗΕ, είναι οι εξής:

- Προώθηση μιας ανταγωνιστικής, καινοτόμου και βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης.
- Προαγωγή της πλήρους απασχόλησης, καθώς και της αξιοπρεπούς εργασίας για το σύνολο του πληθυσμού.
- Αντιμετώπιση του φαινομένου της φτώχειας, καθώς επίσης και του κοινωνικού αποκλεισμού, αλλά και διασφάλιση της πρόσβασης για το σύνολο του πληθυσμού σε υπηρεσίες υγείας υψηλής ποιότητας.

- Μετριασμός των κοινωνικών και περιφερειακών ανισοτήτων, καθώς και διασφάλιση ίσων ευκαιριών για όλους.
- Προώθηση μιας υψηλής ποιότητας και χωρίς αποκλεισμούς εκπαίδευσης.
- Ενίσχυση της προστασίας και ορθολογικής διαχείρισης του φυσικού κεφαλαίου, ως βάση για την κοινωνική ευημερία, καθώς και για την μετάβαση σε μια οικονομία που είναι κλιματική ουδέτερη.
- Διαμόρφωση αποδοτικών, αξιόπιστων και διαφωνών θεσμών.
- Ενδυνάμωση και προώθηση ανοιχτών, συμμετοχικών και δημοκρατικών διαδικασιών και συμπράξεων.

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η Εθνική Στρατηγική που αφορά την Προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή, στην περίπτωση της Ελλάδος, έχει θεσμοθετηθεί από το 2016, με τον αντίστοιχο Ν. 4414/2016, έχοντας δεκαετή ορίζοντα εφαρμογής. Στα πλαίσια του σχεδιασμού αυτού δίνεται έμφαση σε δεκαπέντε τομείς τρωτότητας, οι οποίοι είναι οι εξής (Υπουργείο Οικονομίας & Ανάπτυξης, 2019).

- Γεωργία-Κτηνοτροφία.
- Δασικά Οικοσυστήματα.
- Υδατοκαλλιέργειες.
- Αλιεία.
- Υδάτινοι Πόροι.
- Παράκτιες Ζώνες.
- Τουρισμός.
- Ενέργεια,
- Υποδομές-Μεταφορές.
- Υγεία.
- Δομημένο Περιβάλλον.
- Εξορυκτική Βιομηχανία.
- Πολιτιστική Κληρονομιά.
- Ασφαλιστικός Τομέας.

Η Ελλάδα έχει προχωρήσει στη διαμόρφωση Περιφερειακών Σχεδίων Προσαρμογής στην Κλιματική Αλλαγή, τα οποία και εξειδικεύουν επιμέρους μέτρα, σε επίπεδο Περιφέρειας, λαμβάνοντας υπόψη τις επιμέρους ανάγκες, προβλήματα και ιδιαιτερότητες που συνδέονται με την αντιμετώπιση και τον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής. Στα πλαίσια του σχεδιασμού αυτού προβλέπονταν έως και το 2020 να υπάρξει ολοκλήρωση των Περιφερειακών Σχεδίων Προσαρμογής στην Κλιματική Αλλαγή, όπως επίσης προβλέπονταν να δημιουργηθεί ηλεκτρονική πλατφόρμα με δεδομένα που αφορούν τις κλιματικές προβολές, έτσι ώστε να υπάρξει υποβοήθηση του σχεδιασμού σε τοπικό, αλλά και σε περιφερειακό επίπεδο. Ταυτόχρονα, υπήρξε πρόβλεψη για την αξιολόγηση και προτεραιοποίηση των δράσεων και των μέτρων προσαρμογής σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, όπως επίσης και ενσωμάτωση των κριτηρίων κλιματικής επικινδυνότητας για τη χρηματοδότηση νέων υποδομών, υπό το πρίσμα της προγραμματικής περιόδου που βρίσκεται σε εξέλιξη (2021-2027). Επιπρόσθετα, προβλέπονταν η σταδιακή ενσωμάτωση της κλιματικής επικινδυνότητας στο σύνολο των τομεακών σχεδιασμών του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας, συνεκτιμώντας τον χρονικό ορίζοντα αναθεώρησης των εν λόγω σχεδιασμών (Υπουργείο Οικονομίας & Ανάπτυξης, 2019).

3.3 Διαθέσιμα «εργαλεία» σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο (Πράσινο Ταμείο)

Πράσινο Ταμείο

Αρχικά θα πρέπει να αναφερθεί ότι σκοπό του Πράσινου Ταμείου συνιστά η ενίσχυση της ανάπτυξης, μέσω της προστασίας του περιβάλλοντος, με τη διαχειριστική, οικονομική, τεχνική, καθώς και χρηματοπιστωτική υποστήριξη πληθώρας προγραμμάτων, μέτρων, παρεμβάσεων και ενεργειών, που αποσκοπούν στην ανάδειξη και αποκατάσταση του περιβάλλοντος, όπως επίσης και στην υποστήριξη της περιβαλλοντικής πολιτικής της χώρας, αλλά και στην εξυπηρέτηση του δημοσίου κοινωνικού συμφέροντος. Το Πράσινο Ταμείο συνιστά Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου και ιδρύθηκε με τον Ν. 3889/2010, αποτελώντας κατά κάποιο τρόπο συνέχεια

του «Ειδικού Ταμείου Εφαρμογής Ρυθμιστικών και Πολεοδομικών Σχεδίων» ΕΤΕΡΠΣ (Πράσινο Ταμείο, 2023).

Αναφορικά με τους πόρους του Πράσινου Ταμείου, αυτοί προέρχονται από τους πόρους υπέρ του Ειδικού Ταμείου Εφαρμογής Ρυθμιστικών και Πολεοδομικών Σχεδίων (ΕΤΕΡΠΣ), καθώς και από τους πόρους του Ειδικού Φορέα Δασών, όπως και από τους πόρους του ειδικού κωδικού «Ταμείο Περιβαλλοντικό Ισοζυγίου». Παράλληλα, στους πόρους του Πράσινου Ταμείου περιλαμβάνονται οι εισφορές των διανομέων ενέργειας, όπως και κάθε φύσεως εισφορές, δωρεές, χορηγίες, κληρονομίες, από δημόσιους ή ιδιωτικούς φορείς, είτε από φυσικά πρόσωπα. Παράλληλα, το Πράσινο Ταμείο έχει τη δυνατότητα να λαμβάνει χρηματοδοτήσεις που προέρχονται από προγράμματα και άλλες πρωτοβουλίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως και πόρους από άλλους διεθνείς οργανισμούς και ταμεία περιβαλλοντικής ενίσχυσης. Περαιτέρω, χρηματοδότηση μπορεί να λαμβάνει το Πράσινο Ταμείο από επιχορηγήσεις από τον κρατικό προϋπολογισμό και το πρόγραμμα δημοσίων επενδύσεων, ενώ έσοδα μπορεί να προέρχονται από τη διαχείριση, εκμετάλλευση και αξιοποίηση της κινητής και ακίνητης περιουσίας του (Πράσινο Ταμείο, 2023).

Ιδιαίτερη μνεία θα πρέπει να γίνει στα προγράμματα και στους δικαιούχους του Πράσινου Ταμείου, με τη βασική δομή των προγραμμάτων αυτών να περιλαμβάνει άξονες προτεραιότητας, οι οποίοι και εξειδικεύουν την εθνική περιβαλλοντική στρατηγική, αλλά και μέτρα, τα οποία εξειδικεύουν περαιτέρω τους άξονες προτεραιότητας. Ακόμη, περιλαμβάνονται δράσεις οι οποίες και εξειδικεύουν τα μέτρα, ενώ στις δράσεις αυτές εντάσσονται πράξεις και έργα που υλοποιούν οι δικαιούχοι.

Στη συνέχεια, παρουσιάζονται ορισμένα προγράμματα που υλοποιούνται από το Πράσινο Ταμείο (Πράσινο Ταμείο, 2023α):

- Πολυετές πρόγραμμα 2023-2025 έργων για την ανάπτυξη βιώσιμων οικονομικών δραστηριοτήτων χαμηλού ανθρακικού αποτυπώματος στις Π.Ε. Κοζάνης, Φλώρινας και στον Δήμο Μεγαλόπολης της Π.Ε. Αρκαδίας.

- Πολυετές Πρόγραμμα ΓΑΛΑΖΙΟ-ΤΑΜΕΙΟ, Προστασία Θαλάσσιου Περιβάλλοντος 2023-2023.
- Πρόγραμμα ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ 2023.
- Πρόγραμμα Προστασία και Αναβάθμιση Δασών 2023.
- Πρόγραμμα ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ-ΚΑΙΝΟΤΟΜΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ 2023.
- ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ LIFE 2023

3.4 Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας

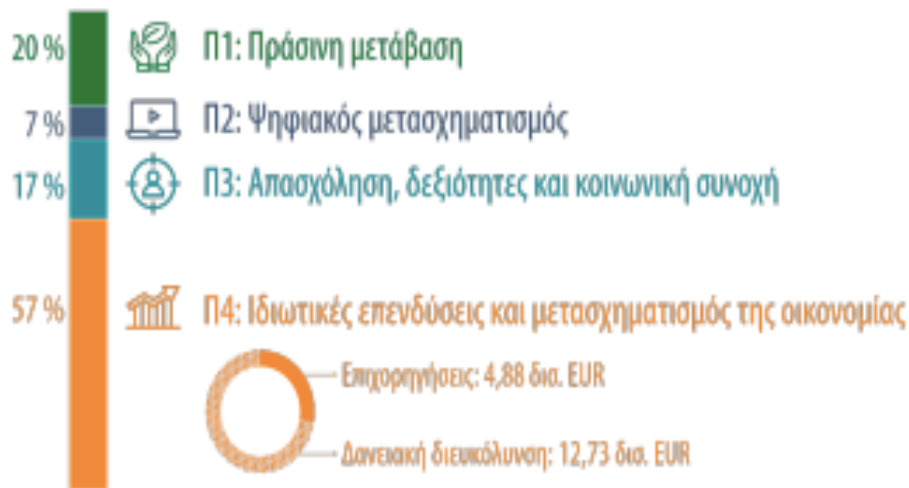
Η Ελλάδα αποτέλεσε μια εκ τεσσάρων πρώτων χωρών που υπέβαλε το Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, τον Απρίλιο του 2021. Το εν λόγω σχέδιο προέβλεπε επενδύσεις, καθώς και μεταρρυθμίσεις, το ύψος των οποίων θα ξεπερνούσε τα 30 δισεκατομμύρια ευρώ, με ορίζοντα ολοκλήρωσης το 2026. Από τα 30,5 δισεκατομμύρια που προβλέπονταν, τα 17,8 δισεκατομμύρια αναμένεται να χρηματοδοτηθούν από μη επιστρεπτέα χρηματοδοτική στήριξη, δηλαδή υπό τη μορφή επιχορηγήσεων, ενώ τα 12,7 δισεκατομμύρια ευρώ, αφορούν τη μέγιστη δυνατή χρηματοδότηση που μπορεί να προέλθει από τα δάνεια. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι το σχέδιο στην περίπτωση της Ελλάδος αντιστοιχεί στο 4,2% του Μηχανισμού Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, όπου ο προϋπολογισμός του ανέρχεται σε 723,8 δισεκατομμύρια ευρώ (Next Generation EU, 2021).

Τον Απρίλιο του 2021, η Ελλάδα υπέβαλε επίσημα στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή το Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας. Βασική επιδίωξη του σχεδίου αυτού απετέλεσε πέρα από την οικονομική ανάκαμψη, να υπάρξουν δομικές οικονομικές και συνάμα κοινωνικές μεταρρυθμίσεις, οι οποίες θα μπορέσουν να συμβάλλουν στην μετάβαση προς την οικονομική αποδοτικότητα, την καινοτομία, την πράσινη μετάβαση, όπως επίσης και την κοινωνική συνοχή και τη δικαιοσύνη. Μέσω του εν λόγω σχεδίου, η οικονομία αναμένεται να καταστεί περισσότερο ανταγωνιστική, αποτελεσματική και πράσινη, έχοντας χαμηλότερα επίπεδα γραφειοκρατίας, αλλά και ψηφιοποιημένη δημόσια διοίκηση, η οποία και θα λειτουργεί με τρόπο αποτελεσματικό. Μέσω των μεταρρυθμίσεων που πρόκειται να πραγματοποιηθούν, αναμένεται να καλυφθεί το επενδυτικό κενό που υπάρχει, όπως επίσης και να

τονωθούν οι ιδιωτικές επενδύσεις, συμβάλλοντας έτσι στην περαιτέρω ενίσχυση των επιπέδων της παραγωγικότητας της χώρας. Μάλιστα, όπως εκτιμάται από την Τράπεζα της Ελλάδος, το μακροοικονομικό αποτέλεσμα του εν λόγω σχεδίου αναμένεται να είναι η αύξηση του πραγματικού ΑΕΠ κατά 6,9% έως και το 2026, συμβάλλοντας ταυτόχρονα στον βαθμό αύξηση της παραγωγής κατά 1,15% σε ετήσια βάση (Next Generation EU, 2021).

Στα πλαίσια του Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, υπάρχουν τέσσερις πυλώνες, στους οποίους κατανέμονται οι χρηματοδοτήσεις, όπως παρουσιάζεται στην εικόνα που ακολουθεί.

Εικόνα 1: Στόχοι και δομή του Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας

Ειδικότερα, στα πλαίσια του Π1-Πυλώνας Πράσινης Μετάβασης, επιδιώκεται να υπάρξει απαλλαγή της χώρας από τις ανθρακούχες εκπομπές, ενώ μέσω του Πυλώνα αυτού προβλέπονται επενδύσεις σε ενεργειακά δίκτυα, καθώς επίσης και σε μεταρρυθμίσεις, οι οποίες αποσκοπούν στην περαιτέρω ενίσχυση της ανθεκτικότητας του δικτύου ηλεκτρικής ενέργειας. Ταυτόχρονα, προωθείται η χρήση των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας, η ενίσχυση της ενεργειακής αποδοτικότητας, όπως επίσης και η ενεργειακή αναβάθμιση των κτιρίων, αλλά και η βελτίωση των υποδομών για ηλεκτρικά οχήματα. Ιδιαίτερα σημαντικό είναι το γεγονός ότι προβλέπεται αναθεώρηση του αστικού και θαλάσσιου σχεδιασμού, όπως επίσης και μέτρα που αφορούν τη διαχείριση των λυμάτων και την αναδάσωση. Ακόμη, υπάρχει δέσμευση για να καταργηθεί πλήρως η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, η οποία στηρίζεται στον

λιγνίτη, με χρονικό ορίζοντα υλοποίησης το 2028. Θα πρέπει να αναφερθεί ότι εκτός από τα δάνεια, ύψους 6,2 δισεκατομμύρια ευρώ, ο πυλώνας αυτός αναμένεται να έχει και τις περισσότερες επιχορηγήσεις.

Στον πίνακα που ακολουθεί αναλύονται οι επιμέρους χρηματοδοτήσεις που αφορούν τον Πυλώνα 1: Πράσινη Μετάβαση.

Πίνακας 2: Επιμέρους χρηματοδοτήσεις στα πλαίσια του Πυλώνα 1-Πράσινη Μετάβαση

Συνιστώσες (Σ)	Πόροι ΜΑΑ (δισ ευρώ)	Μερίδιο (Επιχορηγήσεις και δάνεια)
1.1.Προώθηση της ενέργειας	1,20	3,9%
1.2.Ανακαίνιση	2,71	8,7%
1.3. Επαναφόρτιση και ανεφοδιασμός	0,52	1,7%
1.3.Βιώσιμη χρήση των πόρων, κλιματική ανθεκτικότητα και προστασία του περιβάλλοντος	1,76	5,7%

Όπως προκύπτει από τον παραπάνω πίνακα, οι περισσότεροι πόροι στα πλαίσια του Πυλώνα 1 αναμένεται να διοχετευθούν στο σκέλος της ανακαίνισης, ξεπερνώντας τα 2,7 δισεκατομμύρια ευρώ, ενώ αντίστοιχα στη βιώσιμη χρήση των πόρων, στην κλιματική ανθεκτικότητα και την προστασία του περιβάλλοντος διοχετεύονται πόροι ύψους 1,76 δισεκατομμυρίων ευρώ (Next Generation EU,2021).

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι στα πλαίσια των μεταρρυθμίσεων, στον Πυλώνα 1, προβλέπεται αναδιάρθρωση και ενίσχυση των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΑΠΕ), όπως επίσης και έσοδα από λογαριασμούς συνδυασμένης παραγωγής θερμότητας και ηλεκτρικής ενέργειας. Παράλληλα, προβλέπεται η θέσπιση πολεοδομικών σχεδίων σε επτακόσιες (700) δημοτικές μονάδες, αλλά και πλαίσιο εγκατάστασης και λειτουργίας υποδομών φόρτισης ηλεκτρικών οχημάτων. Ακόμη,

μεταρρυθμίσεις πρόκειται να εφαρμοστούν στη διαχείριση των αποβλήτων και στον τομέα που άπτεται της βιώσιμης χρήσης των πόρων (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2022).

Στα πλαίσια υποστήριξης επενδύσεων στον Πυλώνα 1, προβλέπονται παρεμβάσεις που αφορούν την ηλεκτρική διασύνδεση των νησιών, καθώς και την αναβάθμιση του δικτύου ηλεκτρικής ενέργειας, αλλά και ενεργειακές αναβαθμίσεις κτιρίων κατοικίας. Ορισμένα παραδείγματα έργων, τα οποία δύναται να χρηματοδοτηθούν από το συγκεκριμένο χρηματοδοτικό εργαλείο είναι η αναβάθμιση της ενεργειακής απόδοσης, περισσότερων από 100.000 κατοικιών, 50.000 νοικοκυριών, επιχειρήσεων, καθώς και 210 δημοσίων κτιρίων, όπως επίσης και η εγκατάσταση περισσότερων από 8.000 σημείων φόρτισης ηλεκτρικών οχημάτων. Στην ίδια κατηγορία εντάσσεται η αντικατάσταση 2.000 ταξί και 220 λεωφορείων των δημοσίων συγκοινωνιών με ηλεκτρικά οχήματα, αλλά και η κατασκευή 37 υποδομών αποχέτευσης και σταθμών επεξεργασίας λυμάτων (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2022).

3.5 Αναπτυξιακός Νόμος

Ο νέος Αναπτυξιακός Νόμος 4887/2022 που βρίσκεται σε ισχύ στην Ελλάδα περιλαμβάνει 13 θεματικά καθεστώτα χορήγησης κρατικών ενισχύσεων, τα οποία και θεσπίζονται για πρώτη φορά, παρέχοντας κίνητρα για την υλοποίηση ιδιωτικών επενδύσεων, σε μια σειρά επιμέρους τομέων της οικονομίας. Ο Αναπτυξιακός Νόμος συνδυάζεται με τον Χάρτη Περιφερειακών Ενισχύσεων 2022-2027, παρέχοντας αυξημένα ποσοστά στις περισσότερες περιοχές της χώρας, στοχεύοντας στην αύξηση των ιδιωτικών επενδύσεων, καθώς επίσης και στην ενδυνάμωση της επιχειρηματικότητας, αλλά και στην ενίσχυση των περιοχών της χώρας που θεωρούνται λιγότερο ευνοημένες, όπως και των περιοχών που υπάγονται στο Σχέδιο Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης. Παράλληλα, επιδιώκεται μέσω αυτού να υπάρξει βελτίωση της ανταγωνιστικότητας στους τομείς προστιθέμενης αξίας. Να σημειωθεί ότι ο Αναπτυξιακός Νόμος, συνδυάζεται με άλλα διαθέσιμα χρηματοδοτικά εργαλεία, όπως είναι το ΕΣΠΑ 2021-2027, το Ταμείο Ανάκαμψη κτλ, προκειμένου να υπάρξει μια αποτελεσματικότερη παρέμβαση σε πλήθος τομέων της οικονομίας και της κοινωνίας και ιδίως του περιβάλλοντος και της βιωσιμότητας.

Μέσω του Αναπτυξιακού Νόμου αναμένεται να επιταχυνθεί ο ψηφιακός, αλλά και τεχνολογικός μετασχηματισμός των επιχειρήσεων, η πράσινη μετάβαση, η δημιουργία οικονομιών κλίμακας, καθώς επίσης και η στήριξης καινοτόμων επενδύσεων, αλλά και εφαρμογές λύσεων που συμβάλλουν στην μετάβαση προς την Industry 4.0 (Βιομηχανία 4.0). Ακόμη, μέσω του αναπτυξιακού νόμου, παρέχεται ενίσχυση για τις τουριστικές επιχειρήσεις, για τις επιχειρήσεις μεταποίησης, όπως επίσης και για αυτές που δραστηριοποιούνται στον τομέα της αγροδιατροφής. Στα πλαίσια του Αναπτυξιακού Νόμου, θεσπίζονται 13 επιμέρους Θεματικά Καθεστώτα, τα οποία είναι τα εξής (Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, 2023):

- Ψηφιακός και τεχνολογικός μετασχηματισμός των επιχειρήσεων.
- Πράσινη μετάβαση-Περιβαλλοντική αναβάθμιση των επιχειρήσεων.
- Νέο Επιχειρείν, όπου προβλέπεται η παροχή υποστήριξης προς νέους επιχειρηματίες, έτσι ώστε να προχωρήσουν στον σχεδιασμό, καθώς και στην υλοποίηση επενδυτικών πρωτοβουλιών, σε επιμέρους τομείς της οικονομίας.
- Καθεστώς Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης.
- Έρευνα και εφαρμοσμένη καινοτομία.
- Αγροδιατροφή, πρωτογενής τομέας και μεταποίηση αγροτικών προϊόντων.
- Μεταποίηση και εφοδιαστική αλυσίδα.
- Επιχειρηματική εξωστρέφεια.
- Ενίσχυση τουριστικών επενδύσεων.
- Εναλλακτικές μορφές τουρισμού.
- Μεγάλες επενδύσεις, για να μπορέσει να υπάρξει ειδική αντιμετώπιση στα επενδυτικά σχέδια, τα οποία επιδρούν στις τοπικές οικονομίες, αλλά και στην άνοδο των οικονομικών κλαδικών δεικτών.
- Ευρωπαϊκές αλυσίδες αξίες.
- Επιχειρηματικότητα 360°.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται τα κίνητρα, τα οποία προβλέπονται για τους συμμετέχοντες στα επιμέρους Θεματικά Καθεστώτα του Αναπτυξιακού Νόμου.

Σχήμα 5: Κίνητρα που προβλέπονται στα σχέδια του Αναπτυξιακού Νόμου

3.6 ΕΣΠΑ 2021-2027

Το Εταιρικό Σύμφωνο Περιφερειακής Ανάπτυξης 2021-2027 (ΕΣΠΑ 2021-2027), εκφράζει σε μεγάλο βαθμό τις προτεραιότητες που έχουν τεθεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, όπως επίσης και τις αναπτυξιακές δυνατότητες της Ελλάδας για τα επόμενα χρόνια. Σύμφωνα με το ΕΣΠΑ 2021-2027, το οποίο και εγκρίθηκε το καλοκαίρι του 2021, αναμένεται να διοχετευθούν πόροι ύψους 26,2 δισεκατομμύρια ευρώ για τα επόμενα επτά έτη, εκ των οποίων τα 20,9 δισεκατομμύρια αποτελούν στήριξη της

Ευρωπαϊκής Ένωσης και τα 5,3 δισεκατομμύρια προέρχονται από εθνικούς πόρους. Σε κάθε περίπτωση, βασική στόχευση αποτελεί η ενίσχυση του παραγωγικού δυναμικού της οικονομίας, των υποδομών, καθώς και των ανθρώπινων δεξιοτήτων, αλλά και η ενδυνάμωση της κοινωνικής προστασίας και συνοχής. Ξεχωριστή αναφορά θα πρέπει να γίνει στα βασικά χαρακτηριστικά του νέου προγράμματος, το οποίο διασυνδέεται με το ευρωπαϊκό εξάμηνο και τις συστάσεις για συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα, ενώ ταυτόχρονα, υποστηρίζει τις λοιπές εθνικές στρατηγικές, καθώς και τα εθνικά σχέδια δράσης. Παράλληλα, το ΕΣΠΑ 2021-2027 υποστηρίζει το νέο ταμείο που αφορά την Δίκαιη Μετάβαση, το οποίο απευθύνεται σε λιγνιτικές και νησιωτικές περιοχές, ενώ σε κάθε περίπτωση το ΕΣΠΑ 2021-2027 ακολουθεί το Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων και το Σχέδιο Ανάπτυξης για την Ελληνική Οικονομία (Υπουργείο Ανάπτυξης, 2021).

Στο σχήμα που ακολουθεί παρουσιάζονται τα επιμέρους προγράμματα του ΕΣΠΑ 2021-2027.

Σχήμα 6: Προγράμματα του ΕΣΠΑ 2021-2027

Στη συνέχεια, στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται οι πόροι που κατανέμονται ανά Περιφέρεια, στα πλαίσια των Περιφερειακών Προγραμμάτων του ΕΣΠΑ 2021-2027 (Υπουργείο Ανάπτυξης, 2021).

Πίνακας 3: Περιφέρεια και ύψος χρηματοδότησης των Περιφερειακών Προγραμμάτων

Περιφέρεια	Ύψος χρηματοδότησης Περιφερειακών Προγραμμάτων (σε εκατ. ευρώ)
Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης	639
Κεντρικής Μακεδονίας	1.440
Θεσσαλίας	554
Ήπειρος	426
Δυτικής Ελλάδας	628
Στερεάς Ελλάδας	394
Πελοποννήσου	410
Ιονίων Νήσων	288
Βορείου Αιγαίου	394
Κρήτης	565
Αττικής	1.617
Νοτίου Αιγαίου	285

Στα πλαίσια της Στρατηγικής Προτεραιότητας 2 που αφορά μια πιο «πράσινη Ευρώπη», προωθείται η καθαρή και δίκαιη ενεργειακή μετάβαση των πράσινων και γαλάζιων επενδύσεων, με την Προτεραιότητα αυτή να δεσμεύει το 27% των πόρων. Πιο αναλυτικά, οι σημαντικότερες δράσεις που χρηματοδοτούνται περιλαμβάνουν την προώθηση της αυτονομίας με χρήση ΑΠΕ για αυτοπαραγωγή και συστημάτων αποθήκευσης ενέργειας, όπως επίσης και τη μετάβαση των νησιών σε καθαρές μορφές ενέργειας, αλλά και την ενίσχυση των διασυνοριακών έργων διασύνδεσης. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην ιεράρχηση προτεραιοτήτων που τίθενται στα πλαίσια της Εθνικής Στρατηγικής Διαχείρισης Κινδύνων, όπως επίσης και στα πλαίσια της Εθνικής Στρατηγικής Προσαρμογής στην Κλιματική Αλλαγή. Στον κλάδο της ανακύκλωσης προβλέπεται η επεξεργασία διακριτών συλλεγόμενων βιολογικών και ανακυκλώσιμων αποβλήτων, όπως επίσης και η λήψη μέτρων που αφορούν τη διαχείριση των επικίνδυνων αποβλήτων, αλλά και δράσεις ενημέρωσης για τη διαλογή στην πηγή, την ανακύκλωση, την κυκλική οικονομία, αλλά και τον περιορισμό της χρήσης πλαστικών. Έμφαση επίσης δίνεται στην ευαισθητοποίηση πληθυσμού αναφορικά με την προστασία και διατήρηση των οικοσυστημάτων. Στα πλαίσια των

υδάτινων πόρων προβλέπεται ορθολογική και βιώσιμη διαχείριση των υδάτινων πόρων, όπως επίσης και αναβάθμιση και περαιτέρω ανάπτυξη των υποδομών (Υπουργείο Ανάπτυξης, 2021).

3.7 Στρατηγικές επενδύσεις

Τον Δεκέμβριο του 2021, ψηφίστηκε και τέθηκε σε ισχύ ο Ν. 4864/2021, ο οποίος και αφορά την υλοποίηση στρατηγικών επενδύσεων, μέσω των οποίων δύναται να υπάρξουν πολλαπλά οφέλη για την ελληνική οικονομία και τους επιμέρους τομείς αυτής. Βασικές επιδιώξεις του νόμου αυτού αποτελεί η βελτίωση του επενδυτικού κλίματος, η απλοποίηση και επιτάχυνση των διαδικασιών αξιολόγησης και υλοποίησης αυτού, όπως επίσης και η διαμόρφωση ενός ενιαίου ρυθμιστικού πλαισίου, αλλά και η ενίσχυση ενός κλίματος ασφάλειας του δικαίου στρατηγικών επενδυτών. Οι στρατηγικές επενδύσεις επιδιώκεται να συμβάλλουν στην ενίσχυση της απασχόλησης, όπως επίσης και στην προώθηση της παραγωγικής ανασυγκρότησης, αλλά και στην ανάδειξη τόσο του φυσικού, όσο και του πολιτιστικού περιβάλλοντος (Grant Thornton, 2021).

Ανάλογα με την κατηγορία στην οποία και εντάσσεται η κάθε στρατηγική επένδυση, δύναται να χρησιμοποιηθεί μια σειρά από κίνητρα. Ειδικότερα, δύναται να υπάρξει ταχεία αδειοδότηση, όπου έμφαση δίνεται στην επιτάχυνση της έκδοσης των αδειών που απαιτούνται για την εκτέλεση έργων, όπως επίσης και για την εγκατάσταση ή τη λειτουργία στρατηγικής επένδυσης. Στα πλαίσια του νόμου αυτού ορίζεται και προθεσμία 45 ημερών από την ημερομηνία υποβολής του φακέλου, έως και την έκδοση της αιτούμενης άδειας. Επιπρόσθετα, προβλέπεται για την πραγματοποίηση στρατηγικών επενδύσεων και έπειτα από απόφαση της Διυπουργικής Επιτροπής Στρατηγικών Επενδύσεων, η κατάρτιση Ειδικών Σχεδίων Χωρικής Ανάπτυξης Στρατηγικών Επενδύσεων. Περαιτέρω, για τις επενδύσεις που εντάσσονται στον Ν. 4864/2021, υπάρχει σχετική πρόβλεψη και για την παροχή φορολογικών κινήτρων, έτσι ώστε να μπορέσει να υπάρξει ταχύτερη υλοποίηση αυτών. Στα πλαίσια αυτά, προβλέπεται σταθερός φορολογικός συντελεστής για χρονικό διάστημα δώδεκα (12) ετών από την ολοκλήρωση της επένδυσης αυτής.

Τέλος, υπάρχουν και σχετικές προβλέψεις για την ενίσχυση των δαπανών, όπου προβλέπονται ενισχύσεις υπό τη μορφή επιχορηγήσεων, όπως για παράδειγμα μπορεί να είναι η επιδότηση πρόσληψης εργαζομένων σε μειονεκτική θέση, είτε οι ενισχύσεις που προβλέπονται για έργα Έρευνας & Ανάπτυξης, αλλά και επιδοτήσεις χρηματοδοτικής μίσθωσης, είτε επιδοτήσεις κόστους δημιουργούμενης απασχόλησης (Grant Thornton, 2021).

3.8 Πράσινη τραπεζική

Αρχικά με την έννοια της πράσινης τραπεζικής (green banking) μπορεί να προσδιοριστεί η εφαρμογή νέων δεδομένων της οικονομίας από κάποιο τραπεζικό ίδρυμα, έτσι ώστε να υπάρξει υποστήριξη των επενδύσεων που μπορούν να συμβάλλουν στη βιώσιμη ανάπτυξη. Αντίστοιχα, η πράσινη τραπεζική συνδέεται με την προώθηση φιλικών προς το περιβάλλον πρακτικών, οι οποίες αποσκοπούν στον μετριασμό του εσωτερικού, αλλά και του εξωτερικού περιβαλλοντικού αποτυπώματος των τραπεζικών και χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι η πράσινη τραπεζική ενισχύει τις επενδύσεις σε τομείς προτεραιότητας, ενώ συμβάλλει στην επίτευξη βιωσιμότητας σε μακροπρόθεσμο επίπεδο, παρέχοντας μια σειρά από χρηματοοικονομικά μέσα, όπως είναι τα επενδυτικά, τα τραπεζικά, καθώς επίσης και τα ασφαλιστικά. Προκειμένου τα τραπεζικά ιδρύματα να μπορέσουν να καλύψουν όλες τις ανάγκες, προβαίνουν στη δημιουργία νέων μέσων και προϊόντων όπως είναι για παράδειγμα τα πράσινα ομόλογα, τα δικαιώματα ρύπων κτλ. Βασικός στόχος της πράσινης τραπεζικής είναι η δημιουργία θετικού κοινωνικού και οικολογικού αντικτύπου, καθώς επίσης και η επίτευξη οικονομικής βιωσιμότητας (Park & Jong Dae, 2020).

Η πράσινη τραπεζική μπορεί να συμβάλλει στην προστασία του περιβάλλοντος, μέσω της αυτοματοποίησης των λειτουργιών και της εκτενούς χρήσης της ηλεκτρονικής τραπεζικής, ενώ ταυτόχρονα, η πράσινη τραπεζική επικεντρώνεται στη κοινωνική ασφάλεια μέσω της αλλαγής των αρνητικών επιπτώσεων που δημιουργούνται στη κοινωνία. Στα πλαίσια της πράσινης τραπεζικής, για τις χρηματοδοτήσεις δίνεται έμφαση στις επενδύσεις και στα δάνεια τα οποία λαμβάνουν

υπόψη τους παράγοντες κινδύνου σχετικούς με τις περιβαλλοντικές συνθήκες. Περαιτέρω, η πράσινη τραπεζική φροντίζει για την επίτευξη βιώσιμης πράσινης ανάπτυξης, καθώς επίσης και στην εκβιομηχάνιση για κοινωνικούς σκοπούς. Παράλληλα, η πράσινη τραπεζική μπορεί να συμβάλλει κομβικά στη μείωση του κόστους της ενέργειας, εξοικονομώντας με τον τρόπο αυτό χρήματα, αλλά και αυξάνοντας ταυτόχρονα το ΑΕΠ μιας χώρας (Lalon et al., 2015).

3.9 Χρηματοδότηση και ESG

Σύμφωνα με το υφιστάμενο μοντέλο των χρηματοδοτήσεων, τα κριτήρια λήψης αποφάσεων στηρίζονται στη δημιουργία αξίας για τους επενδυτές, ενώ στο νέο μοντέλο χρηματοδότησης, λαμβάνονται υπόψη μη χρηματοοικονομικά κριτήρια, όπως είναι η διακυβέρνηση, η περιβαλλοντική βιωσιμότητα, καθώς επίσης και η κοινωνική συνοχή. Τα κριτήρια E.S.G. (Environmental, Social and Governance) αποτελούν ένα σύνολο προτύπων για τις δραστηριότητες που αναπτύσσει μια εταιρεία, τα οποία μπορούν να χρησιμοποιήσουν οι επενδυτές για να προβούν στην αξιολόγηση επενδύσεων. Ουσιαστικά, οι παράγοντες E.S.G. συνιστούν ένα υποσύνολο δεικτών που αξιολογούν τη χρηματοοικονομική απόδοση και περιλαμβάνουν ζητήματα που αφορούν τη βιώσιμη εταιρική διακυβέρνηση. Παρά το γεγονός ότι τα κριτήρια αυτά είναι μετρήσιμα, πολλά εξ' αυτών δεν μπορούν να αποτιμηθούν σε χρηματικούς όρους (Hill, 2020).

Σύμφωνα με το C.F.A. Institute (Chartered Financial Analyst Institute) οι τομείς που περιλαμβάνει το κάθε κριτήριο είναι οι ακόλουθοι:

- Περιβαλλοντική βιωσιμότητα: Στόχος αποτελεί η διατήρηση του φυσικού κόσμου και τίθενται ως κριτήρια η κλιματική αλλαγή και οι εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα, η μόλυνση του αέρα και των υδάτων, η βιοποικιλότητα, η αποψίλωση, η ενεργειακή απόδοση, η διαχείριση αποβλήτων, καθώς επίσης και η λειψυδρία.
- Κοινωνική συνοχή: Στόχος συνιστά η εξέταση ατόμων και σχέσεων και στα πλαίσια αυτά δίνεται έμφαση στην ικανοποίηση των πελατών,

στην προστασία των δεδομένων και στην ιδιωτικότητα, στο φύλο και στη διαφορετικότητα, στη συμμετοχή των εργαζομένων, στα ανθρώπινα δικαιώματα, αλλά και στα εργασιακά πρότυπα.

- Διακυβέρνηση: Στα πλαίσια της διακυβέρνησης, στόχος αποτελεί η διαμόρφωση προτύπων για τη λειτουργία ενός οργανισμού-εταιρείας. Επομένως, υπάρχει εστίαση στη σύνθεση του διοικητικού συμβουλίου, στη διάρθρωση της επιτροπής ελέγχου, σε θέματα που αφορούν τη δωροδοκία και διαφθορά, όπως επίσης και στην αποζημίωση της εκτελεστικής εξουσίας, την άσκηση πίεσης, καθώς και στα συστήματα καταγγελίας των δυσλειτουργιών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Χρηματοδοτικά εργαλεία για πράσινες επενδύσεις στην Ελλάδα από διεθνείς χρηματοδοτικούς οργανισμούς

4.1 Εισαγωγή

Στο κεφάλαιο αυτό εξετάζονται τα χρηματοδοτικά εργαλεία που αφορούν τις πράσινες επενδύσεις στην Ελλάδα, οι οποίες λαμβάνουν χρηματοδότηση από διεθνείς οργανισμούς. Ειδικότερα, εξετάζονται οι διεθνείς αναπτυξιακές τράπεζες, ενώ γίνεται αναφορά στο τι είδους έργα χρηματοδοτούν οι διεθνείς αναπτυξιακές τράπεζες. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται στο παράδειγμα λειτουργίας στην Ελλάδα της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (European Bank for Reconstruction and Development- EBRD).

4.2 Διεθνείς αναπτυξιακές τράπεζες

Οι διεθνείς αναπτυξιακές τράπεζες, επικεντρώνονται στην παροχή δανείων, καθώς επίσης και τεχνικής βοήθειας προς τις Κυβερνήσεις των αναπτυσσόμενων, καθώς και αναπτυγμένων χωρών, σε μικρότερο βαθμό, οι οποίοι αποτελούν και πελάτες τους. Από τους πλέον σημαντικές αναπτυξιακές τράπεζες είναι ο Όμιλος της Παγκόσμιας Τράπεζας να αποτελείται από πέντε διαφορετικούς οργανισμούς, που είναι οι ακόλουθοι:

- Διεθνής Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (International Bank for Reconstruction and Development- IBRD).
- Διεθνής Οργανισμός Ανάπτυξης (International Development Association- IDA).
- Διεθνής Οργανισμός Χρηματοδότησης (International Finance Corporation- IFC).
- Οργανισμός Πολυμερούς Ασφάλισης Επενδύσεων (Multilateral Investment Guarantee Agency- MIGA).
- Διεθνές Κέντρο Διακανονισμού Διαφορών από Επενδύσεων (International Centre for Settlement of Investment Disputes- ICSID).

Θα πρέπει να τονισθεί ότι ο όρος Παγκόσμια Τράπεζα, αφορά μόνο τους οργανισμούς IBRD και IDA, ενώ αντίστοιχα, ο όμιλος της Παγκόσμιας Τράπεζας αφορά και τους πέντε οργανισμούς. Πιο αναλυτικά, η Διεθνής Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης, προβαίνει στην παροχή χρηματοδοτήσεων προς τις χώρες μεσαίου εισοδήματος, όπως επίσης και τις αναπτυσσόμενες χώρες, οι οποίες διαθέτουν πιστοληπτική ικανότητα. Αντίστοιχα, ο Διεθνής Οργανισμός Ανάπτυξης, απευθύνεται κατ' αποκλειστικότητα στις φτωχότερες χώρες, οι οποίες δεν θα μπορούσαν σε διαφορετική περίπτωση να έχουν πρόσβαση στις διεθνείς αγορές κεφαλαίου. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι δύο αυτοί οργανισμοί διοικούνται από την ίδια ιεραρχική δομή, ενώ παρουσιάζουν διαφορές ως προς το είδος των δανείων που παρέχουν (The World Bank, 2023).

4.3 Τι είδους έργα χρηματοδοτούν οι διεθνείς αναπτυξιακές τράπεζες

Οι διεθνείς αναπτυξιακές τράπεζες παρέχουν χρηματοδότηση σε μια σειρά από επιμέρους τομείς, με τους πλέον σημαντικούς να παρουσιάζονται στο σχήμα που ακολουθεί:

Σχήμα 7: Τομείς χρηματοδότησης των διεθνών αναπτυξιακών τραπεζών

Οι παραπάνω τομείς χρηματοδότησης, θεωρείται ότι κατανέμονται στους ακόλουθους θεματικούς τομείς:

- Κλιματική Αλλαγή.
- Αστάθεια, Σύγκρουση και Βία.
- Φυλετική Ισότητα.
- Θέσεις Εργασίας.
- Συνεργασίες Δημόσιου-Ιδιωτικού Τομέα.

Αντίστοιχα, οι περιοχές όπου δραστηριοποιούνται οι οργανισμοί αυτοί αφορούν την Αφρική, την Ανατολική Ασία και τον Ειρηνικό Ωκεανό, την Ευρώπη και Κεντρική Ασία, την Λατινική Αμερική και την Καραϊβική, όπως επίσης και περιοχές της Μέσης Ανατολής και Βόρειας Αφρικής, αλλά και τη Νότια Ασία (The World Bank, 2023).

4.4 Παράδειγμα λειτουργίας στην Ελλάδα-Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (EBRD)

Αρχικά, θα πρέπει να αναφερθεί ότι η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (EBRD), ιδρύθηκε το 1991 στο Λονδίνο και ανήκει σε 71 χώρες, καθώς επίσης και στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Βασικός σκοπός ίδρυσης της τράπεζας αυτής αποτέλεσε η παροχή υποστήριξης προς την μετάβαση των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης στην οικονομία της αγοράς. Το γεωγραφικό εύρος των δραστηριοτήτων επεκτάθηκε στις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, καθώς επίσης στις περιοχές της νότιας και της ανατολικής Μεσογείου. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι πολιτική εντολή της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης, ήταν να παρέχει βοήθεια προς χώρες όπου έχουν δεσμευτεί να εφαρμόσουν τις αρχές της πολυκομματικής δημοκρατίας και του πλουραλισμού. Έως και σήμερα, παρά το γεγονός ότι μεγάλο μέρος της χρηματοδότησης της Ευρωπαϊκής Τράπεζας κατευθύνθηκε σε επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα, έχει υπάρξει σημαντική υποστήριξη και προς χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Έμφαση δόθηκε διαχρονικά σε

δράσεις που αφορούν τις μεταφορές, την ενέργεια, καθώς και τις υποδομές ύδρευσης και αποχέτευσης (EUR-Lex, 2023).

Στην Ελλάδα, η EBRD δίνει έμφαση στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων του ιδιωτικού τομέα, υποστηρίζοντας κατά κύριο λόγο τη βιώσιμη ενέργεια, την ανάπτυξη των υποδομών, καθώς επίσης και τις περιφερειακές διασυνδέσεις, αλλά και την περαιτέρω ενίσχυση της ανθεκτικότητας του χρηματοπιστωτικού τομέα. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι η EBRD άρχισε να επενδύει στην Ελλάδα, σε προσωρινή βάση, έπειτα από σχετικό κάλεσμα των ελληνικών αρχών για να παρέχει στήριξη των μεταρρυθμίσεων, καθώς επίσης και να επιτευχθεί επιστροφή στην οικονομική ανάπτυξη. Στον αρχικό σχεδιασμό προβλέπονταν ότι η τράπεζα θα δραστηριοποιηθεί στην ελληνική αγορά έως και το 2020, ενώ το 2018, αποφασίστηκε τελικά το χρονικό αυτό διάστημα να παραταθεί, έως και το 2025. Η EBRD, αξιοποιεί την εμπειρία και την τεχνογνωσία που διαθέτει στην προσέλκυση και ενθάρρυνση ξένων και εγχώριων επενδύσεων, όπως επίσης και στην ενίσχυση του ρόλου του ιδιωτικού τομέα, όπως και στην περαιτέρω εμβάθυνση της περιφερειακής ολοκλήρωσης (European Bank for Reconstruction and Development, 2023).

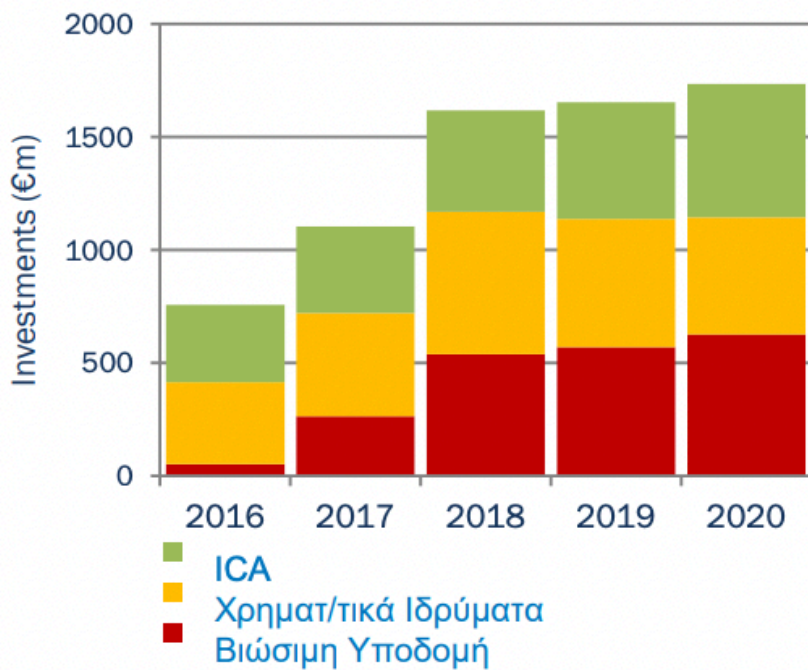
Η EBRD δίνει έμφαση στην ενίσχυση των επιχειρήσεων που διαθέτουν ισχυρό εξαγωγικό δυναμικό, ενώ την ίδια ώρα εφαρμόζουν υγιή επιχειρηματικά μοντέλα, μέσω της άμεσης και της έμμεσης χρηματοδότησης, εστιάζοντας στην διευκόλυνση των διασυνοριακών συναλλαγών, καθώς επίσης και στην ενίσχυση των δεσμών της αλυσίδας αξίας και στην προώθηση της στρατηγικής ενοποίησης, έτσι ώστε να επιτευχθεί επιτάχυνση της ανάκαμψης των επιχειρήσεων (European Bank for Reconstruction and Development, 2023).

Σχετικά με τις υπηρεσίες που παρέχει η EBRD στην Ελλάδα, αυτή προσφέρει ένα ευρύ φάσμα χρηματοδοτικών μέσων, εφαρμόζοντας ταυτόχρονα μια ευέλικτη προσέγγιση στη διάρθρωση των χρηματοδοτικών προϊόντων. Οι κύριες μορφές άμεσης χρηματοδότησης που μπορεί να προσφέρει η EBRD, είναι τα δάνεια, τα ίδια κεφάλαια, καθώς και η παροχή εγγυήσεων. Ειδικότερα, τα δάνεια που παρέχονται προσαρμόζονται στις ιδιαίτερες απαιτήσεις του έργου, με τον πιστωτικό κίνδυνο να απορροφάτε ακόμη και εξ' ολοκλήρου από την EBRD. Ακόμη, στις περιπτώσεις όπου η EBRD προβαίνει σε μετοχική συμμετοχική, επιδιώκει την κατάλληλη απόδοση της

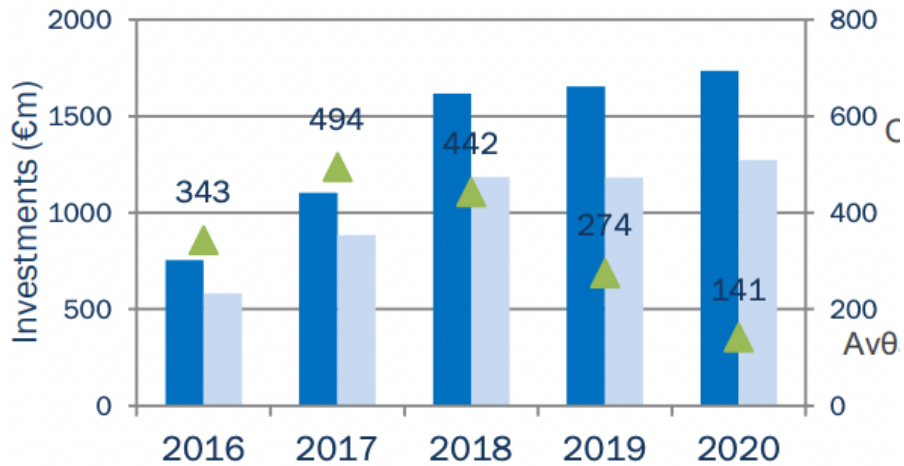
επένδυσης, ενώ λαμβάνει μόνο μειωτική θέση. Περαιτέρω, μέσω των εγγυήσεων, οι δανειολήπτες διευκολύνονται για να αποκτήσουν πρόσβαση σε χρηματοδότηση (European Bank for Reconstruction and Development, 2023).

Λαμβάνοντας υπόψη παλαιότερα στοιχεία που αφορούν το έτος 2020, το χαρτοφυλάκιο της EBRD ανέρχονταν σε €1,670m, με τα ενεργά έργα της, κατά την περίοδο εκείνη να ανέρχονται σε 53. Στα διαγράμματα που ακολουθούν αποτυπώνεται η σύνθεση του χαρτοφυλακίου στην Ελλάδα κατά την περίοδο 2016-2020, καθώς επίσης και η δυναμική αυτή του χαρτοφυλακίου, κατά την ίδια περίοδο.

Διάγραμμα 1: Σύνθεση χαρτοφυλακίου της EBRD στην Ελλάδα

Διάγραμμα 2: Δυναμική χαρτοφυλακίου

Αντίστοιχα, σύμφωνα με τα στοιχεία που αφορούν τον Μάιο του 2023, έχουν χρηματοδοτηθεί στην Ελλάδα 104 έργα, με τα 77 εξ' αυτών να βρίσκονται σε εξέλιξη, με το 97% των έργων αυτών να αφορούν τον ιδιωτικό τομέα και τη σωρευτική επένδυση να προσεγγίζει τα 3,5 δισεκατομμύρια ευρώ. Από το υφιστάμενο portfolio που χρηματοδοτεί στην Ελλάδα η EBRD, το 35% αφορά τον χρηματοπιστωτικό ταμείο, ενώ αντίστοιχα, προσεγγίζουν το 31% οι επενδύσεις που αφορούν τις βιώσιμες υποδομές. Αντίστοιχα, το 34% των έργων αφορά τους τομείς της βιομηχανίας, του εμπορίου και της αγροτο-επιχειρηματικότητας (European Bank for Reconstruction and Development, 2023).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Εμπειρικό μέρος

5.1 Εισαγωγή

Στο κεφάλαιο αυτό, παρουσιάζεται η έρευνα που έλαβε χώρα στα πλαίσια της παρούσας εργασίας. Πιο συγκεκριμένα, περιγράφεται ο σκοπός της έρευνας, καθώς και τα ερευνητικά ερωτήματα που τίθενται προς διερεύνηση, ενώ στη συνέχεια περιγράφεται αναλυτικά η μεθοδολογία, καθώς και το χρησιμοποιούμενο μεθοδολογικό εργαλείο. Ακολούθως, γίνεται ανάλυση των αποτελεσμάτων, ενώ στη συνέχεια γίνεται ανάλυση των αποτελεσμάτων και σύγκριση με αποτελέσματα τα οποία αφορούν παρόμοιες έρευνες που έλαβαν χώρα κατά το παρελθόν.

5.2 Σκοπός έρευνας και ερευνητικά ερωτήματα

Σκοπός της παρούσας έρευνας αποτελεί η αξιολόγηση των επενδυτικών επιλογών στο χώρο της πράσινης οικονομίας στην Ελλάδα. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η έρευνα αυτή απευθύνεται σε στελέχη δημοσίων οργανισμών, σε στελέχη ιδιωτικών επιχειρήσεων, καθώς επίσης και σε άτομα που στελεχώνουν τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ).

Τα ερευνητικά ερωτήματα που τίθενται προς διερεύνηση είναι τα ακόλουθα:

- Ποιο είναι το επίπεδο κατανόησης και γνώσης των εννοιών πράσινη/βιώσιμη ανάπτυξη στους πληθυσμούς που εξετάζονται;
- Πως αξιολογούνται οι στρατηγικές βιώσιμης/πράσινης ανάπτυξης της Ε.Ε.;
- Ποια η συμβολή του θεσμικού πλαισίου και των διαθέσιμων χρηματοδοτικών εργαλείων της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην προώθηση της βιώσιμης/πράσινης ανάπτυξης;
- Ποιο το επίπεδο ανάπτυξης της πράσινης τραπεζικής και των πράσινων ομολόγων στην Ελλάδα;
- Ποιος ο ρόλος των διεθνών αναπτυξιακών τραπεζών στην χρηματοδότηση έργων πράσινης/βιώσιμης ανάπτυξης στην Ελλάδα;

- Ποιες είναι οι ευκαιρίες και τα εμπόδια για την μετάβαση προς την πράσινη/βιώσιμη ανάπτυξη;

5.3 Μεθοδολογία

Αναφορικά με τη μεθοδολογία που χρησιμοποιείται, θα πρέπει να αναφερθεί ότι ο σχεδιασμός της έρευνας έχει ως βάση τις αρχές της φιλοσοφίας του θετικισμού, σύμφωνα με τις οποίες μπορεί να μελετηθεί ένα φαινόμενο, είτε μια επικρατούσα κοινωνική πραγματικότητα, αξιοποιώντας μεθόδους που συνδέονται με τις φυσικές επιστήμες. Λαμβάνοντας υπόψη την προσέγγιση αυτή, τα φαινόμενα είναι παρατηρήσιμα και μετρήσιμα, με τρόπο που θεωρείται αντικειμενικός, χωρίς να υπάρχει εμπλοκή και άποψη του ίδιου του ερευνητή, ο οποίος απλά προβαίνει στην καταγραφή των απόψεων των συμμετεχόντων στην έρευνα με τρόπο που είναι αμερόληπτος. Για την υφιστάμενη έρευνα, η προσέγγιση που εφαρμόζεται θεωρείται ότι είναι παραγωγική, καθώς στηρίζεται σε θεωρίες που υπάρχουν ήδη, ενώ μέσω της έρευνας απαντώνται ερευνητικά ερωτήματα που έχουν τεθεί προς διερεύνηση. Συνεπώς, λαμβάνει χώρα μετάβαση από το γενικό προς το ειδικό, ενώ στην αντίθετη περίπτωση, η προσέγγιση θεωρείται ότι είναι επαγωγική.

Αναφορικά με την τεχνική και το είδος της έρευνας, πρόκειται για έρευνα επισκόπησης (Survey Research), για την οποία χρησιμοποιείται ερωτηματολόγιο. Η μέθοδος αυτή θεωρείται ότι χρησιμοποιείται ιδιαίτερα συχνά, όπου μέσω αυτής συλλέγονται τα δεδομένα που απαιτούνται σε σύντομο χρονικό διάστημα, χωρίς να υπάρχει αυξημένο κόστος. Κατά κάποιο τρόπο, η έρευνα επισκόπησης απευθύνεται σε ένα δείγμα, με συγκεκριμένο αριθμό ερωτήσεων και αποτελεί την πλέον κατάλληλη μέθοδο για την ικανοποίηση των αναγκών της εν λόγω εργασίας, ενώ δεν θα πρέπει να παραβλέπεται το γεγονός ότι χαρακτηριστικό της μεθόδου αυτής συνιστά η ευελιξία.

Μέσω της συγκεκριμένης έρευνα επιδιώχθηκε να διερευνηθούν τα χαρακτηριστικά τα οποία συνδέονται με κάποιο δείγμα, ενώ οι έρευνες αυτές χρησιμοποιούνται και για τη διερεύνηση κάποιας κατάστασης. Στα πλαίσια διεξαγωγής της παρούσας έρευνας θα πρέπει να προκύψουν αποτελέσματα, τα οποία περιγράφουν με τρόπο

αντικειμενικό τα στοιχεία που βρίσκονται υπό διερεύνηση. Ακόμη, η έρευνα αυτή είναι ποσοτική, καθώς για τη συλλογή των αναγκαίων πληροφοριών χρησιμοποιείται ερωτηματολόγιο, όπου αποτυπώνονται αριθμητικά δεδομένα, ενώ οι απαντήσεις που δίνονται από το υπό εξέταση δείγμα συνδέονται με συγκεκριμένες κλίμακες. Στη συνέχεια, γίνεται ομαδοποίηση των απαντήσεων που δόθηκαν, χρησιμοποιώντας μαθηματικά εργαλεία, αλλά και αντίστοιχες στατιστικές τεχνικές.

5.4 Ερευνητικό εργαλείο

Σχετικά με το ερευνητικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε στα πλαίσια της παρούσας έρευνας, πρόκειται για ερωτηματολόγιο, το οποίο και διαμορφώθηκε έπειτα από εκτενή μελέτη τη βιβλιογραφίας. Το ερωτηματολόγιο αυτό καλείται να απαντήσει στα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν παραπάνω, ενώ οι ερωτήσεις που χρησιμοποιήθηκαν είναι τριών ειδών και ειδικότερα ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών, διαζευκτικές, καθώς επίσης και ερωτήσεις κλίμακας Likert έξι βαθμών (Διαφωνώ Απόλυτα, Διαφωνώ Αρκετά, Διαφωνώ Ελάχιστα, Συμφωνώ Ελάχιστα, Συμφωνώ Αρκετά, Συμφωνώ Απόλυτα).

Ειδικότερα, το ερωτηματολόγιο αποτελείται από τρεις ενότητες, όπου η πρώτη επικεντρώνεται στα δημογραφικά στοιχεία. Πιο συγκεκριμένα, στην πρώτη ερώτηση οι συμμετέχοντες στην έρευνα, καλούνται να απαντήσουν σχετικά με το φύλο τους, δηλαδή αν είναι άνδρες ή γυναίκες, ενώ η δεύτερη ερώτηση αφορά την ηλικία του δείγματος, όπου οι συμμετέχοντες έχουν τη δυνατότητα να απαντήσουν 22-30 ετών, 31-40 ετών, 41-50 ετών, 51-60 ετών, καθώς επίσης και άνω των 60 ετών. Περαιτέρω, στην ερώτηση τρία, οι συμμετέχοντες στην έρευνα απαντούν αναφορικά με τα έτη προϋπηρεσίας τους, όπου είχαν τη δυνατότητα να δηλώσουν 1-5 έτη προϋπηρεσίας, 6-10 έτη, 11-15 έτη, 16-20 έτη, καθώς επίσης και άνω των 20 ετών. Στην ερώτηση τέσσερα το δείγμα απαντά στην ερώτηση αναφορικά με το επίπεδο σπουδών που διαθέτει, όπου υπάρχουν οι επιλογές απόφοιτος δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, απόφοιτος ΑΕΙ, κάτοχος μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών, όπως και κάτοχος Διδακτορικού τίτλου σπουδών. Τέλος, στην ερώτηση πέντε, οι συμμετέχοντες απαντούν αναφορικά με τον φορέα απασχόλησής τους, όπου μπορούν να επιλέξουν

μεταξύ του δημοσίου τομέα, του ιδιωτικού τομέα, καθώς και των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Εν συνεχεία, στη δεύτερη ενότητα εξετάζονται οι απόψεις των συμμετεχόντων στην έρευνα σχετικά με την πράσινη/βιώσιμη ανάπτυξη. Πιο συγκεκριμένα, στην ερώτηση έξι οι συμμετέχοντες απαντούν αναφορικά με το αν γνωρίζουν εις βάθος τις έννοιες της πράσινης/βιώσιμης ανάπτυξης, ενώ αντίστοιχα, στην ερώτηση επτά απαντούν αν κατανοούν τις έννοιες πράσινες επενδύσεις και πράσινη επιχειρηματικότητα (ερωτήσεις κλίμακας Likert). Επιπλέον, στην ερώτηση οκτώ, οι συμμετέχοντες απαντούν αναφορικά με το αν υπήρξαν εμπόδια/προβλήματα στην εφαρμογή της πράσινης/βιώσιμης ανάπτυξης εν μέσω της πανδημίας Covid-19, ενώ η ερώτηση εννιά εξετάζει αν οι εφαρμογές βιώσιμης ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία θεωρούνται αποτελεσματικές (ερωτήσεις κλίμακας Likert).

Η ενότητα τρία επικεντρώνεται στην πράσινη/βιώσιμη ανάπτυξη στην Ελλάδα. Πιο αναλυτικά, στην ερώτηση δέκα, οι συμμετέχοντες στην έρευνα απαντούν αναφορικά με το αν το θεσμικό πλαίσιο στην Ελλάδα προωθεί τις πράσινες/βιώσιμες επενδύσεις, ενώ στην ερώτηση έντεκα απαντούν σχετικά με το αν τα διαθέσιμα χρηματοδοτικά εργαλεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (π.χ. ΕΣΠΑ, Αναπτυξιακός Νόμος, Στρατηγικές Επενδύσεις κτλ.) συμβάλλουν στην προώθηση της βιώσιμης/πράσινης ανάπτυξης (ερωτήσεις κλίμακας Likert). Η ερώτηση δώδεκα εστιάζει στο αν η πράσινη τραπεζική και τα πράσινα ομόλογα είναι αναπτυγμένα στην Ελλάδα, ενώ η ερώτηση 13 στο αν οι συμμετέχοντες γνωρίζουν πράσινες επενδύσεις που έχουν χρηματοδοτηθεί στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών (ερωτήσεις κλίμακας Likert).

Στην ερώτηση δεκατέσσερα, το δείγμα απαντά στο αν οι διεθνείς αναπτυξιακές τράπεζες μέσω των χρηματοδοτήσεών τους συμβάλλουν στην ενδυνάμωση της πράσινης/βιώσιμης ανάπτυξης, Η ερώτηση δεκαπέντε επικεντρώνεται στο αν η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (EBRD) ενισχύει την πράσινη/βιώσιμη ανάπτυξη μέσω των δράσεων της στην Ελλάδα, ενώ η ερώτηση δεκαέξι απαντά στο αν η Ελλάδα διαθέτει σημαντικές ευκαιρίες πράσινης/βιώσιμης ανάπτυξης, σύμφωνα με τους συμμετέχοντες στην ερευνητική διαδικασία (ερωτήσεις κλίμακας Likert). Η ερώτηση δεκαεπτά αναφέρεται στο αν μπορεί να υπάρξει

αντιμετώπιση των εμποδίων/προβλημάτων (όπως για παράδειγμα τα χρηματοδοτικά κενά), που συνδέονται με την πράσινη/βιώσιμη ανάπτυξη στην Ελλάδα, ενώ τέλος, η ερώτηση δεκαοχτώ διερευνά αν η διεθνής χρηματοπιστωτική αστάθεια αναμένεται να επηρεάσει την πραγματοποίηση πράσινων/βιώσιμων επενδύσεων στην Ελλάδα (ερωτήσεις κλίμακας Likert).

Στο παράρτημα παρουσιάζεται αναλυτικά το ερωτηματολόγιο, το οποίο απαντήθηκε μέσω του ακόλουθου συνδέσμου από τους συμμετέχοντες στην ερευνητική διαδικασία:

https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSewDxTdrSTNoEG8Oul9PDbSrOFfpE0wCWDxNHXs-bjuhklapQ/viewform?usp=sf_link

5.5 Ανάλυση αποτελεσμάτων

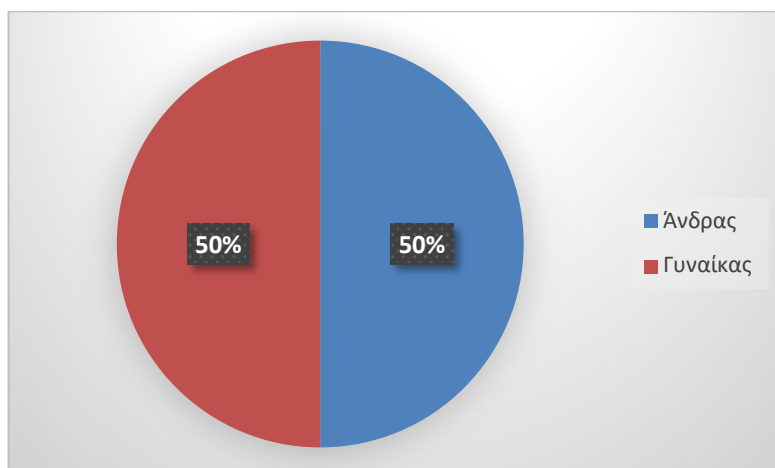
A. Δημογραφικά Στοιχεία

Στον πίνακα που ακολουθεί και στο αντίστοιχο γράφημα παρουσιάζεται το φύλο των συμμετεχόντων στην έρευνα, από όπου προκύπτει ότι το 50% του δείγματος είναι άντρες και αντίστοιχα το 50% είναι γυναίκες.

Πίνακας 4: Φύλο συμμετεχόντων στην έρευνα

Φύλο	Σχετική συχνότητα $f_i\%$
Άνδρας	50,0
Γυναίκα	50,0
	100,0

Γράφημα 1: Φύλο συμμετεχόντων στην έρευνα

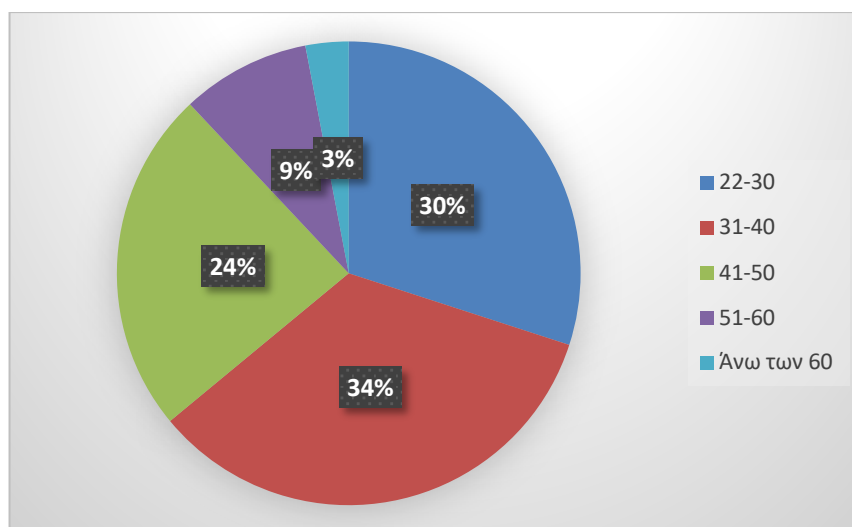

Στον πίνακα 5 που ακολουθεί και αντίστοιχα στο γράφημα 2, παρουσιάζεται η ηλικία των συμμετεχόντων στην έρευνα. Όπως διαπιστώνεται, το 30% του δείγματος ανήκει στην ηλικιακή κατηγορία 22-30 ετών, ενώ αντίστοιχα, περίπου ένας στους τρεις βρίσκεται στην ηλικία 31-40 ετών. Στην ηλικία 41-50 ετών βρίσκεται το ένα τέταρτο περίπου του δείγματος, ενώ στην κατηγορία 51-60 ετών βρίσκεται το 9%. Τέλος, άνω των 60 ετών είναι μόλις το 3% του δείγματος.

Πίνακας 5: Ηλικία συμμετεχόντων στην έρευνα

Ηλικία	Σχετική συχνότητα $f_i\%$
22-30	30,0
31-40	34,0
41-50	24,0
51-60	9,0
Άνω των 60	3,0
	100,0

Γράφημα 2: Ηλικία συμμετεχόντων στην έρευνα

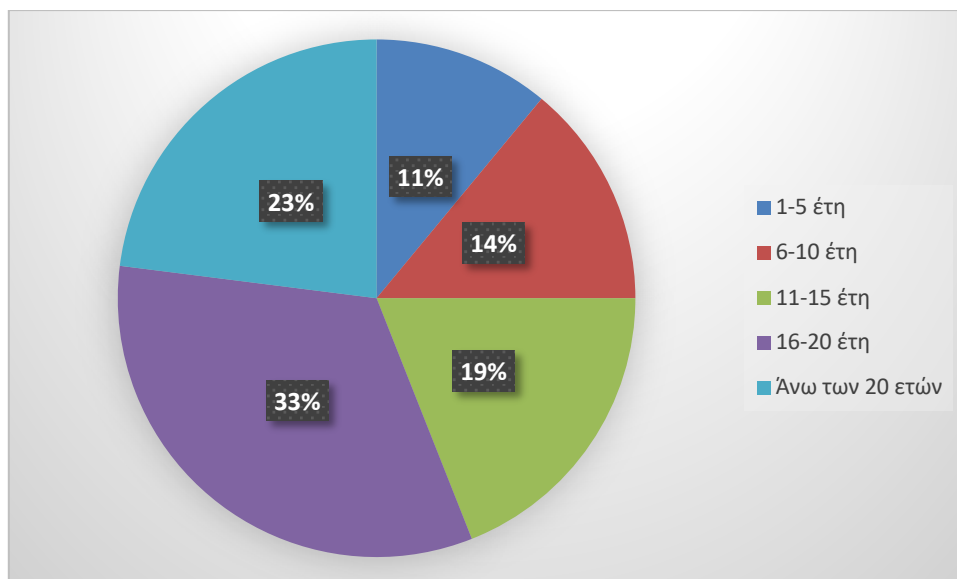

Στον πίνακα 6 και στο γράφημα 3 που ακολουθεί, παρουσιάζονται τα έτη προϋπηρεσίας του δείγματος. Όπως διαπιστώνεται 1-5 έτη προϋπηρεσίας διαθέτει το 11% του δείγματος, ενώ 6-10 έτη προϋπηρεσίας έχει το 14% του δείγματος. Περίπου ένας στους πέντε διαθέτει προϋπηρεσία 11-15 ετών, ενώ το 1/3 του δείγματος διαθέτει προϋπηρεσία 16-20 ετών. Τέλος, το 23% του δείγματος διαθέτει εργασιακή εμπειρία μεγαλύτερη των 20 ετών.

Πίνακας 6: Έτη προϋπηρεσίας δείγματος

Έτη προϋπηρεσίας	Σχετική συχνότητα $f_i\%$
1-5	11,0
6-10	14,0
11-15	19,0
16-20	33,0
Άνω των 20 ετών	23,0
	100,0

Γράφημα 3: Έτη προϋπηρεσίας δείγματος

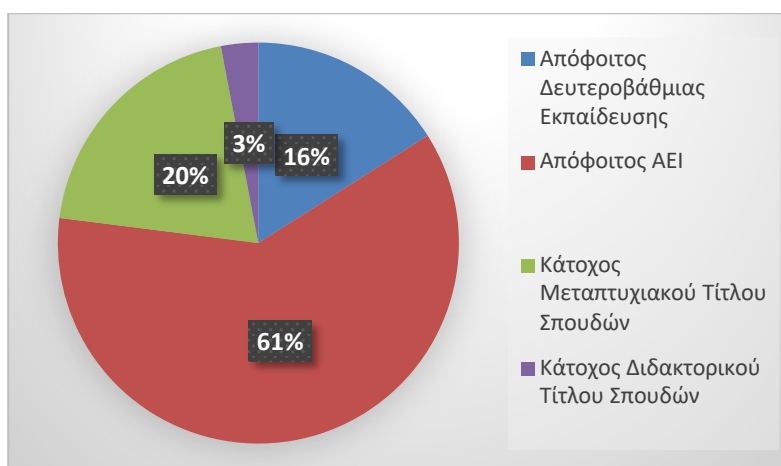
Στον πίνακα 7 και αντίστοιχα στο γράφημα 4 παρουσιάζεται το επίπεδο εκπαίδευσης των συμμετεχόντων στην έρευνα. Ειδικότερα, προκύπτει ότι το 16% του δείγματος ανήκει στην κατηγορία των αποφοίτων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ενώ το 60% περίπου του δείγματος είναι απόφοιτοι ΑΕΙ (συμπεριλαμβάνονται και οι απόφοιτοι των ΤΕΙ). Περαιτέρω, ένας στους πέντε είναι κάτοχος μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών, ενώ μόλις το 3% του πληθυσμού που εξετάστηκε είναι κάτοχοι διδακτορικού τίτλου.

Πίνακας 7: Επίπεδο εκπαίδευσης

Επίπεδο εκπαίδευσης	Σχετική συχνότητα $f_i\%$
Απόφοιτος Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης	16,0
Απόφοιτος ΑΕΙ	61,0
Κάτοχος Μεταπτυχιακού Τίτλου Σπουδών	20,0

Κάτοχος Διδακτορικού Τίτλου Σπουδών	3,0
	100,0

Γράφημα 4: Επίπεδο εκπαίδευσης

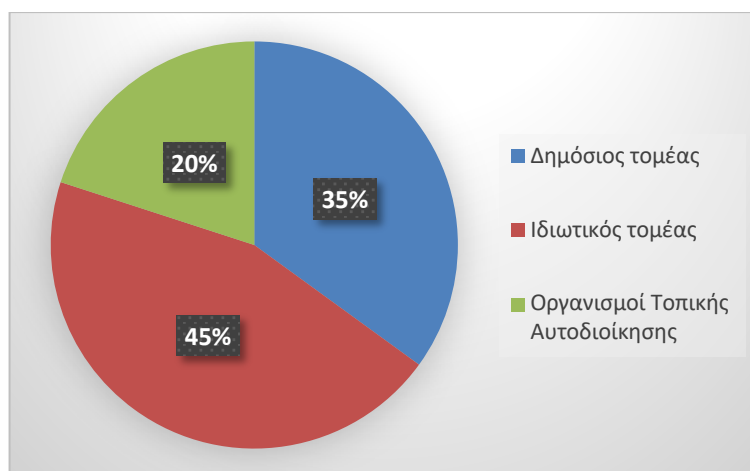

Ακολούθως, στον πίνακα 8 και αντίστοιχα στο γράφημα 5 παρουσιάζονται οι φορείς απασχόλησης του υπό εξέτασης δείγματος

Πίνακας 8: Φορέας απασχόλησης

Φορέας απασχόλησης	Σχετική συχνότητα $f_i\%$
Δημόσιος τομέας	35,0
Ιδιωτικός τομέας	45,0
Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης	20,0
	100,0

Γράφημα 5: Φορέας απασχόλησης

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι 35% του δείγματος εργάζεται στον δημόσιο τομέα, ενώ αντίστοιχα το 45% του δείγματος εργάζεται στον ιδιωτικό τομέα. Τέλος, ένας στους πέντε εργάζεται σε Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

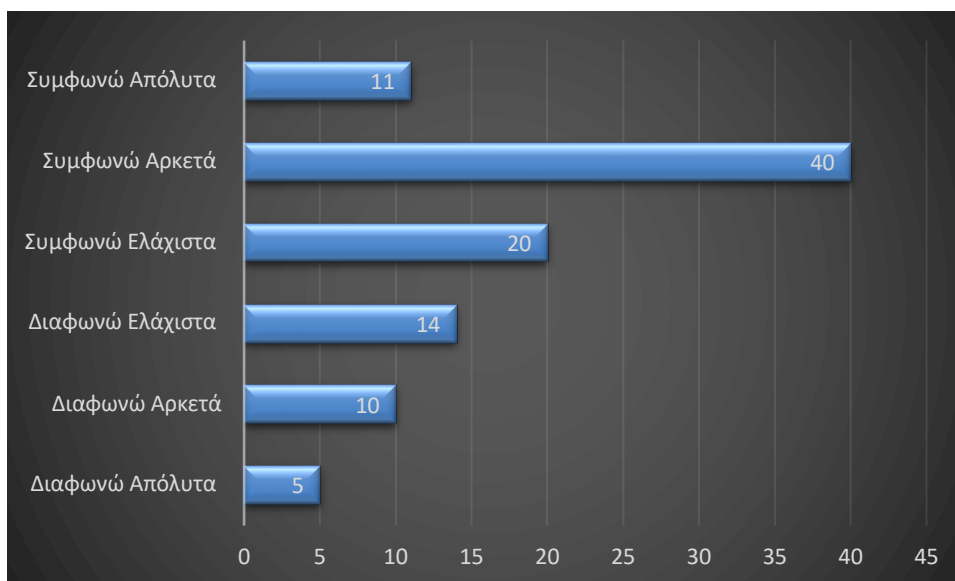
B. Πράσινη/Βιώσιμη Ανάπτυξη

Στον πίνακα 9 και αντίστοιχα στο γράφημα 6 παρουσιάζονται οι απαντήσεις του δείγματος, αναφορικά με το αν αυτοί γνωρίζουν εις βάθος την έννοια της πράσινης/βιώσιμης ανάπτυξης.

Πίνακας 9: Γνωρίζω εις βάθος την έννοια της πράσινης/βιώσιμης ανάπτυξης

Γνωρίζω εις βάθος την έννοια της πράσινης/βιώσιμης ανάπτυξης	Σχετική συχνότητα $f_i\%$
Διαφωνώ Απόλυτα	5,0
Διαφωνώ Αρκετά	10,0
Διαφωνώ Ελάχιστα	14,0
Συμφωνώ Ελάχιστα	20,0
Συμφωνώ Αρκετά	40,0
Συμφωνώ Απόλυτα	11,0
	100,0

Γράφημα 6: Γνωρίζω εις βάθος την έννοια της πράσινης/βιώσιμης ανάπτυξης

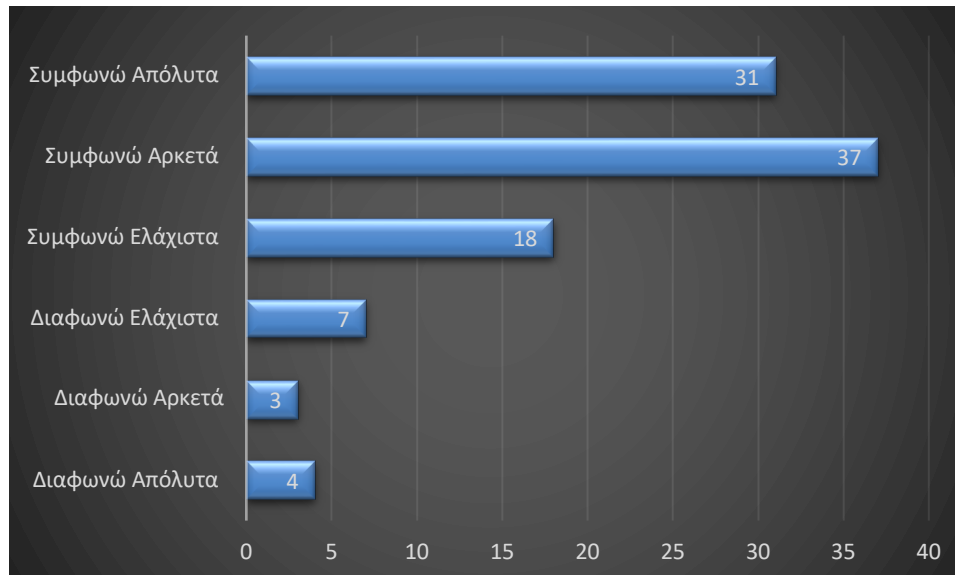
Ειδικότερα, το 15% του δείγματος διαφωνεί απόλυτα, είτε διαφωνεί αρκετά με την προσέγγιση αυτή, ενώ το 14% διαφωνεί ελάχιστα. Περαιτέρω, ένας στους πέντε συμφωνεί ελάχιστα, ενώ τέσσερις στους δέκα συμφωνεί αρκετά και ένα 10% περίπου συμφωνεί απόλυτα.

Στον πίνακα 10 που ακολουθεί, καθώς και στο γράφημα 7 αποτυπώνονται οι απόψεις που εκφράζουν οι συμμετέχοντες στο δείγμα σχετικά με το αν κατανοούν τις έννοιες των πράσινων επενδύσεων και της πράσινης επιχειρηματικότητας. Από τα παραπάνω διαπιστώνεται ότι το 7% του δείγματος διαφωνεί απόλυτα, είτε διαφωνεί αρκετά με την πρόταση ότι οι συμμετέχοντες κατανοούν τις έννοιες πράσινες επενδύσεις και πράσινη επιχειρηματικότητα. Ακόμη, ένα 7% του δείγματος διαφωνεί ελάχιστα με την πρόταση. Από την άλλη, περίπου ένας στους πέντε συμφωνεί ελάχιστα με την πρόταση, ενώ περισσότερο από δύο στους τρεις δηλώνουν ότι κατανοούν τις έννοιες πράσινες επενδύσεις και πράσινη επιχειρηματικότητα.

Πίνακας 10: Κατανοώ τις έννοιες πράσινες επενδύσεις και πράσινη επιχειρηματικότητα

Κατανοώ τις έννοιες πράσινες επενδύσεις και πράσινη επιχειρηματικότητα	Σχετική συχνότητα $f_i\%$
Διαφωνώ Απόλυτα	4,0
Διαφωνώ Αρκετά	3,0
Διαφωνώ Ελάχιστα	7,0
Συμφωνώ Ελάχιστα	18,0
Συμφωνώ Αρκετά	37,0
Συμφωνώ Απόλυτα	31,0
	100,0

Γράφημα 7: Κατανοώ τις έννοιες πράσινες επενδύσεις και πράσινη επιχειρηματικότητα

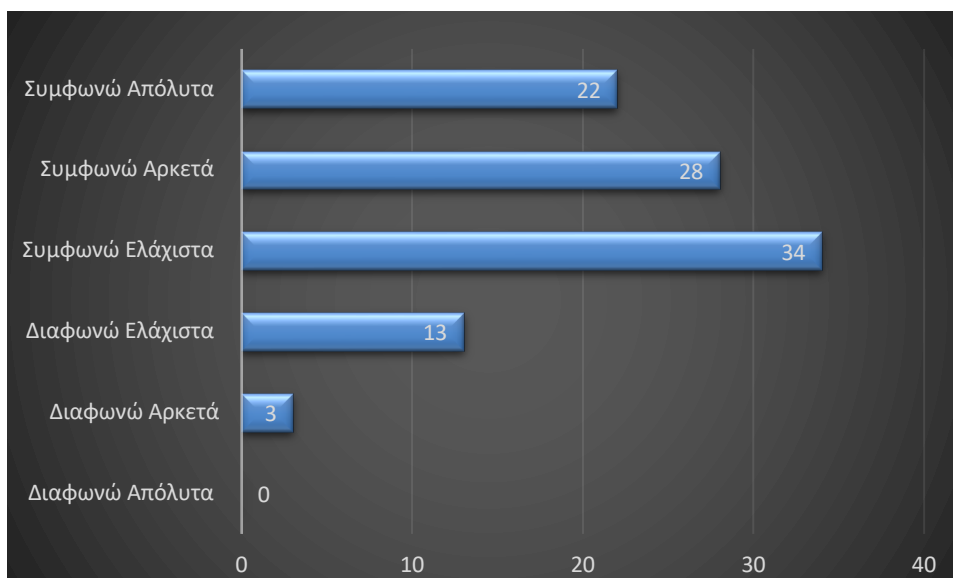

Στον πίνακα 11 και αντίστοιχα στο γράφημα 8 αποτυπώνονται οι απόψεις των συμμετεχόντων στην έρευνα αναφορικά με το αν υπήρξαν εμπόδια ή προβλήματα στην εφαρμογή της πράσινης-βιώσιμης ανάπτυξης, στα πλαίσια της πανδημίας Covid-19.

Πίνακας 11: Υπήρξαν εμπόδια/προβλήματα στην εφαρμογή της πράσινης/βιώσιμης ανάπτυξης εν μέσω Covid-19

Υπήρξαν εμπόδια/προβλήματα στην εφαρμογή της πράσινης/βιώσιμης ανάπτυξης εν μέσω Covid-19	Σχετική συχνότητα f_i%
Διαφωνώ Απόλυτα	0,0
Διαφωνώ Αρκετά	3,0
Διαφωνώ Ελάχιστα	13,0
Συμφωνώ Ελάχιστα	34,0
Συμφωνώ Αρκετά	28,0
Συμφωνώ Απόλυτα	22,0
	100,0

Γράφημα 8: Υπήρξαν εμπόδια/προβλήματα στην εφαρμογή της πράσινης/βιώσιμης ανάπτυξης εν μέσω Covid-19

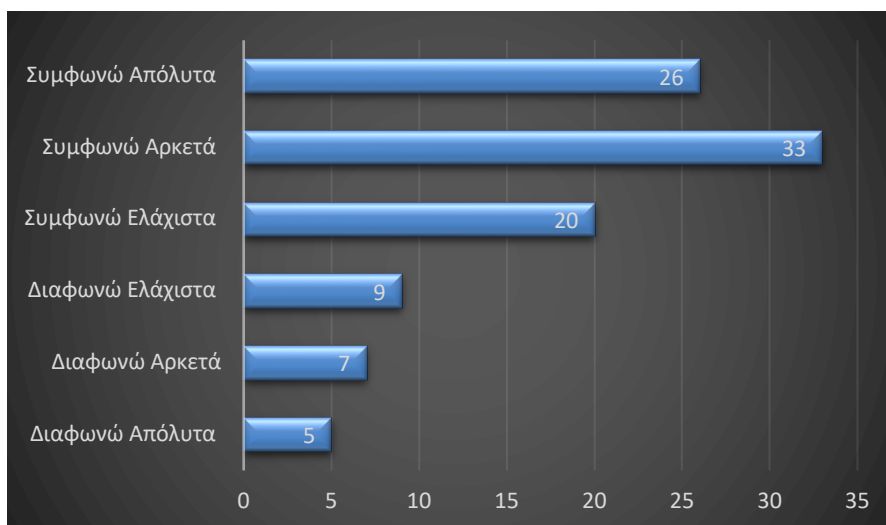
Από τα παραπάνω διαπιστώνεται ότι το 16% του δείγματος διαφωνεί αρκετά, είτε διαφωνεί ελάχιστα με την θεώρηση ότι υπήρξαν εμπόδια ή προβλήματα στην εφαρμογή της πράσινης/βιώσιμης ανάπτυξης εν μέσω Covid-19.

Στον πίνακα 12 και αντίστοιχα στο γράφημα 9, παρουσιάζονται οι απόψεις των συμμετεχόντων στην έρευνα αναφορικά με το αν οι στρατηγικές βιώσιμης ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία θεωρούνται αποτελεσματικές. Ειδικότερα, το 12% του δείγματος διαφωνεί απόλυτα, είτε διαφωνεί αρκετά με την προσέγγιση αυτή, ενώ περίπου ένας στους δέκα διαφωνεί ελάχιστα. Από την άλλη, ένας στους πέντε συμφωνεί ελάχιστα, ενώ το 1/3 συμφωνεί αρκετά. Τέλος, ποσοστό μεγαλύτερο από ένας στους τέσσερις θεωρεί ότι οι στρατηγικές βιώσιμης ανάπτυξης που εφαρμόζονται από την Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλά και η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία είναι αποτελεσματικές.

Πίνακας 12: Οι στρατηγικές βιώσιμης ανάπτυξης της Ε.Ε. και η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία είναι αποτελεσματικές

Οι στρατηγικές βιώσιμης ανάπτυξης της Ε.Ε. και η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία είναι αποτελεσματικές	Σχετική συχνότητα f_i%
Διαφωνώ Απόλυτα	5,0
Διαφωνώ Αρκετά	7,0
Διαφωνώ Ελάχιστα	9,0
Συμφωνώ Ελάχιστα	20,0
Συμφωνώ Αρκετά	33,0
Συμφωνώ Απόλυτα	26,0
	100,0

Γράφημα 9: Οι στρατηγικές βιώσιμης ανάπτυξης της Ε.Ε. και η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία είναι αποτελεσματικές

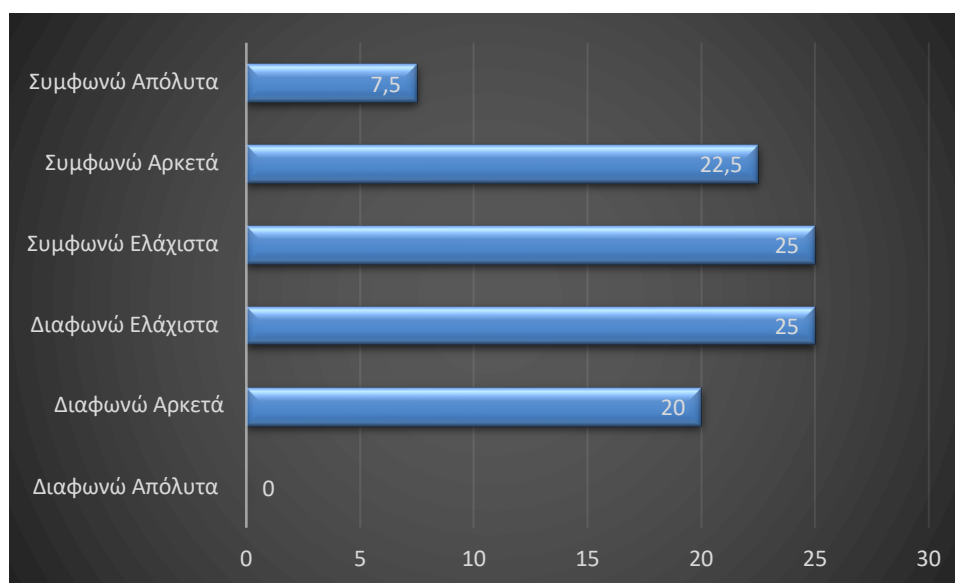
Γ. Πράσινη/Βιώσιμη Ανάπτυξη στην Ελλάδα

Στον πίνακα 13 και αντίστοιχα στο γράφημα που ακολουθεί, παρουσιάζονται οι απόψεις των συμμετεχόντων στην έρευνα, αναφορικά με το αν το θεσμικό πλαίσιο στην Ελλάδα προωθεί τις βιώσιμες επενδύσεις. Όπως διαπιστώνεται, ένας στους τέσσερις διαφωνεί ελάχιστα με την άποψη ότι το θεσμικό πλαίσιο στην Ελλάδα, συμβάλλει στην προώθηση των βιώσιμων επενδύσεων, ενώ αντίστοιχο είναι και το ποσοστό που συμφωνεί ελάχιστα με την άποψη αυτή. Περαιτέρω, το 30% του δείγματος, είτε συμφωνεί αρκετά, είτε συμφωνεί απόλυτα με την άποψη ότι το θεσμικό πλαίσιο στην Ελλάδα συμβάλλει στην προώθηση των βιώσιμων επενδύσεων.

Πίνακας 13: Το θεσμικό πλαίσιο στην Ελλάδα προωθεί τις βιώσιμες επενδύσεις

Το θεσμικό πλαίσιο στην Ελλάδα προωθεί τις βιώσιμες επενδύσεις	Σχετική συχνότητα $f_i\%$
Διαφωνώ Απόλυτα	0,0
Διαφωνώ Αρκετά	20,0
Διαφωνώ Ελάχιστα	25,0
Συμφωνώ Ελάχιστα	25,0
Συμφωνώ Αρκετά	22,5
Συμφωνώ Απόλυτα	7,5
	100,0

Γράφημα 10: Το θεσμικό πλαίσιο στην Ελλάδα προωθεί τις βιώσιμες/πράσινες επενδύσεις

Εν συνεχεία, στον πίνακα 14 και αντίστοιχα στο γράφημα 11, αποτυπώνονται οι απόψεις των συμμετεχόντων στην έρευνα, αναφορικά με το αν τα διαθέσιμα χρηματοδοτικά εργαλεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως για παράδειγμα είναι το

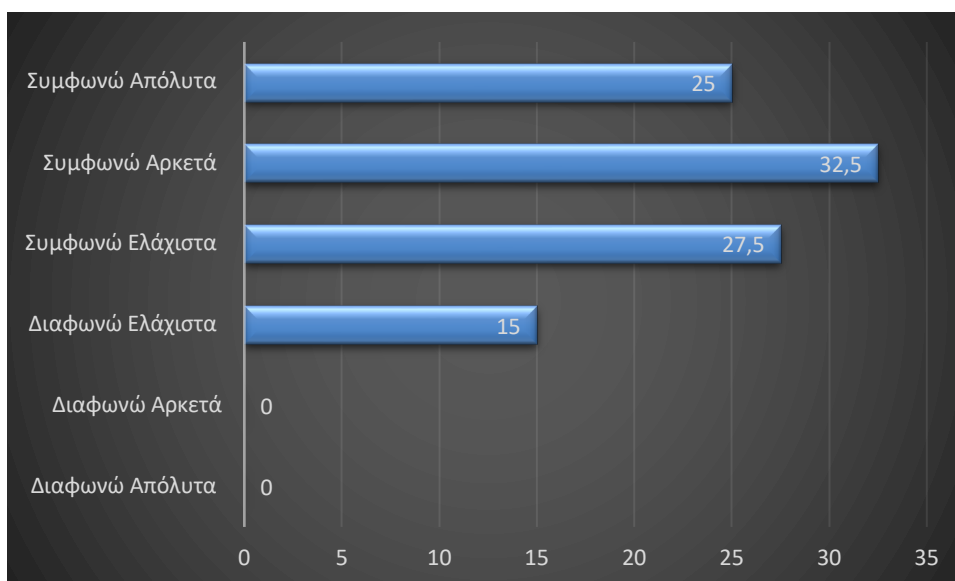
ΕΣΠΑ, ο Αναπτυξιακός Νόμος, οι Στρατηγικές Επενδύσεις κτλ., δύναται να συμβάλλουν στην προώθηση της βιώσιμης/πράσινης ανάπτυξης.

Πίνακας 14: Τα διαθέσιμα χρηματοδοτικά εργαλεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (π.χ. ΕΣΠΑ, Αναπτυξιακός Νόμος, Στρατηγικές Επενδύσεις κτλ.) συμβάλλουν στην προώθηση της βιώσιμης/πράσινης ανάπτυξης

Τα διαθέσιμα χρηματοδοτικά εργαλεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (π.χ. ΕΣΠΑ, Αναπτυξιακός Νόμος, Στρατηγικές Επενδύσεις κτλ.), συμβάλλουν στην προώθηση της βιώσιμης/πράσινης ανάπτυξης	Σχετική συχνότητα f_i%
Διαφωνώ Απόλυτα	0,0
Διαφωνώ Αρκετά	0,0
Διαφωνώ Ελάχιστα	15,0
Συμφωνώ Ελάχιστα	27,5
Συμφωνώ Αρκετά	32,50
Συμφωνώ Απόλυτα	25,0
	100,0

Όπως προκύπτει από τον πίνακα και το σχετικό διάγραμμα, μόλις το 15% του δείγματος διαφωνεί ελάχιστα με την άποψη αυτή, ενώ ποσοστό που ξεπερνά το 50% συμφωνεί απόλυτα, είτε συμφωνεί αρκετά, με το ποσοστό που συμφωνεί ελάχιστα να ανέρχεται στο 27,50%.

Γράφημα 11: Τα διαθέσιμα χρηματοδοτικά εργαλεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (π.χ. ΕΣΠΑ, Αναπτυξιακός Νόμος, Στρατηγικές Επενδύσεις κτλ.) συμβάλλουν στην προώθηση της βιώσιμης/πράσινης ανάπτυξης

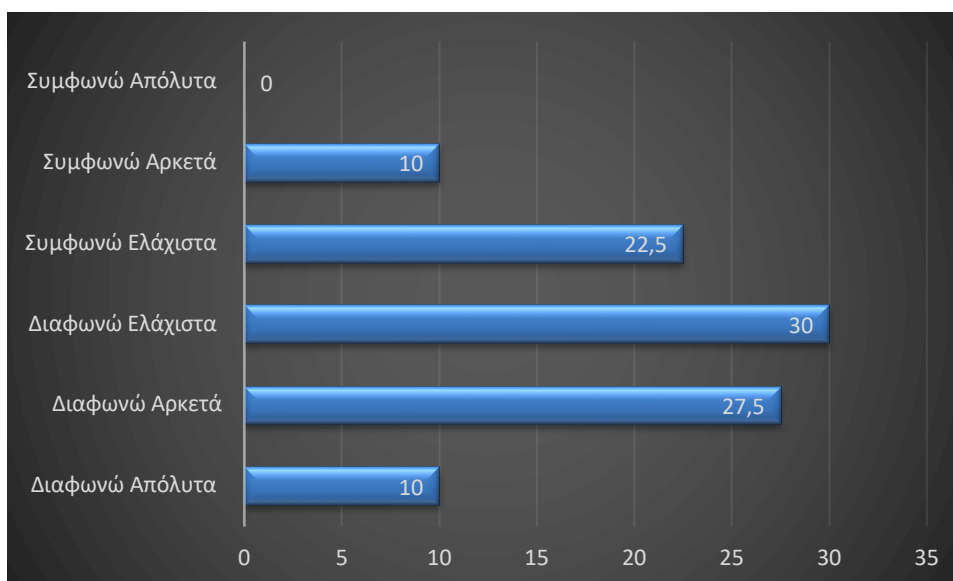
Στον πίνακα 15 που ακολουθεί και αντίστοιχα στο γράφημα 12 παρουσιάζεται η άποψη του δείγματος, σχετικά με το αν η πράσινη τραπεζική και τα πράσινα ομόλογα θεωρούνται αναπτυγμένα στην Ελλάδα. Όπως διαπιστώνεται, περίπου το 60% (57,5% για την ακρίβεια), διαφωνεί απόλυτα ή διαφωνεί αρκετά, είτε διαφωνεί ελάχιστα με την θέση ότι η πράσινη τραπεζική και τα πράσινα ομόλογα είναι αναπτυγμένα στην Ελλάδα. Μόλις το 10% συμφωνεί αρκετά, ενώ 0% είναι το ποσοστό που συμφωνεί απόλυτα. Τέλος, το 22,5% συμφωνεί ελάχιστα.

Πίνακας 15: Η πράσινη τραπεζική και τα πράσινα ομόλογα είναι αναπτυγμένα στην Ελλάδα

Η πράσινη τραπεζική και τα πράσινα ομόλογα είναι αναπτυγμένα στην Ελλάδα	Σχετική συχνότητα $f_i\%$
Διαφωνώ Απόλυτα	10,0
Διαφωνώ Αρκετά	27,50

Διαφωνώ Ελάχιστα	30,0
Συμφωνώ Ελάχιστα	22,5
Συμφωνώ Αρκετά	10,0
Συμφωνώ Απόλυτα	0,0
	100,0

Γράφημα 12: Η πράσινη τραπεζική και τα πράσινα ομόλογα είναι αναπτυγμένα στην Ελλάδα

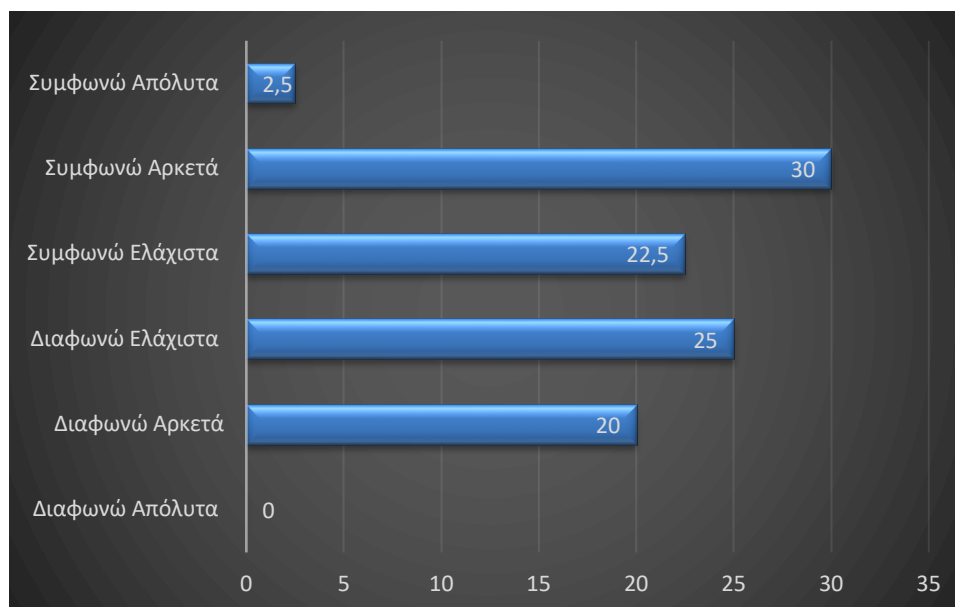

Στον πίνακα 16 και στο γράφημα 13 που ακολουθούν, οι συμμετέχοντες στην έρευνα απαντούν αναφορικά με το αν γνωρίζουν πράσινες επενδύσεις που έχουν χρηματοδοτηθεί στην Ελλάδα, κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών. Ποσοστό της τάξεως του 55%, συμφωνεί απόλυτα, αρκετά, είτε ελάχιστα, γνωρίζοντας ουσιαστικά σχετικές επενδύσεις, ενώ αντίστοιχα, το 45% διαφωνεί αρκετά, είτε διαφωνεί ελάχιστα, μη γνωρίζοντας σχετικές επενδύσεις.

Πίνακας 16: Γνωρίζω πράσινες επενδύσεις που έχουν χρηματοδοτηθεί στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών

Γνωρίζω πράσινες επενδύσεις που έχουν χρηματοδοτηθεί στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών	Σχετική συχνότητα $f_i\%$
Διαφωνώ Απόλυτα	0,0
Διαφωνώ Αρκετά	20,0
Διαφωνώ Ελάχιστα	25,0
Συμφωνώ Ελάχιστα	22,5
Συμφωνώ Αρκετά	30,0
Συμφωνώ Απόλυτα	2,5
	100,0

Γράφημα 13: Γνωρίζω πράσινες επενδύσεις που έχουν χρηματοδοτηθεί στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών

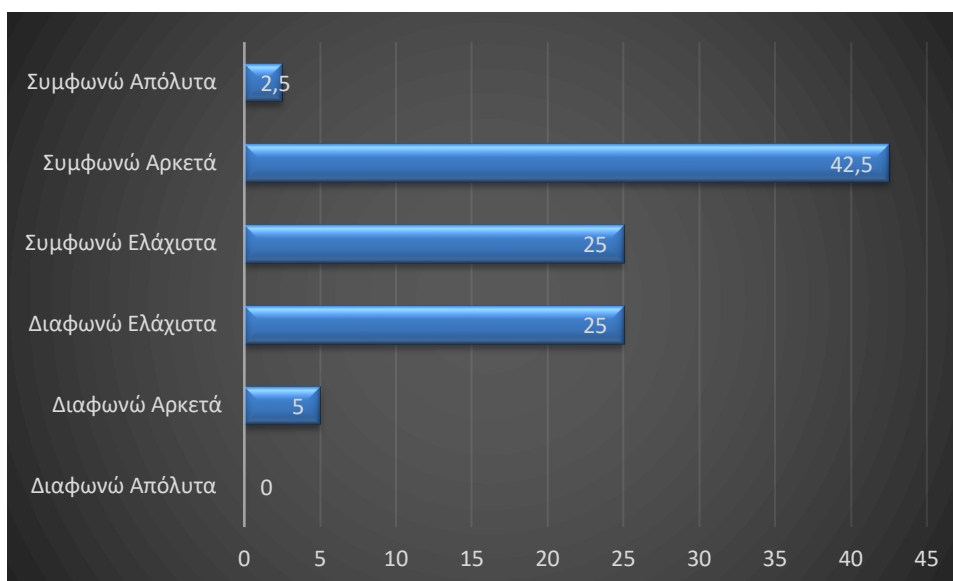
Στον πίνακα 17 και στο γράφημα 14 αντίστοιχα, οι συμμετέχοντες στην έρευνα απαντούν σχετικά με το αν οι διεθνείς αναπτυξιακές τράπεζες μέσω των σχετικών τους χρηματοδοτήσεων, συμβάλλουν στην ενδυνάμωση της πράσινης/βιώσιμης

ανάπτυξης. Πιο αναλυτικά, το 45% του δείγματος συμφωνεί απόλυτα, είτε συμφωνεί αρκετά με την άποψη αυτή, αντίστοιχα, μόλις το 5% διαφωνεί αρκετά. Από 25% καταλαμβάνουν οι απαντήσεις διαφωνώ ελάχιστα και συμφωνώ ελάχιστα.

Πίνακας 17: Οι διεθνείς αναπτυξιακές τράπεζες μέσω των χρηματοδοτήσεων τους συμβάλλουν στην ενδυνάμωση της πράσινης/βιώσιμης ανάπτυξης

Οι διεθνείς αναπτυξιακές τράπεζες μέσω των χρηματοδοτήσεων τους συμβάλλουν στην ενδυνάμωση της πράσινης/βιώσιμης ανάπτυξης	Σχετική συχνότητα $f_i\%$
Διαφωνώ Απόλυτα	0,0
Διαφωνώ Αρκετά	5,0
Διαφωνώ Ελάχιστα	25,0
Συμφωνώ Ελάχιστα	25,0
Συμφωνώ Αρκετά	42,5
Συμφωνώ Απόλυτα	2,5
	100,0

Γράφημα 14: Οι διεθνείς αναπτυξιακές τράπεζες μέσω των χρηματοδοτήσεων τους συμβάλλουν στην ενδυνάμωση της πράσινης/βιώσιμης ανάπτυξης.

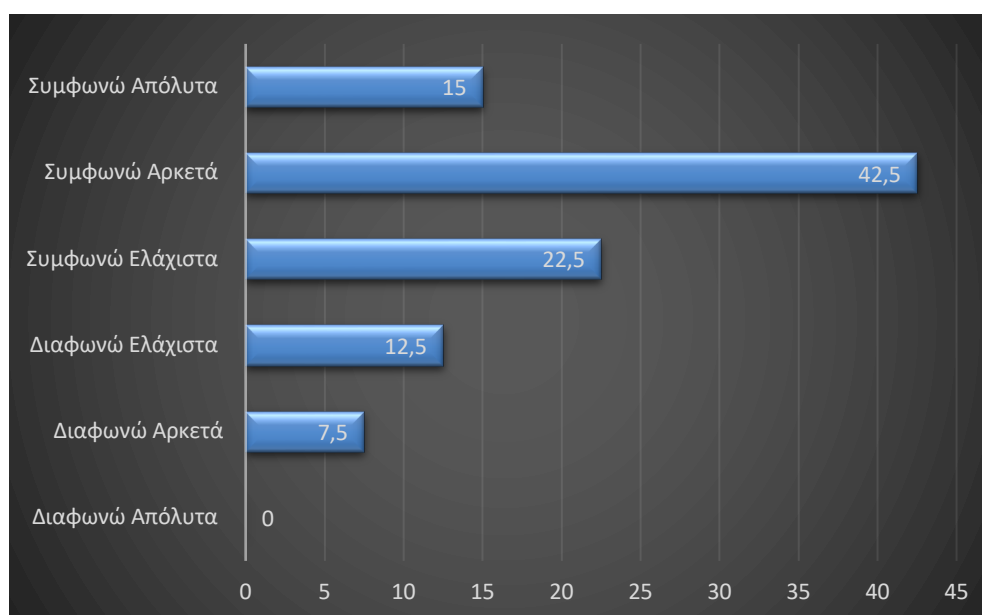

Στον πίνακα 18 και στο γράφημα 15, οι συμμετέχοντες στην έρευνα απαντούν αναφορικά με το αν η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (EBRD) ενισχύει την πράσινη/βιώσιμη ανάπτυξη μέσω των σχετικών δράσεων που αναπτύσσει στην Ελλάδα. Ένας στους τέσσερις συμμετέχοντες διαφωνεί απόλυτα, είτε διαφωνεί αρκετά, είτε διαφωνεί ελάχιστα με την θεώρηση αυτή, ενώ αντίστοιχα, το 22,5% του δείγματος συμφωνεί ελάχιστα.

Πίνακας 18: Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (EBRD) ενισχύει την πράσινη/βιώσιμη ανάπτυξη μέσω των δράσεων της στην Ελλάδα

Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (EBRD) ενισχύει την πράσινη/βιώσιμη ανάπτυξη μέσω των δράσεων της στην Ελλάδα	Σχετική συχνότητα $f_i\%$
Διαφωνώ Απόλυτα	0,0
Διαφωνώ Αρκετά	7,5
Διαφωνώ Ελάχιστα	17,5
Συμφωνώ Ελάχιστα	22,5
Συμφωνώ Αρκετά	47,5
Συμφωνώ Απόλυτα	5,0
	100,0

Γράφημα 15: Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (EBRD) ενισχύει την πράσινη/βιώσιμη ανάπτυξη μέσω των δράσεων της στην Ελλάδα

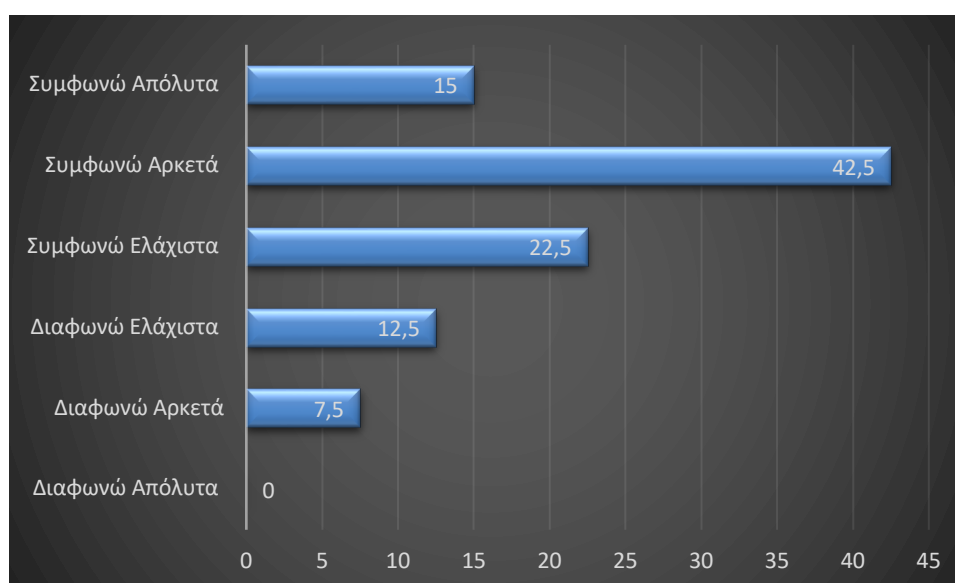

Στον πίνακα 19 και στο γράφημα 16, παρουσιάζονται οι απόψεις των συμμετεχόντων στην έρευνα σχετικά με το αν η Ελλάδα διαθέτει σημαντικές ευκαιρίες πράσινης/βιώσιμης ανάπτυξης. Ποσοστό της τάξεως του 57,5% συμφωνεί απόλυτα, είτε συμφωνεί αρκετά με την άποψη ότι η Ελλάδα διαθέτει σημαντικές ευκαιρίες πράσινης/βιώσιμης ανάπτυξης, ενώ και ένα ποσοστό 22,5% του δείγματος συμφωνεί ελάχιστα με την θεώρηση αυτή. Από την άλλη, το 7,5% των συμμετεχόντων διαφωνεί αρκετά και το 12,5% διαφωνεί ελάχιστα.

Πίνακας 19: Η Ελλάδα διαθέτει σημαντικές ευκαιρίες πράσινης/βιώσιμης ανάπτυξης

Η Ελλάδα διαθέτει σημαντικές ευκαιρίες πράσινης/βιώσιμης ανάπτυξης	Σχετική συχνότητα $f_i\%$
Διαφωνώ Απόλυτα	0,0
Διαφωνώ Αρκετά	7,5
Διαφωνώ Ελάχιστα	12,5
Συμφωνώ Ελάχιστα	22,5
Συμφωνώ Αρκετά	42,5
Συμφωνώ Απόλυτα	15,0
	100,0

Γράφημα 16: Η Ελλάδα διαθέτει σημαντικές ευκαιρίες πράσινης ανάπτυξης

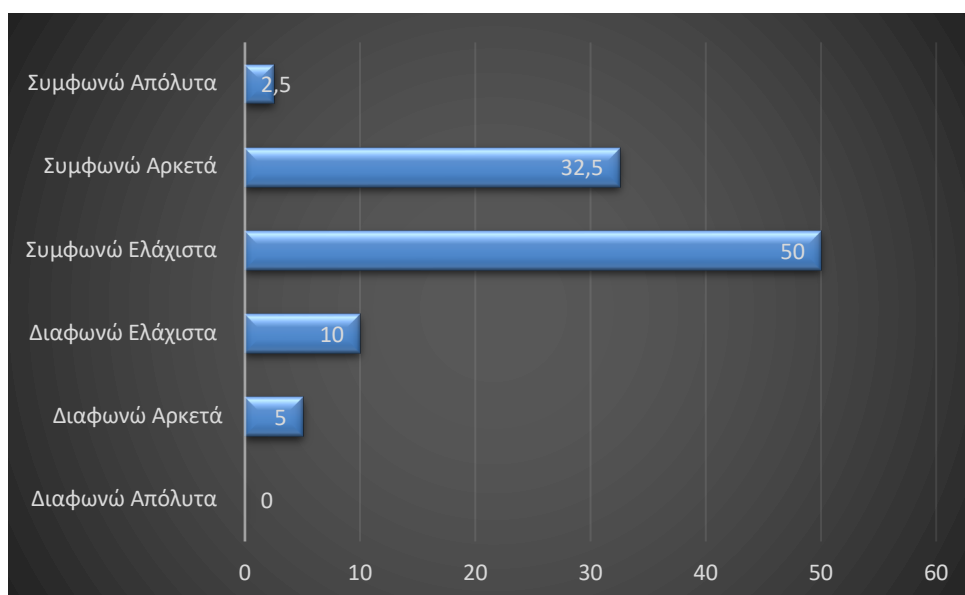

Περαιτέρω, στον πίνακα 20 και στο γράφημα 17, οι συμμετέχοντες στην έρευνα απαντούν στο αν μπορεί να υπάρξει αντιμετώπιση των εμποδίων/προβλημάτων, όπως για παράδειγμα είναι τα χρηματοδοτικά κενά που συνδέονται με την πράσινη/βιώσιμη ανάπτυξη στην Ελλάδα. Από τις απαντήσεις τους προέκυψε ότι ένας στους δύο συμφωνεί ελάχιστα με την θέση αυτή, ενώ το 35% συμφωνεί απόλυτα, είτε συμφωνεί αρκετά, ενώ μόλις το 15% του δείγματος διαφωνεί ελάχιστα, είτε διαφωνεί αρκετά.

Πίνακας 20: Μπορεί να υπάρξει αντιμετώπιση των εμποδίων/προβλημάτων (π.χ. χρηματοδοτικά κενά) που συνδέονται με την πράσινη/βιώσιμη ανάπτυξη στην Ελλάδα

Μπορεί να υπάρξει αντιμετώπιση των εμποδίων/προβλημάτων (π.χ. χρηματοδοτικά κενά) που συνδέονται με την πράσινη/βιώσιμη ανάπτυξη στην Ελλάδα	Σχετική συχνότητα $f_i\%$
Διαφωνώ Απόλυτα	0,0
Διαφωνώ Αρκετά	5,0
Διαφωνώ Ελάχιστα	10,0
Συμφωνώ Ελάχιστα	50,0
Συμφωνώ Αρκετά	32,5
Συμφωνώ Απόλυτα	2,5
	100,0

Γράφημα 17: Μπορεί να υπάρξει αντιμετώπιση των εμποδίων/ προβλημάτων (π.χ. χρηματοδοτικά κενά) που συνδέονται με την πράσινη/βιώσιμη ανάπτυξη στην Ελλάδα

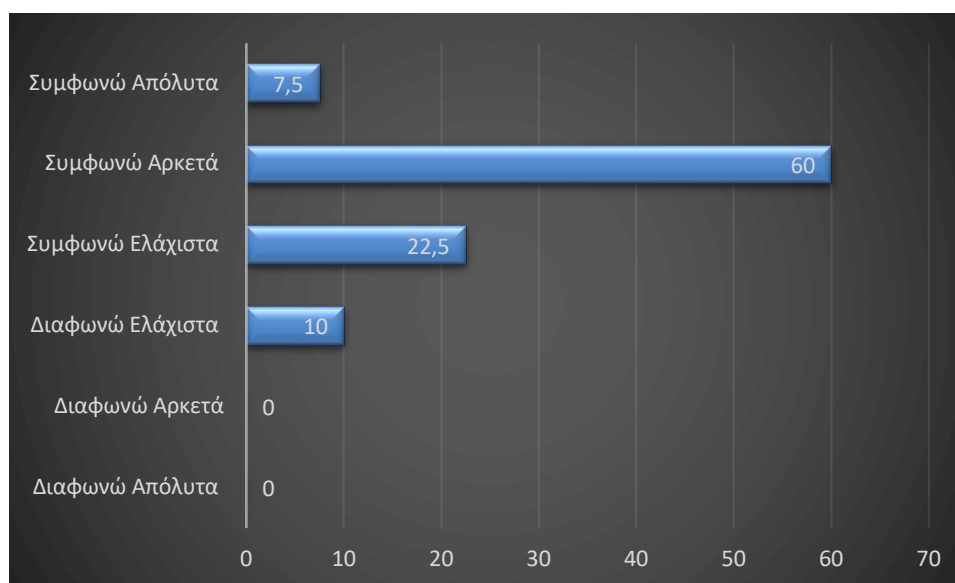

Τέλος, στον πίνακα 21 και στο γράφημα 18, οι συμμετέχοντες στην έρευνα απαντούν σχετικά με το αν η διεθνής χρηματοπιστωτική αστάθεια αναμένεται να επιδράσει στην πραγματοποίηση πράσινων/βιώσιμων επενδύσεων. Όπως προκύπτει, ποσοστό μεγαλύτερο από δύο στους τρεις συμφωνεί απόλυτα, είτε συμφωνεί αρκετά, ενώ μόλις το 10% του δείγματος διαφωνεί ελάχιστα με την άποψη αυτή.

Πίνακας 21: Η διεθνής χρηματοπιστωτική αστάθεια αναμένεται να επηρεάσει την πραγματοποίηση πράσινων/βιώσιμων επενδύσεων

Η διεθνής χρηματοπιστωτική αστάθεια αναμένεται να επηρεάσει την πραγματοποίηση πράσινων/βιώσιμων επενδύσεων	Σχετική συχνότητα $f_i\%$
Διαφωνώ Απόλυτα	0,0
Διαφωνώ Αρκετά	0,0
Διαφωνώ Ελάχιστα	10,0
Συμφωνώ Ελάχιστα	22,5
Συμφωνώ Αρκετά	60,0
Συμφωνώ Απόλυτα	7,5
	100,0

Γράφημα 18: Η διεθνής χρηματοπιστωτική αστάθεια αναμένεται να επηρεάσει την πραγματοποίηση πράσινων/βιώσιμων επενδύσεων

5.6 Συζήτηση

Από τα παραπάνω αποτελέσματα προέκυψαν ιδιαίτερα ενδιαφέροντα συμπεράσματα. Ειδικότερα, από την μελέτη των δημογραφικών στοιχείων, διαπιστώθηκε ότι το ποσοστό των ανδρών και των γυναικών, κυμαίνονταν στα ίδια επίπεδα, ενώ περίπου δύο στους τρεις εκ των συμμετεχόντων ήταν ηλικίας έως και 40 ετών, ενώ μόλις το 12% του δείγματος είχε ηλικία άνω των 50 ετών. Η σχετικά νεαρή ηλικία του δείγματος αποτυπώθηκε και στα λίγα σχετικά έτη υπηρεσίας, με έναν στους τέσσερις συμμετέχοντες να έχει έως και δέκα έτη προϋπηρεσίας, ενώ το ένας στους πέντε είχε 11-15 έτη προϋπηρεσίας. Ποσοστό που ξεπερνά το 80% του δείγματος είναι κάτοχοι πτυχίου τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, είτε μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών, ενώ το 55% του δείγματος εργάζεται στον δημόσιο τομέα, είτε σε Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης, ενώ αντίστοιχα, το 45% απασχολείται στον ιδιωτικό τομέα.

Σχετικά τις γνώσεις του δείγματος αναφορικά με τις έννοιες της πράσινης/βιώσιμης ανάπτυξης, διαπιστώνεται ότι ποσοστό που ξεπερνά το 50% συμφωνεί απόλυτα, είτε συμφωνεί αρκετά με την πρόταση ότι γνωρίζει εις βάθος την έννοια της πράσινης/βιώσιμης ανάπτυξης. Περαιτέρω, περίπου επτά στους δέκα, είτε συμφωνούν απόλυτα, είτε συμφωνούν αρκετά με το ότι κατανοούν τις έννοιες πράσινες επενδύσεις και πράσινη επιχειρηματικότητα. Ενδιαφέρον έχει το γεγονός ότι ένας στους δύο θεωρεί ότι διαπιστώθηκαν προβλήματα και εμπόδια στην εφαρμογή της πράσινης/βιώσιμης ανάπτυξης εν μέσω της πανδημίας Covid-19, ενώ αντίστοιχα 60% του δείγματος θεωρεί ότι οι στρατηγικές βιώσιμης ανάπτυξης της Ε.Ε. και η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία είναι αποτελεσματικές, λαμβάνοντας υπόψη ότι συμφωνούν απόλυτα με την άποψη αυτή, είτε συμφωνούν αρκετά.

Από την έρευνα επίσης διαπιστώθηκε ότι ποσοστό που προσεγγίζει το 45% του δείγματος διαφωνεί αρκετά, είτε διαφωνεί ελάχιστα με την άποψη ότι το θεσμικό πλαίσιο της Ελλάδος, συμβάλλει στην προώθηση των βιώσιμων επενδύσεων. Περαιτέρω, ποσοστό μεγαλύτερο από το 50% των συμμετεχόντων στην έρευνα θεωρεί ότι τα διαθέσιμα χρηματοδοτικά εργαλεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως για παράδειγμα είναι το ΕΣΠΑ, μπορούν να συμβάλλουν στην προώθηση της βιώσιμης/πράσινης ανάπτυξης. Περίπου δύο στους τρεις, όπως προκύπτει από την

έρευνα εκτιμούν ότι η πράσινη τραπεζική και τα πράσινα ομόλογα δεν είναι αναπτυγμένα στην Ελλάδα, ενώ μόλις ένας στους τρεις γνωρίζει πράσινες επενδύσεις που έχουν χρηματοδοτηθεί στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών.

Το 45% του δείγματος, είτε συμφωνεί αρκετά, είτε συμφωνεί απόλυτα με την άποψη ότι οι διεθνείς αναπτυξιακές τράπεζες μέσω των χρηματοδοτήσεων που παρέχουν, μπορούν να συμβάλλουν στην ενίσχυση της πράσινης/βιώσιμης ανάπτυξης. Παρόμοιο είναι και το ποσοστό αυτών που θεωρεί ότι η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (EBRD), ενισχύει την πράσινη/βιώσιμη ανάπτυξη μέσω των δράσεων που επιτελεί στην Ελλάδα. Τέσσερις στους πέντε, συμφωνούν ελάχιστα, είτε συμφωνούν αρκετά, είτε συμφωνούν απόλυτα με την άποψη ότι η Ελλάδα διαθέτει σημαντικές ευκαιρίες πράσινης/βιώσιμης ανάπτυξης. Αρκετά αισιόδοξοι είναι οι συμμετέχοντες στην έρευνα, σχετικά με το αν μπορεί να υπάρξει αντιμετώπιση των εμποδίων/προβλημάτων που σχετίζονται με την πράσινη/βιώσιμη ανάπτυξη στην Ελλάδα. Το ποσοστό που συμφωνεί ελάχιστα, είτε συμφωνεί αρκετά, είτε συμφωνεί απόλυτα ανέρχεται στο 85%. Τέλος, να σημειωθεί ότι ποσοστό μεγαλύτερο από δύο στους τρεις θεωρούν ότι η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση, αναμένεται να επηρεάσει την πραγματοποίηση πράσινων/βιώσιμων επενδύσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: Ανάλυση ελληνικής εμπειρίας

6.1 Εισαγωγή

Στο κεφάλαιο αυτό αναλύεται η ελληνική εμπειρία, όπου περιγράφονται τα πλεονεκτήματα των διεθνών χρηματοδοτικών εργαλείων, ενώ αναδεικνύονται οι ευκαιρίες και παρουσιάζονται τα προβλήματα και οι δυσκολίες. Τέλος, παρουσιάζονται πιθανές λύσεις.

6.2 Πλεονεκτήματα διεθνών χρηματοδοτικών εργαλείων

Η εφαρμογή διεθνών χρηματοδοτικών εργαλείων, δημιουργεί πλήθος ωφελειών, τόσο για τις ίδιες τις επιχειρήσεις-οργανισμούς που τα χρησιμοποιούν, όσο και για το σύνολο της οικονομίας. Ειδικότερα, οι διεθνείς οργανισμοί που προσφέρουν τα σχετικά εργαλεία, μπορούν να αξιολογήσουν με απόλυτη ακρίβεια την βιωσιμότητα μιας επένδυσης-εγχειρήματος, αποτρέποντας έτσι την δαπάνη χρημάτων που πιθανώς δεν θα μπορούσε να πετύχει τον σκοπό για τον οποίο προορίζεται. Προς την κατεύθυνση αυτή συμβάλλει και η μεγάλη τεχνογνωσία και εμπειρία που διαθέτουν οι οργανισμοί αυτοί, ενώ και τα ίδια τα χρηματοδοτικά εργαλεία, διαθέτουν υψηλότερη αξιοπιστία, καθώς έχουν χρησιμοποιηθεί και σε άλλες χώρες.

Παράλληλα, μέσω των εργαλείων αυτών, δύναται να υπάρξει ανταλλαγή καλών πρακτικών μεταξύ αντίστοιχων επιχειρήσεων ή οργανισμών που έχουν χρηματοδοτηθεί, εστιάζοντας μεταξύ άλλων και στο σκέλος του έργου που αφορά τη λειτουργία αυτού. Με τον τρόπο αυτό, διασφαλίζεται και μεγαλύτερη βιωσιμότητα στις επιμέρους χρηματοδοτήσεις.

Επιπροσθέτως, τα διεθνή χρηματοδοτικά εργαλεία, λόγω της δομής τους, μπορούν να έχουν μεγάλο εύρος κεφαλαίων, καθώς δύναται να αντλούν πόρους από διαφορετικές πηγές. Με τον τρόπο αυτό, διασφαλίζεται η ομαλότητα της χρηματοδότησης, ενώ συνάμα επιτυγχάνεται και καλύτερη διαχείριση του χρηματοδοτικού ρίσκου που απορρέει στα πλαίσια λειτουργίας του εκάστοτε χρηματοδοτικού εργαλείου.

6.3 Ευκαιρίες

Οι ευκαιρίες που αφορούν τα διεθνή χρηματοδοτικά εργαλεία είναι σημαντικές και είναι αναγκαίο να αξιοποιηθούν στο έπακρο γενικά και ιδίως στην ελληνική πραγματικότητα. Πιο συγκεκριμένα, οι ευκαιρίες αυτές συνδέονται και με τη δυνατότητα συνεργειών με άλλα διαθέσιμα χρηματοδοτικά εργαλεία, όπως για παράδειγμα είναι οι χρηματοδοτήσεις που παρέχονται από το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας. Στην κατεύθυνση αυτή υπάρχει ήδη συνεργασία μεταξύ του Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας και της Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (EBRD).

Περαιτέρω, σημαντικές ευκαιρίες για την περαιτέρω ανάπτυξη και αξιοποίηση των χρηματοδοτικών εργαλείων αυτών, αποτελούν οι διεθνείς και ευρωπαϊκές τάσεις που υπάρχουν στην οικονομία και στην τεχνολογία, όπως για παράδειγμα είναι ο ψηφιακός μετασχηματισμός, καθώς και η έμφαση σε πράσινες και περισσότερο βιώσιμες επενδύσεις. Παράλληλα, θα πρέπει να αξιοποιηθούν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο οι δυνατότητες συνεργασίας με τον ιδιωτικό τομέα, ο οποίος σε αρκετούς κλάδους στην Ευρώπη, εν μέσω πανδημίας κατάφερε να συγκεντρώσει υψηλά επίπεδα ρευστότητας, γεγονός που επιτρέπει να υπάρχουν διαθέσιμα ίδια κεφαλαία, τα οποία δύναται να συνδυαστούν με διεθνή χρηματοδοτικά εργαλεία, που θα περιλαμβάνουν για παράδειγμα τη διασφάλιση σχετικών εγγυήσεων.

Εξίσου σημαντική ευκαιρία αποτελεί και η αξιοποίηση των καλών πρακτικών που έχουν αναπτυχθεί στην Ευρώπη, καθώς επίσης και στην Ελλάδα, με τις πρακτικές αυτές να αφορούν ποικίλους τομείς της οικονομίας και ιδίως την υποστήριξη έργων υποδομής, καθώς και έργων που συμβάλλουν στην μετάβαση προς μια περισσότερο βιώσιμη περιβαλλοντικά οικονομία. Ακόμη, θα πρέπει να υπάρξει και αξιοποίηση των σχετικών πολιτικών που έχουν διαμορφωθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλά και από διεθνείς φορείς, όπως για παράδειγμα είναι η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία.

6.4 Προβλήματα-Δυσκολίες

Τα προβλήματα με την αξιοποίηση των διεθνών χρηματοδοτικών εργαλείων, είναι ποικίλα και συνδέονται τόσο με την συγκυρία, όσο και με την ίδια τη δομή της οικονομίας. Στη συνέχεια, συνοψίζονται, οι πλέον σημαντικές δυσκολίες που συνδέονται με την αξιοποίηση των εργαλείων αυτών:

- Μέγεθος και δομή των ελληνικών επιχειρήσεων (κατά κύριο λόγο μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, οι οποίες κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών αντιμετώπισαν σημαντικά προβλήματα λόγω των παρατεταμένων κρίσεων).
- Υψηλές πληθωριστικές πιέσεις, που ισχύουν έως και σήμερα και δημιουργούν προβληματισμό στις επιχειρήσεις αναφορικά με την υλοποίηση των στόχων που έχουν θέσει.
- Έντονη γραφειοκρατία, παρά το γεγονός ότι κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών έχουν γίνει σημαντικές ενέργειες, έτσι ώστε να μετριαστεί, αξιοποιώντας και την τεχνολογία.
- Περιορισμένη ενημέρωση και δισταγμός, ιδίως από μικρότερες επιχειρήσεις, έτσι ώστε να συμμετέχουν αυτές στην άντληση πόρων από διεθνή χρηματοδοτικά εργαλεία.
- Χαμηλά επίπεδα διεθνοποίησης ορισμένων επιχειρήσεων και οργανισμών.

6.5 Πιθανές λύσεις

Πιθανές λύσεις θα μπορούσαν να δοθούν, αναπτύσσοντας συνέργειες μεταξύ του ίδιου του κράτους, οργανισμών, όπως για παράδειγμα είναι τα επιμελητήρια, καθώς επίσης και των ίδιων των επιχειρήσεων, οι οποίες δυνητικά θα μπορούσαν να αντλήσουν πόρους από τα διεθνή χρηματοδοτικά εργαλεία. Έμφαση επίσης θα πρέπει να δοθεί στις συνέργειες των χρηματοδοτικών αυτών εργαλείων με άλλες ενισχύσεις και χρηματοδοτήσεις, έτσι ώστε να λειτουργούν με τρόπο συμπληρωματικό.

Σε κάθε περίπτωση, θα πρέπει τα επιμελητήρια και άλλοι φορείς που συνδέονται με την επιχειρηματικότητα να ενημερώνουν αναλυτικά τα μέλη τους σχετικά με τα οφέλη, καθώς και με τις δυνατότητες που προκύπτουν από τα διεθνή χρηματοδοτικά

εργαλεία, ενώ έμφαση θα πρέπει να δοθεί και στον τρόπο συμμετοχής των επιχειρήσεων, έτσι ώστε να είναι όσο το δυνατόν πιο φιλικός προς τις επιχειρήσεις, ιδίως τις μικρότερες. Επιπρόσθετα, χρειάζεται να υπάρξει περαιτέρω απλοποίηση του θεσμικού πλαισίου που αφορά τις επιχειρήσεις και τις επενδύσεις γενικότερα, ενώ κρίσιμη θεωρείται και η βοήθεια του τραπεζικού τομέα.

Ιδιαίτερα σημαντικό είναι να υπάρξει και ανταλλαγή καλών πρακτικών, μεταξύ των φορέων διαχείρισης των επιμέρους χρηματοδοτικών προγραμμάτων, όπως επίσης και μεταξύ των επιμέρους φορέων που ενδιαφέρονται να λάβουν τις σχετικές χρηματοδοτήσεις. Οι πρακτικές αυτές, θα πρέπει να επιδιώκεται να ενσωματωθούν στην ελληνική πραγματικότητα με τον βέλτιστο δυνατό τρόπο, έτσι ώστε να προσαρμόζονται πλήρως και να μπορέσουν να δημιουργήσουν τα μέγιστα δυνατά οφέλη, τόσο για τις επιχειρήσεις και τους οργανισμούς, όσο και για το σύνολο της οικονομίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: Προτάσεις-Συμπεράσματα

Κατά τη διάρκεια τελευταίων ετών, δίνεται έμφαση παγκοσμίως, στην Ευρώπη, αλλά και στην Ελλάδα στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, καθώς επίσης και στην μετάβαση προς ένα περισσότερο βιώσιμο μέλλον. Πέρα από το θεσμικό πλαίσιο που έχει διαμορφωθεί σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο, η πραγματοποίηση των αναγκαίων δράσεων για την επίτευξη των σχετικών στόχων, απαιτεί σημαντικούς πόρους, οι οποίοι δεν υπάρχουν με μεγάλη ευκολία, ούτε στον δημόσιο τομέα, ούτε στον ιδιωτικό τομέα. Σημαίνοντα ρόλο διαδραματίζει η άντληση πόρων από σχετικά χρηματοδοτικά εργαλεία που έχουν διαμορφωθεί από την Ε.Ε., με τα κράτη μέλη να αντλούν πόρους απευθείας, είτε μέσω ενδιάμεσων εθνικών φορέων. Οι πόροι αυτοί αφορούν δημόσιες παρεμβάσεις, όπως επίσης και επενδύσεις του ιδιωτικού τομέα, οι οποίες θέτουν στο επίκεντρο τη βιωσιμότητα και την ενίσχυση της ανθεκτικότητας έναντι της κλιματικής αλλαγής.

Στα πλαίσια αυτά κάλυψης του χρηματοδοτικού κενού, κρίσιμος μπορεί να είναι ο ρόλος των διεθνών χρηματοπιστωτικών οργανισμών, οι οποίοι πέρα από τους κατάλληλους πόρους, δύναται να συμβάλλουν στην μεταφορά τεχνογνωσίας προς τα επιμέρους κράτη, καθώς και προς τις επιχειρήσεις. Ήδη στην Ελλάδα δραστηριοποιείται με επιτυχία η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (EBRD), η οποία από το 2015 έχει χρηματοδοτήσει σημαντικό αριθμό έργων, στους τομείς των υποδομών, της πράσινης μετάβασης, καθώς και στον τομέα της αγροδιατροφής. Η περαιτέρω αξιοποίηση των διαθέσιμων αυτών χρηματοδοτικών εργαλείων απαιτεί καλύτερη ενημέρωση των επιχειρήσεων και των οργανισμών, καθώς επίσης και δράσεις συνεργειών, έτσι ώστε να αξιοποιηθούν οι κατάλληλες καλές πρακτικές με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες της ελληνικής οικονομικής πραγματικότητας. Εξίσου σημαντικό είναι να υπάρξουν συνέργειες των διεθνών χρηματοδοτικών εργαλείων με άλλα χρηματοδοτικά εργαλεία, όπως γίνεται για παράδειγμα μέσω της σύμπραξης του Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας με την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (EBRD).

Από την έρευνα που πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια της παρούσας εργασίας, προέκυψαν ενδιαφέροντα συμπεράσματα. Ειδικότερα, το δείγμα που συμμετείχε στην έρευνα αποτελούνταν από εκατό άτομα, κυρίως ηλικίας κάτω των 40 ετών, ενώ τέσσερις στους πέντε εξ' αυτών ήταν απόφοιτοι πανεπιστημίου, είτε κάτοχοι μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών. Το 55% του δείγματος εργάζεται στον δημόσιο τομέα, είτε σε Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Ένας στους δύο, από όσους συμμετείχαν στην έρευνα υποστηρίζουν ότι είναι εξοικειωμένοι με την έννοια της πράσινης/βιώσιμης ανάπτυξης, ενώ το 70% περίπου κατανοεί τις έννοιες πράσινης και βιώσιμης ανάπτυξης. Περαιτέρω, διαπιστώνεται ότι το 50% θεωρεί ότι δημιουργήθηκαν προβλήματα στη βιώσιμη ανάπτυξη εξαιτίας της πρόσφατης πανδημίας, ενώ αντίστοιχα το 60% του δείγματος εκτιμά ότι οι στρατηγικές βιώσιμης ανάπτυξης της Ε.Ε. και η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία είναι αποτελεσματικές.

Επιπρόσθετα, από την έρευνα προέκυψε ότι περίπου το 50% του δείγματος, θεωρεί ότι θεσμικό πλαίσιο συμβάλλει στην προώθηση βιώσιμων επενδύσεων, ενώ αντίστοιχο είναι και το ποσοστό αυτών, που θεωρούν ότι τα διαθέσιμα χρηματοδοτικά εργαλεία της Ε.Ε., μπορούν να συμβάλλουν στην επίτευξη της πράσινης/βιώσιμης ανάπτυξης. Κοινή παραδοχή αποτελεί το γεγονός ότι τόσο η πράσινη τραπεζική, όσο και τα πράσινα ομόλογα δεν είναι αναπτυγμένα στην Ελλάδα, ενώ μόλις ένας στους τρεις γνωρίζει πράσινες επενδύσεις που έχουν λάβει χρηματοδότηση στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια των τελευταίων τριών ετών.

Ακόμη, περίπου ένας στους δύο θεωρεί ότι οι αναπτυξιακές τράπεζες, μέσω των σχετικών χρηματοδοτήσεων που παρέχουν, δύναται να συμβάλλουν στην ενίσχυση της πράσινης ανάπτυξης. Αντίστοιχο είναι και το ποσοστό που θεωρεί ότι η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (EBRD), συμβάλλει στην περαιτέρω ενδυνάμωση της πράσινης/βιώσιμης ανάπτυξης, μέσω των σχετικών δράσεων που υλοποιεί στην Ελλάδα. Κοινή παραδοχή επίσης αποτελεί και το γεγονός ότι η Ελλάδα διαθέτει σημαντικές ευκαιρίες για περαιτέρω επενδύσεις πράσινης και βιώσιμης ανάπτυξης. Ενώ προκύπτουν προβλήματα στην υλοποίηση των σχετικών επενδύσεων πράσινης και βιώσιμης ανάπτυξης, η συντριπτική πλειοψηφία θεωρεί ότι τα προβλήματα και οι σχετικές αυτές δυσκολίες μπορούν να ξεπεραστούν. Τέλος, από την έρευνα προέκυψε ότι δύο στους τρεις που συμμετέχουν θεωρούν ότι η διεθνής

χρηματοπιστωτική κρίση που βρίσκεται σε εξέλιξη, αναμένεται να επηρεάσει την πραγματοποίηση πράσινων και βιώσιμων επενδύσεων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Banga, J. (2019). The green bond market: potential source of climate finance for developing countries. *Journal of Sustainable Finance & Investment*, 9(1), 17-32.
- Cochu, A., Glenting, C., Hogg, D., Georgiev, I., Skolina, J., Elsinger, F., Jespersen, M., Agster, R., Fawkes, S., Chowdury, T. (2016). Study on the potential of green bond finance for resource-efficient investments, Report, European Commission.
- Demirel, P., Li, Q.C, Rentocchini, F. & Tamvada, J.P. (2017). Born to be green: new insights into the economics and management of green entrepreneurship. *Small Bus. Econ* (2019), 52:759-771.
- Doval, El. & Negulesku, Or. (2014). A Model of Green Investments Approach. *Procedia Economics and Finance*, Volume 15, 847-852.
- Ehlers, T. & Packer, F. (2017). *Green bond finance and certification*. BIS Quarterly Review September.
- EIB (2023). *Energy Overview-Clean and Secure Energy*. Διαθέσιμο στο: https://www.eib.org/attachments/lucalli/20220286_energy_overview_2023_en.pdf [Πρόσβαση 1 Ιουνίου 2023].
- Enterprise Greece (2023). *Invest EU*. Διαθέσιμο στο: <https://www.enterprisegreece.gov.gr/nea/ειδήσεις/invest-eu-to-programma-tis-ee-gia-ti-stirixi-viosimon-kai-kainotomon-ependiseon> [Πρόσβαση 1 Ιουνίου 2023].
- EUR-Lex (2023). *Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης*. Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM:ebrd> [Πρόσβαση 1 Ιουνίου 2023].
- European Bank for Reconstruction and Development (2023). *Greece overview*. Διαθέσιμο στο: <https://www.ebrd.com/where-we-are/greece/overview.html> [Πρόσβαση 1 Ιουνίου 2023].
- Hill, J. (2020). *Environmental, Social and Governance (ESG) Investing: A Balanced Analysis of the Theory and Practice of Sustainable Portfolio*. London: Academic Press-Elsevier.
- Hopkins, C. & Greenfield, Ol. (2021). Setting a structural agenda for a green economic recovery from COVID-19. Green Economy Coalition, Working Paper-version Nov. 2021.
- Horizon Europe 2021-2027 (2023). *Τι είναι ο Ορίζοντας Ευρώπη-Αποστολή του Ορίζοντα Ευρώπη*. Διαθέσιμο στο: <https://horizoneurope.gr/> [Πρόσβαση 1 Μαρτίου 2023].
- Grant Thornton (2021). *Στρατηγικές Επενδύσεις-Νόμος 4864/2021*. Διαθέσιμο στο: <https://www.grant-thornton.gr/insights/article/stratigikes-ependiseis-n-4864-2021/> [Πρόσβαση 1 Ιουνίου 2023].

- Lalon, R.M. (2015). Green banking: Going green. *International Journal of Economics, Finance and Management Sciences*, 3(1), 34-42.
- Lanz, D. (2014). *Green Bonds for a Green Economy: Considerations for Ontario*. Canadian Centre for Policy Alternatives.
- Next Generation EU (2021). *Ελλάδα 2.0-Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας-Αναλυτική Περιγραφή Δράσεων*. Διαθέσιμο στο: <https://www.primeminister.gr/wp-content/uploads/2021/03/Ελλάδα-2.0-Αναλυτική-Περιγραφή-Δράσεων.pdf> [Πρόσβαση 1 Μαρτίου 2023].
- OECD (2011). *Towards Green Growth-Οδεύοντας προς την πράσινη ανάπτυξη*. Διαθέσιμο στο: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264111318-sum-el.pdf?expires=1680084945&id=id&accname=guest&checksum=F2198DC70C7D2E1054A10EBED794E7B1> [Πρόσβαση 1 Μαρτίου 2023].
- Our World in Data (2023). *SDG Tracker: Measuring Progress towards the Sustainable Development Goals*. Διαθέσιμο στο: <https://ourworldindata.org/sdgs>
- Park, H. & Jong Dae, K. (2020). Transition towards green banking: role of financial regulators and financial institutions. *Asian Journal of Sustainability and Social Responsibility*, 5.
- Schumacher, K. (2020). Green Bonds: The Shape of Green Fixed- Income Investing to Come. *Journal of Environmental Investing* 10, no 1.
- The World Bank (2023). *Office of Executive Director-EDS1: Παγκόσμια Τράπεζα-Ευκαιρίες για Ελληνικές Επιχειρήσεις*. Διαθέσιμο στο: <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/302121452186350744-0330022016/original/EDS21GreekPagerev12DEC.pdf> [Πρόσβαση 1 Μαρτίου 2023].
- Vasilescu, M.D., Dimian, G.C. & Gradinaru, G.I. (2023). Green entrepreneurship in challenging times: a quantitative approach for European countries. *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*, 36:1, 1828-1847.
- Versal, N. & Sholoiko, A. (2022). Green bonds of supranational financial institutions: On the road to sustainable development. *Investment Management and Financial Innovations*, 19(1), 91-105.
- Βουλγαράκη, Ε. (2022). *Η ενεργειακή και πράσινη μετάβαση υπό το πρίσμα «επενδυτικού-χρηματοδοτικού» κενού*. Αθήνα: Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Διαθέσιμο στο: <https://www.dept.aueb.gr/sites/default/files/msclawecon/Βουλγαράκη.pdf> [Πρόσβαση 1 Μαρτίου 2023].
- ΕΕΤΑΑ (2023). *COSME*. Διαθέσιμο στο: <https://www.eetaa.gr/eu/programs/Cosme.pdf> [Πρόσβαση 1 Μαρτίου 2023]
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2019). Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών-Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία.

Διαθέσιμο στο: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:b828d165-1c22-11ea-8c1f-01aa75ed71a1.0001.02/DOC_1&format=PDF [Πρόσβαση 1 Μαρτίου 2023].

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2023). *Ολιστική προσέγγιση της Ε.Ε. για τη βιώσιμη ανάπτυξη-Η προσέγγιση της Ε.Ε. για την υλοποίηση της Ατζέντας του 2030 των Ηνωμένων Εθνών για τη βιώσιμη ανάπτυξη, από κοινού με τα κράτη μέλη της*. Διαθέσιμο στο:

https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/international-strategies/sustainable-development-goals/eu-holistic-approach-sustainable-development_el [Πρόσβαση 1 Μαρτίου 2023].

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2023α). *Ολιστική προσέγγιση της Ε.Ε. για τη βιώσιμη ανάπτυξη-Η προσέγγιση της Ε.Ε. για την υλοποίηση της Ατζέντας του 2030 των Ηνωμένων Εθνών για τη βιώσιμη ανάπτυξη, από κοινού με τα κράτη μέλη της*. Διαθέσιμο στο:

https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/sustainable-development-goals/eu-whole-government-approach_el [Πρόσβαση 1 Μαρτίου 2023].

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2022). *Briefing Υλοποίηση του Next Generation EU (NGEU)-Ποια πρόοδος σημειώνεται στα κράτη μέλη;* Διαθέσιμο στο:

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/729366/EPRS_BRI\(2022\)729366_EL.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/729366/EPRS_BRI(2022)729366_EL.pdf) [Πρόσβαση 1 Μαρτίου 2023].

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2023). *Έκθεση σχετικά με την πανδημία της Covid-19: Διδάγματα που αντλήθηκαν και συστάσεις για το μέλλον*. Διαθέσιμο στο:

https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2023-0217_EL.html [Πρόσβαση 1 Μαρτίου 2023].

Ίδρυμα Μποδοσάκη (2022). *Σχέδιο Δράσης για το Περιβάλλον και το Κλίμα-Δεδομένα και Προτάσεις, 2022-2030*. Αθήνα: Ίδρυμα Μποδοσάκη.

INE-Ινστιτούτο Εργασίας Γ.Σ.Ε.Ε. (2011). *Πράσινη Οικονομία, Κοινωνική Συνοχή και Απασχόληση-Τελική Έκθεση*. Αθήνα: INE-Ινστιτούτο Εργασίας Γ.Σ.Ε.Ε.

IOBE (2023). *Προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή: Προκλήσεις και προοπτικές για την ελληνική οικονομία*. Αθήνα: Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE).

Καθρέπτης, Μ. & Κωνσταντινίδης, Σ. (2022). *Εξοικονόμηση ενέργειας στην Τοπική Αυτοδιοίκηση-Μελέτη Περίπτωσης-Δήμος Αθηναίων*. Πειραιάς: Πανεπιστήμιο Πειραιώς-Τμήμα Ψηφιακών Συστημάτων-Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Κλιματική Κρίση και Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών (MSc in Climate Crisis and Information and Communication Technologies)».

Παυλίδης, Γ. (2014). Αναπτυξιακά χρηματοδοτικά εργαλεία: Οι εκδόσεις «πράσινων» ομολόγων (Green Bonds) από τον Όμιλο της Παγκόσμιας Τράπεζας. *Περιβάλλον και Δίκαιο*. Τεύχος Γ.,401.

Πράσινο Ταμείο (2023). *Πράσινοι Πόροι*. Διαθέσιμο στο: <https://prasinotameio.gr/poroi/> [Πρόσβαση 1 Μαρτίου 2023].

- Πράσινο Ταμείο (2023α). *Πρόγραμμα και Δικαιούχοι*. Διαθέσιμο στο: <https://prasinotameio.gr/programmata/> [Πρόσβαση 1 Μαρτίου 2023].
- Ρόκα, Ν. (2019). *Εμπορικές Εταιρείες*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλας.
- Στουρνάρας, Γ. (2020). *Ομιλίες-Η κλιματική κρίση και η πράσινη ανάκαμψη*. Διαθέσιμο στο: <https://www.bankofgreece.gr/enimerosi/grafeio-typoy/anazhthsh-enhmerwsewn/enhmerwseis?announcement=6bb0ee8f-2e71-4a82-8f52-d477fa5b78fb> [Πρόσβαση 1 Απριλίου 2023].
- Υπουργείο Ανάπτυξης (2021). *Εταιρικό Σύμφωνο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ 2021-2027), Πόροι, Αρχιτεκτονική και Προγράμματα-Γενική Γραμματεία Δημοσίων Επενδύσεων και ΕΣΠΑ*. Διαθέσιμο στο: https://www.espa.gr/el/Documents/2127/Parousiasi_neou_ESPA_21-27.pdf [Πρόσβαση 1 Μαρτίου 2023].
- Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων (2023). *Γενικές Πληροφορίες-Αναπτυξιακός Νόμος*. Διαθέσιμο στο: <https://ependyseis.mindev.gov.gr/el/idiotikes/p/genika> [Πρόσβαση 1 Μαρτίου 2023].
- Υπουργείο Οικονομίας και Ανάπτυξης (2019). *Ελλάδα: Εθνική Στρατηγική για τη Βιώσιμη και Δίκαιη Ανάπτυξη 2030*. Διαθέσιμο στο: <https://www.mindev.gov.gr/wp-content/uploads/2019/05/%CE%91%CE%BD%CE%B1%CF%80%CF%84%CF%85%CE%BE%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AE-%CE%A3%CF%84%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%B7%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CE%AE-2030.pdf> [Πρόσβαση 1 Μαρτίου 2023].
- Χρηστάκης, Μ. (2010). *Εκπαιδευτικό Υλικό για τα Κέντρα Δια Βίου Μάθησης-Πράσινη Επιχειρηματικότητα*. Αθήνα: Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων-Γενική Γραμματεία Δια Βίου Μάθησης. Διαθέσιμο στο: <https://kentradiaviou.gr/wp-content/uploads/2019/07/1.7.pdf> [Πρόσβαση 1 Μαρτίου 2023].

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ-ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

A. Δημογραφικά στοιχεία

1. Φύλο:

Ανδρας

Γυναίκα

2. Ηλικία:

22-30

31-40

41-50

51-60

Ανω των 60

3. Έτη προϋπηρεσίας:

1-5 έτη

6-10

11-15

16-20

Ανω των 20

4. Επίπεδο σπουδών :

Απόφοιτος Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

Απόφοιτος ΑΕΙ

Κάτοχος Μεταπτυχιακού Τίτλου Σπουδών

Κάτοχος Διδακτορικού Τίτλου Σπουδών

5. Φορέας απασχόλησης

Δημόσιος τομέας

Ιδιωτικός τομέας

Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ)

B. Πράσινη/Βιώσιμη Ανάπτυξη

6. Γνωρίζω εις βάθος την έννοια της πράσινης/βιώσιμης ανάπτυξης.

Διαφωνώ Απόλυτα 1	Διαφωνώ Αρκετά 2	Διαφωνώ Ελάχιστα 3	Συμφωνώ Ελάχιστα 4	Συμφωνώ Αρκετά 5	Συμφωνώ Απόλυτα 6
☐	☐	☐	☐	☐	☐

7. Κατανοώ τις έννοιες πράσινες επενδύσεις και πράσινη επιχειρηματικότητα.

Διαφωνώ Απόλυτα 1	Διαφωνώ Αρκετά 2	Διαφωνώ Ελάχιστα 3	Συμφωνώ Ελάχιστα 4	Συμφωνώ Αρκετά 5	Συμφωνώ Απόλυτα 6
☐	☐	☐	☐	☐	☐

8. Υπήρξαν εμπόδια/προβλήματα στην εφαρμογή της πράσινης/βιώσιμης ανάπτυξης εν μέσω της Covid-19.

Διαφωνώ Απόλυτα 1	Διαφωνώ Αρκετά 2	Διαφωνώ Ελάχιστα 3	Συμφωνώ Ελάχιστα 4	Συμφωνώ Αρκετά 5	Συμφωνώ Απόλυτα 6
☐	☐	☐	☐	☐	☐

9. Οι στρατηγικές βιώσιμης ανάπτυξης της Ε.Ε. και η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία είναι αποτελεσματικές.

Διαφωνώ Απόλυτα 1	Διαφωνώ Αρκετά 2	Διαφωνώ Ελάχιστα 3	Συμφωνώ Ελάχιστα 4	Συμφωνώ Αρκετά 5	Συμφωνώ Απόλυτα 6
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Γ. Πράσινη/Βιώσιμη Ανάπτυξη στην Ελλάδα

10. Το θεσμικό πλαίσιο στην Ελλάδα προωθεί της βιώσιμες/πράσινες επενδύσεις.

Διαφωνώ Απόλυτα 1	Διαφωνώ Αρκετά 2	Διαφωνώ Ελάχιστα 3	Συμφωνώ Ελάχιστα 4	Συμφωνώ Αρκετά 5	Συμφωνώ Απόλυτα 6
☐	☐	☐	☐	☐	☐

11. Τα διαθέσιμα χρηματοδοτικά εργαλεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (π.χ. ΕΣΠΑ, Αναπτυξιακός Νόμος, Στρατηγικές Επενδύσεις κτλ.) συμβάλλουν στην προώθηση της βιώσιμης/πράσινης ανάπτυξης.

Διαφωνώ Απόλυτα 1	Διαφωνώ Αρκετά 2	Διαφωνώ Ελάχιστα 3	Συμφωνώ Ελάχιστα 4	Συμφωνώ Αρκετά 5	Συμφωνώ Απόλυτα 6
☐	☐	☐	☐	☐	☐

12. Η πράσινη τραπεζική και τα πράσινα ομόλογα είναι αναπτυγμένα στην Ελλάδα.

Διαφωνώ Απόλυτα 1	Διαφωνώ Αρκετά 2	Διαφωνώ Ελάχιστα 3	Συμφωνώ Ελάχιστα 4	Συμφωνώ Αρκετά 5	Συμφωνώ Απόλυτα 6
☐	☐	☐	☐	☐	☐

13. Γνωρίζω πράσινες επενδύσεις που έχουν χρηματοδοτηθεί στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών.

Διαφωνώ Απόλυτα 1	Διαφωνώ Αρκετά 2	Διαφωνώ Ελάχιστα 3	Συμφωνώ Ελάχιστα 4	Συμφωνώ Αρκετά 5	Συμφωνώ Απόλυτα 6
☐	☐	☐	☐	☐	☐

14. Οι διεθνείς αναπτυξιακές τράπεζες μέσω των χρηματοδοτήσεων τους συμβάλλουν στην ενδυνάμωση της πράσινης/βιώσιμης ανάπτυξης.

Διαφωνώ Απόλυτα 1	Διαφωνώ Αρκετά 2	Διαφωνώ Ελάχιστα 3	Συμφωνώ Ελάχιστα 4	Συμφωνώ Αρκετά 5	Συμφωνώ Απόλυτα 6
☐	☐	☐	☐	☐	☐

15. Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (EBRD) ενισχύει την πράσινη/βιώσιμη ανάπτυξη μέσω των δράσεων της στην Ελλάδα.

Διαφωνώ Απόλυτα 1	Διαφωνώ Αρκετά 2	Διαφωνώ Ελάχιστα 3	Συμφωνώ Ελάχιστα 4	Συμφωνώ Αρκετά 5	Συμφωνώ Απόλυτα 6
☐	☐	☐	☐	☐	☐

16. Η Ελλάδα διαθέτει σημαντικές ευκαιρίες πράσινης/βιώσιμης ανάπτυξης.

Διαφωνώ Απόλυτα 1	Διαφωνώ Αρκετά 2	Διαφωνώ Ελάχιστα 3	Συμφωνώ Ελάχιστα 4	Συμφωνώ Αρκετά 5	Συμφωνώ Απόλυτα 6
☐	☐	☐	☐	☐	☐

17. Μπορεί να υπάρξει αντιμετώπιση των εμποδίων/προβλημάτων (π.χ. χρηματοδοτικά κενά) που συνδέονται με την πράσινη/βιώσιμη ανάπτυξη στην Ελλάδα.

Διαφωνώ Απόλυτα 1	Διαφωνώ Αρκετά 2	Διαφωνώ Ελάχιστα 3	Συμφωνώ Ελάχιστα 4	Συμφωνώ Αρκετά 5	Συμφωνώ Απόλυτα 6
☐	☐	☐	☐	☐	☐

18. Η διεθνής χρηματοπιστωτική αστάθεια αναμένεται να επηρεάσει την πραγματοποίηση πράσινων/βιώσιμων επενδύσεων.

Διαφωνώ Απόλυτα 1	Διαφωνώ Αρκετά 2	Διαφωνώ Ελάχιστα 3	Συμφωνώ Ελάχιστα 4	Συμφωνώ Αρκετά 5	Συμφωνώ Απόλυτα 6
☐	☐	☐	☐	☐	☐